วารสารห้องสมุด
T.L.A. BULLETIN

ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม — กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ พ.ศ. ๒๔๔๑ — ๒๕๐๕

MAJOR – GENERAL LUANG VICHIT VADAKAN A.D. 1898 – 1962

T.L.A. BULLETIN

Volume 21, Number 1 **January – February B.E., 2520 (1977)**

Contents

		Page
Luang Vichit Vadakan as a Historian	*Chaleo Pansida*	1
Information Analysis Centres	*Sundhari Hangsasuta*	27
Some American Libraries as I Have Ever Seen	*Lamoon Ruttakorn*	37
The Society for International Development	*Navanit Intrama*	56
Editorial : Major – General Luang Vichit Vadakan		61
News		77
Librarians' Relation Center		95

วารสารห้องสมุด

T.L.A. BULLETIN

นิตยสารรายสองเดือน ของ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

วัตถุประสงค์ เพื่อ

ส่งเสริมและเผยแพร่วิชาบรรณารักษศาสตร์

ส่งเสริมและเผยแพร่การศึกษาและวัฒนธรรม

บรรณาธิการ

นายแพทย์ดำรง เพ็ชรพลาย

ประจำกองบรรณาธิการ

นางแม้นมาส ชวลิต

นางสาววนิดา สุรวดี

นางสาวลมุล รัตตากร

นายวิสิทธิ จินตวงศ์

นายทวี มุขธระโกษา

นางนวนิตย์ อินทรามะ

นางสาวทองหยด ประทุมวงศ์

ม.ล. จ้อย นันทิวัชรินทร์

นายเฉลียว พันธุ์สีดา

นายชลัช ลียะวณิช

เจ้าของ : สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
ผู้จัดการ, ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา : นายแพทย์ดำรง เพ็ชรพลาย
สำนักงาน : สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
๒๗๓, ๒๗๕ เชิงสะพานลอยสุทธิสาร
ถนนวิภาวดีรังสิต เขตพญาไท กรุงเทพฯ ๔ โทร. ๒๗๘ – ๓๔๓๕
พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์ไทยเขษม ถนนเฟื่องนคร กรุงเทพฯ ๒ โทร. ๒๒๒ – ๐๔๔๘

สงวนลิขสิทธิ์
ห้ามคัดลอกข้อความตอนหนึ่งตอนใดไปตีพิมพ์โดยไม่ได้รับอนุญาต

T.L.A. BULLETIN

Office Bi-monthly Journal of the Thai Library Association

Editor in Chief

Dr. Damrong Bejrablaya

Editorial Staff

Mrs. Maenmas Chavalit
Miss Vanida Suravadi
Miss Lamoon Ruttakorn
Mr. Visith Chintawongse
Mr. Tawee Mukatarakosa
Mrs. Navanit Intrama
Miss Tongyod Pratoomvongs
M.L. Joy Nandhivajrin
Mr. Chaleo Pansida
Mr. Shalash Liyavanija

Owner

Thai Library Association
273, 275 Near Suthisarn Bridge, Vipavadirungsit Road
Phyathai Province, Bangkok Metropolis, Thailand.
Printed at Thaikasem Press, Fuangnakorn Road, Bangkok Metropolis, Thailand.

(All rights reserved. No part of this journal may be reproduced in any form without the permission of the owner)

รายนามคณะกรรมการบริหารประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๐ – ๒๕๒๑

ของ

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

นายกสมาคม	– นางสาวอุทัย ทุติยะโพธิ
อุปนายก คนที่ ๑	– ดร. ลมุล รัตตากร
อุปนายก คนที่ ๒	– นายวิชญ์ ทับเที่ยง
เลขานุการ	– นายประพฤติ ดำริห์อนันต์
เหรัญญิก	– นางสาวภัทลี สมบัติศิริ
บรรณารักษ์	– นายทวี มุขธระโกษา
ปฏิคม	– นางจินดา สิงหปรีชา
นายทะเบียน	– นางจุฑามาศ สุวรรณโครธ
ประธานแผนกวิเทศสัมพันธ์	– ดร. ม.ล. จ้อย นันทิวัชรินทร์
ประธานแผนกวิชาการ	– ดร. นวนิตย์ อินทรามะ
ประธานแผนกประชาสัมพันธ์	– นางสาวรสา วงศ์ยังอยู่
ประธานแผนกจัดทำวารสาร	– นายชลัช ลีะวณิช
ประธานแผนกหาทุน	– ม.ล. มานิจ ชุมสาย
ประธานแผนกจัดพิมพ์	– นางแม้นมาส ชวลิต
ประธานแผนกนิเทศก์ห้องสมุด	– นางสาวกานต์มณี ศักดิ์เจริญ
ประธานแผนกห้องสมุดโรงเรียน	– นางนิตยา จุฑามาตย์
ประธานแผนกวิจัย	– นางกมลา รุ่งอุทัย
ประธานแผนกแลกเปลี่ยนหนังสือและสิ่งพิมพ์	– นางสาววนิดา สุรวดี
ประธานแผนกชมรมห้องสมุด	– นายสุข พงษ์สถิตย์
กรรมการ	– นางสาวรัญจวน อินทรกำแหง
กรรมการ	– นางสาวนิลวรรณ ปิ่นทอง
กรรมการ	– ดร. มาเรีย เหล่าสุนทร
กรรมการ	– นางสิรินทร์ ช่วงโชติ
กรรมการ	– นางสาวไข่มุกด์ มิลินทะเลข
กรรมการ	– นางสาวกาญจนา โสภโณดร

OFFICE BEARERS OF THE T.L.A. 1977-1978

President	– Miss Uthai Dhutiyabhodhi
First Vice President	– Miss Lamoon Ruttakorn
Second Vice President	– Mr. Wit Thapthiang
Secretary	– Mr. Praprut Damri – anan
Treasurer	– Miss Katalee Sombatsiri
Librarian	– Mr. Tawee Mukatarakosa
Registrar	– Mrs. Chutamart Suwanakroth
Chief of Reception Committee	– Mrs. Chinda Singhapricha
Chief of Foreign Relations	– Dr. M.L. Joy Nandhivajrin
Chief of Library Training	– Mrs. Navanit Intrama
Chief of Public Relations	– Miss Rasa Wongyoungyu
Chief of the T.L.A. Bulletin	– Mr. Shalash Liyavanija
Chief of Fund Raising	– M.L. Manich Jumsai
Chief of Publication	– Mrs. Maenmas Chavalit
Chief of Library Clinic	– Miss Karnmani Suckcharoen
Chief of Development of School Libraries	– Mrs. Nitaya Chutamataya
Chief of Research Project for Library Technique and Information Science	– Mrs. Kamala Runguthai
Chief of Gift and Exchange	– Miss Vanida Suravadi
Chief of Provincial Library Club	– Mr. Sook Pongsathit
Member	– Miss Runjuan Intarakumhang
Member	– Miss Nilawan Pintong
Member	– Mrs. Maria Laosunthara
Member	– Mrs. Sirin Chuangchote
Member	– Miss Kaimook Milintalake
Member	– Miss Kanchana Sophanodorn

หลวงวิจิตรวาทการในฐานะนักประวัติศาสตร์

เฉลียว พันธุ์สีดา*

ในฐานะนักประวัติศาสตร์ หลวงวิจิตรวาทการ เป็นบุคคลที่มีบทบาทมากคนหนึ่ง ผลงานของท่านมีอยู่หลายอย่าง เช่น เป็นผู้ประพันธ์สารคดีเชิงประวัติศาสตร์ เป็นผู้นำวิธีการเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่แบบสากลมาใช้ในการเขียนประวัติศาสตร์เป็นต้น ถึงแม้ว่าหลวงวิจิตรวาทการ จะมีภารกิจในราชการและมีหน้าที่อื่น ๆ มากมาย แต่ท่านก็มีผลงานทางด้านประวัติศาสตร์อยู่เป็นจำนวนมาก ท่านได้ศึกษาค้นคว้า และประพันธ์หนังสือ บทความ บทละคร บทเพลง และบันทึก รวมทั้งได้แปลหนังสือภาษาต่างประเทศไว้ด้วย นับว่าเป็นนักเขียนชั้นอาวุโสที่มีผลงานทางด้านประวัติศาสตร์มากคนหนึ่ง ผลงานที่ทำไว้เป็นประโยชน์ต่อการค้นคว้าของนักศึกษาในปัจจุบันอย่างยิ่ง.

หลวงวิจิตรวาทการ เป็นนักประวัติศาสตร์ที่มุ่งค้นคว้าในแง่ประวัติศาสตร์โดยตรง ดังจะเห็นได้จากที่ท่านกล่าวไว้ในหนังสือเรื่องไปพม่า ตอนหนึ่งว่า:—

ข้าพเจ้าไปหา ม. เดอร์วเซลส์ เจ้ากรมโบราณคดี... ท่านผู้นี้อายุ ๗๐... เอาโครงการซึ่งทำไว้ ๕ หน้ากระดาษมาอ่านให้ฟังว่าจะให้ไปดูอะไรบ้าง พอได้ข่าวว่าจะพักมัณฑเลเพียงสองคืนก็เอ็ดอึกว่าจะดูให้ทั่วได้อย่างไร เพราะบางแห่งต้องลงเรือไปตลอดวัน ข้าพเจ้าพยายามชี้แจงว่าข้าพเจ้าเป็นอธิบดีกรมศิลปากรก็จริง แต่ข้าพเจ้าไม่ใช่ช่าง ข้าพเจ้าถนัดทางประวัติศาสตร์ และการมาดูมัณฑเลก็ต้องการดูในแง่ประวัติศาสตร์เท่านั้น ฉะนั้นถ้าให้ข้าพเจ้าได้เห็นพระราชวังกับภูเขามัณฑเลก็พอแก่ความต้องการของข้าพเจ้า...(๑).

การค้นคว้าและสอบสวนจากความรู้ต่าง ๆ นั้น ท่านได้ตรวจสอบอย่างละเอียดดังปรากฏในหนังสือเรื่อง งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย ความว่า:—

---

*นายเฉลียว พันธุ์สีดา พ.ม., กศ.บ., อนุ บร., อ.ม. (จุฬา ฯ) อาจารย์ประจำสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร

...การยับยั้งชั่งใจเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและจำเป็นที่สุดสำหรับงานค้นคว้า และมีตัวอย่างบางเรื่องสอนใจว่าการยับยั้งชั่งใจไว้ก่อน จะช่วยให้เราได้พบของดีในภายหลัง ตัวอย่างเช่น เราเห็นเรือชนิดหนึ่ง ซึ่งเราเรียกว่าเรือ "สำปั้น" เราอ่านหนังสือฝรั่งพบคำเรียกอย่างเดียวกัน ลองเปิดดู เอ็นไซโคลปีเดีย บริแตน-นิกา บอกว่าคำนี้มาจากภาษาจีน สัง แปลว่า บาง ปั้ง แปลว่า แผ่น หมายถึงเรือที่ทำด้วยไม้แผ่นบาง ๆ เปิดปทานุกรมอังกฤษบางฉบับบอกว่าคำนี้เป็นภาษามลายู ลองถามคนจีนว่าเขาเรียกเรือชนิดนี้ว่ากระไร เขาจะออกเสียงให้เราฟังซึ่งคล้ายคำว่าสำปั้นไม่มากก็น้อย ถ้าเราด่วนตัดสินใจว่าคำนี้มาจากจีน ต้องเอาเรือชนิดนี้มาจากจีน เช่นนี้เราก็จะต้องเสียใจภายหลังว่าเราตัดสินใจเร็วเกินไปเพราะนักค้นคว้าฝรั่งได้พบชนเชื้อชาติไทยในแดนจีนใช้เรือชนิดนี้มาก และเรียกว่าเรือ "สามแผ่น" ไปตรวจดูลำเรือ จะเห็นได้ว่าใช้ไม้กระดานสามแผ่นจริง ๆ แผ่นหนึ่งอยู่ตรงกลาง เป็นท้องเรือ อีกสองแผ่นประกอบข้าง เป็นอันว่าไทยเรารู้จักใช้และทำเรือชนิดนี้มาช้านาน และเราเรียกอย่างถูกต้องตามความจริงว่าเรือ "สามแผ่น"(๒).

นอกจากตัวท่านจะเป็นนักประวัติศาสตร์เองแล้ว ท่านยังมุ่งสนับสนุนให้ผู้อื่นค้นคว้าและเสนองานทางด้านประวัติศาสตร์ด้วย ดังปรากฏในพระนิพนธ์ของพระองค์เจ้าจุล-จักรพงษ์ ที่ทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือเจ้าชีวิต ตอนหนึ่งว่า:—

เมื่อข้าพเจ้าเริ่มแต่งหนังสือประวัติศาสตร์ฝรั่งเป็นภาษาไทย ให้คนไทยอ่าน คุณหลวงวิจิตรวาทการเคยออกความเห็นว่า ข้าพเจ้าควรจะแต่งประวัติศาสตร์ไทยให้ฝรั่งอ่านบ้าง แต่ข้าพเจ้าไม่กล้าทำอยู่ตั้งเกือบ ๓๐ ปี บัดนี้ได้ทำตามคำแนะนำของท่านแล้ว จึงขอขอบใจท่านด้วย(๓).

หลวงวิจิตรวาทการ เป็นนักประวัติ-ศาสตร์ที่รู้จักสังเกตและวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีอยู่เสมอ ลักษณะอันนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือของท่านหลายเล่ม เช่น ในประวัติวัดเขมา-ภิรตาราม มีกล่าวไว้ว่า:—

...การได้เห็นวัดเขมาภิรตารามในปัจจุบันกระทำให้เกิดความรู้

ความคิดหลายประการ แต่ผู้จะได้รับความรู้ความคิดเช่นนั้น จะต้องเป็นผู้ที่สนใจในวิชาทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ถึงแม้ว่าวัดเขมาภิรตาราม จะไม่มีของโบราณเหลืออยู่มากแล้วก็ดี เท่าที่มีอยู่ในบัดนี้ทำให้ได้รับความรู้หลายอย่าง...ถาวรวัตถุอันแรกที่ควรสังเกต คือตึก...เวลานี้ใช้เป็นโรงเรียน ตึกหลังนี้มีหลังคาสองตอนมีช่อฟ้าเป็นเครื่องสูง ตัวตึกทำเป็นสองชั้น ชั้นล่างเหมาะแก่การเก็บของมากกว่าที่คนจะอยู่ได้ มีเสาสูงยันเชิงชายคาอยู่รอบตึก ซึ่งเป็นวิธีการก่อสร้างของไทย...ศาลาการเปรียญเป็นตึก...พระอุโบสถสร้างงดงามมาก บานประตูหน้าต่างเป็นลายสลักด้วยฝีมือช่างอย่างดี ส่วนภายในพระอุโบสถนั้น แม้ไม่ต้องบอกก็ทราบทันทีว่าเป็นของรัชกาลที่ ๔ เพราะลวดลายเขียนและฝีมือช่างมีปะปนผสมกันอยู่ถึง ๓ แบบ รูปเทวดาต่าง ๆ เป็นแบบไทย รูปกระถางต้นไม้เป็นแบบจีน และช่อดอกไม้ที่บานประตูเป็นลวดลายเลียนแบบฝรั่ง การที่ฝีมือช่างทั้ง ๓ ผสมกันนี้ เป็นลักษณะของรัชกาลที่ ๔ โดยแท้[๔].

อีกตอนหนึ่งในเรื่องเดียวกันนี้กล่าวไว้ว่า:—

ตำหนักแดงที่วัดเขมาภิรตาราม...ส่วนที่ยังเหลืออยู่ก็พอเป็นอาหารของนักประวัติศาสตร์ได้บ้าง เพราะเป็นชิ้นหนึ่งที่แสดงให้เห็นตัวอย่างปราสาทราชวังเมื่อร้อยห้าสิบปีมาแล้ว...นักประวัติศาสตร์จะได้เห็นชีวิตของสมเด็จพระราชินีเมื่อ ๑๓๐ ปีมาแล้วว่าประทับอยู่ในที่เช่นไร[๕].

ในหนังสือของดีในอินเดีย ตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า :—

ที่เมืองเกอเซออง เราหยุดพักรับประทานอาหารกลางวันที่ภัตตาคารของสถานีรถไฟ สิ่งสะดุดตาในภัตตาคารนี้...ทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนเยอรมันหมด ภายในภัตตาคารเครื่องตกแต่งตลอดถึงโต๊ะเก้าอี้มีลักษณะเป็นเยอรมันหมด ภายในภัตตาคารเครื่องตกแต่ง ตลอดถึงโต๊ะเก้าอี้มีลักษณะเป็นเยอรมัน คือรูปร่างเทอะทะแข็งแรงไปทั้งนั้น มองจากหน้าต่างภัตตาคาร สิ่งก่อสร้างในสถานี ซึ่งแม้จะเป็นสถานีเล็ก ๆ ในประเทศเยอรมนี ข้าพเจ้าไม่เข้าใจว่าทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ถ้า

เป็นอย่างในเมืองเราก็จะไม่ประหลาดใจ เพราะการสร้างทางรถไฟในเมืองเรานั้นใช้นายช่างเยอรมันมาทำการก่อสร้างในชั้นต้น(๖).

ในหนังสือ**บทละครเรื่องเลือดสุพรรณ** หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวไว้ว่า :—

...ข้าพเจ้า....ขึ้นไปจังหวัดสุพรรณ เพื่อทำธุระเกี่ยวกับศาลหลักเมือง... ข้าหลวงและธรรมการจังหวัดสุพรรณได้พาข้าพเจ้าดูที่ต่าง ๆ จนถึงคูเมือง พอได้เห็นคูเมือง ภาพแห่งการสงครามรุกรานก็ปรากฏขึ้นแก่ดวงจิต พม่าเคยมายึดสุพรรณก่อนตีกรุงศรีอยุธยา ที่เหล่านี้ตลอดจนลงมาถึงฝั่งแม่น้ำสุพรรณจะได้เคยเป็นที่พักของกองทัพพม่า ชาวสุพรรณคงจะได้ถูกพม่ากะเกณฑ์ให้ทำงานหนัก ตักน้ำตำข้าว และคงจะถูกกดขี่ข่มเหงอย่างระทมทุกข์มาแล้ว ข้าพเจ้าได้ตรองต่อไปถึงสภาพการณ์ในครั้งนั้นว่า ตามความเข้าใจของพวกเรา พม่าเป็นคนโหดร้ายและข่มเหงคนไทยมาก แต่ความจริงคนดีของเขาก็คงมีเหมือนกัน การที่จะสอนให้ไทยเราเกลียดชังพยาบาทพม่าเพื่อนบ้านต่อไปนั้น เป็นการพ้นสมัย เราควรหันเข้าหาทางผูกไมตรีกัน ถึงแม้พม่ากับไทยจะเคยเป็นศัตรูกันมาสักเพียงไร ก็ยังมีทางที่จะรักใคร่กลับเป็นมิตรกันได้(๗).

อนึ่ง เมื่อหลวงวิจิตรวาทการ ไปยังที่แห่งใด หรือได้ทราบเรื่องใด ๆ ก็ดี หรือแม้แต่ศึกษาเรื่องใดอยู่ก็ดี ท่านมักชอบบันทึกเรื่องราวนั้น ๆ ไว้เป็นหลักฐาน เช่น บันทึกในที่คุมขังไว้สำหรับลูก บันทึกเรื่องบางปะอิน บันทึกเรื่องการเดินทางในแม่น้ำโขง บันทึกเอกสารเรื่องความสัมพันธ์กับต่างประเทศสมัยกรุงศรีอยุธยา ตลอดจนบันทึกปาฐกถาที่ได้เคยแสดงตามที่ต่าง ๆ เป็นต้น การบันทึกเรื่องเหล่านี้เท่ากับเป็นการรวบรวมหลักฐานให้เป็นหมวดหมู่ ถือว่าเป็นคุณสมบัติที่ดีประการหนึ่งของนักประวัติศาสตร์.

ตำแหน่งและหน้าที่ในราชการของหลวงวิจิตรวาทการนั้น ทำให้ท่านต้องท่องเที่ยวไปตามที่ต่าง ๆ หลายแห่ง ตลอดชีวิตของท่านได้ท่องเที่ยวทั้งในและนอกประเทศหลายครั้งหลายหน ยังผลให้มีประสบการณ์และความคิดอ่านกว้าง ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติสำคัญอีกประการหนึ่งของนักประวัติศาสตร์ เพราะเท่ากับว่าได้ตรวจสอบหลักฐานต่าง ๆ ด้วยตนเอง ช่วยให้ได้รู้ว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร อันจะทำให้หนังสือหรือข้อเขียน

นั้น ๆ ใกล้เคียงต่อความจริง หรือมีความจริงที่ถูกต้องมากที่สุด.

หลวงวิจิตรวาทการ เป็นนักประวัติศาสตร์ที่มีวิธีเสนอเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้อย่างชัดเจน และเป็นที่สนใจในหมู่ผู้อ่าน ท่านมีวิธีเสนอทั้งในรูปแบบของหนังสือสารคดี ละคร เพลงประวัติศาสตร์และอื่น ๆ ซึ่งทำให้เนื้อหาทางประวัติศาสตร์ของชาติไทยมีชีวิตไม่แห้งแล้งน่าเบื่อหน่าย วิธีเสนอของท่านช่วยทำให้ทั้งประชาชน และปัญญาชนเข้าถึงประวัติศาสตร์อย่างซาบซึ้งและเห็นคุณค่า.

ในเรื่องความมีชีวิตในวิชาประวัติศาสตร์นั้น มีนักประวัติศาสตร์รุ่นใหม่บางคนเห็นด้วยกับความคิดของท่าน และกล่าวสนับสนุนความคิดของท่านไว้ว่า "วิชาประวัติศาสตร์เป็นของมีชีวิต.....เป็นวิชาที่ดิ้นได้ไม่ตาย..."(๘).

ตัวอย่างเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ ที่สามารถทำให้ประชาชนและปัญญาชนเข้าถึงประวัติศาสตร์อย่างซาบซึ้ง และเห็นคุณค่านั้นมีอยู่ในเนื้อเพลง "ต้นตระกูลไทย" ความว่า :—

(สร้อย)

ต้นตระกูลไทย ใจท่านเหี้ยมหาญ รักษาดินแดนไทย ไว้ให้ลูกหลาน สู้จนสูญเสีย แม้ชีวิตของท่าน เพื่อถนอมบ้านเมืองไว้ให้เรา ลุกขึ้นเถิด พี่น้องไทย อย่าให้ชีวิตสูญเปล่า รักชาติยิ่งชีพของเรา เหมือนดังพงศ์เผ่า ต้นตระกูลไทย...

ท่านพระยาราม ผู้มีความแข็งขัน สู้รบป้องกัน มิได้ยอมแพ้พ่าย พระราชมนู ทหารกู้ชาติ แสดงความสามารถ ได้ชัยชนะมากหลาย เจ้าพระยาโกษาเหล็ก ท่านเป็นแม่ทัพชั้นเอก ของสมเด็จพระนารายณ์ สีหราชเดโช ผจญสงครามใหญ่โต ต่อตีศัตรูแพ้พ่าย เจ้าคุณพิชัยดาบหัก ผู้กล้าหาญยิ่งนัก ล้วนเป็นต้นตระกูลไทย.

(สร้อย)

หมู่คนสำคัญ หัวหน้าชาวบางระจัน ที่เราหาชื่อได้ นายแท่น นายดอก นายอิน นายเมือง ขุนสรรค์ พันเรือง นายทองแสงใหญ่ นายโชติ นายทองเหม็น ท่านผู้นี้ล้วนเป็น ผู้กล้าหาญชาญชัย นายจันหนวดเขี้ยว กับนายทองก้อน ทำชื่อเสียงเพริศแพร้ว ไว้ลายเลือดไทย ชาวบางระจัน สำคัญยิ่งใหญ่ เป็นต้นตระกูลของไทย ที่ควรระลึกตลอดกาล.

(สร้อย)

องค์พระสุริโยทัย ยอดมิ่งหญิง-
ไทย สละพระชนม์เพื่อชาติ ท้าว-
เทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ป้องกัน
ถลางนครไว้ด้วยความสามารถ ท้าว-
สุรนารี ผู้เป็นนักรบสตรี กล้าหาญ
องอาจ ป้องกันอีสาน ต้านศัตรู
ของชาติ ล้วนเป็นสตรีสามารถ ต้น-
ตระกูลของไทย.

(สร้อย)[๙]

บทความที่แสดงถึงการเป็นนักประวัติ-ศาสตร์และมีความรักในวิชานี้มีกล่าวไว้ใน "คำส่งท้าย" ความว่า :—

ข้าพเจ้าเองก็ตั้งจิตอธิษฐาน ขออำนาจพระรัตนตรัย บันดาลให้ข้าพเจ้า ทำหนังสือเรื่องนี้ให้สำเร็จ ถ้าหากมฤตยูจะต้องการตัวข้าพเจ้าแล้ว ก็ขอให้รั้งรอไว้จนกว่าข้าพเจ้าจะพิมพ์ประวัติศาสตร์สากลจบเล่มที่ ๑๒ พอให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสปลื้มใจได้ว่ามีประโยชน์แก่การศึกษาของเพื่อนร่วมชาติแล้ว เมื่อนั้นข้าพเจ้าก็จะหลับตาตายอย่างเป็นสุข และจะนำเอาความปลาบปลื้มนี้ติดวิญญาณไปในโลกหน้า[๑๐].

นอกจากนี้ คุณหญิงประภาพรรณ วิจิตรวาทการ ยังเคยกล่าวไว้ว่า "หลวงวิจิตรวาทการ เคยพูดว่า ถ้าออกจากราชการแล้ว อยากจะทำประวัติศาสตร์สากลใหม่ วิชาที่รักมากที่สุดก็คงเป็นวิชาประวัติศาสตร์สากล"[๑๑].

ในฐานะนักประวัติศาสตร์ หลวงวิจิตร-วาทการ มีน้ำใจกว้างขวางพอที่จะยอมรับนับถือ ความคิดเห็นของผู้อื่น และไม่ถือว่าข้อคิดและความเห็นของตนถูกต้องแต่เพียงผู้เดียว คงจะเห็นได้จากข้อความที่กล่าวไว้ในคำนำหนังสือประวัติศาสตร์สากล เล่ม ๑ ว่า:—

หนังสือประวัติศาสตร์สากลชุดนี้ ถึงแม้ข้าพเจ้าได้ใช้ความรอบคอบพินิจพิเคราะห์ตรวจตราอย่างละเอียดจนเชื่อว่าไม่ผิดแล้วก็ดี แต่ความพลาดพลั้งก็คงไปมีเข้าบ้างตามโลกวิสัย แต่ข้าพเจ้าไม่ใช่คนหัวดื้อถือดีเห็นว่าตัวถูกไปหมด ถ้าไปปรากฏความผิดพลาดเข้าในที่ใด จะเป็นข้าพเจ้าเข้าเองก็ดี หรือโดยท่านผู้ใดกรุณาทักท้วงมาก็ดี ข้าพเจ้าจะรีบบอกแก้โดยเร็วที่สุด... สิ่งไรที่ข้าพเจ้าไม่รู้และค้นหาไม่ได้ ข้าพเจ้าจะไม่รั้งรอที่จะรับตรง ๆ ว่าไม่รู้และข้าพเจ้ามั่นใจว่าท่านผู้อ่านคงไม่หวังให้มนุษย์อายุ ๓๑ ปีฉลาดปราดเปรื่องรอบรู้ไปหมดทุกอย่าง[๑๒].

จากหลักฐานต่าง ๆ เหล่านี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า หลวงวิจิตรวาทการ เป็นนักประวัติศาสตร์ที่มีความสามารถมากคนหนึ่งของประเทศไทย.

การศึกษาประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ

หลวงวิจิตรวาทการ ฝักใฝ่ในการศึกษาประวัติศาสตร์ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างกว้างขวางและจริงจังมาตั้งแต่ยังเยาว์ เฉพาะการศึกษาทางภาคทฤษฎีนั้นเริ่มตั้งแต่สมัยบรรพชาเป็นสามเณรอยู่ที่วัดมหาธาตุ โดยการอ่านหนังสือต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ในด้านความรู้ภาษาต่างประเทศนั้นศึกษาจนใช้การได้ดี ได้อ่านหนังสือพงศาวดารเยอรมันฉบับภาษาอังกฤษของศาสตราจารย์รินูฟ จนขึ้นใจจนสามารถแปลและเรียบเรียงพงศาวดารเยอรมันโดยย่อ ขึ้นเป็นหลักฐานเล่มหนึ่ง(๑๓).

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้มีโอกาสเดินทางไปรับราชการเป็นเลขานุการสถานทูตไทย ประจำกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส และรับราชการอยู่ในยุโรปเป็นเวลานานถึง ๖ ปี ในระยะนี้เริ่มมีโอกาสศึกษาภาคปฏิบัติอย่างจริงจัง หลวงวิจิตรวาทการ มีความตั้งใจที่จะประพันธ์ประวัติศาสตร์สากลขึ้นเป็นภาษาไทย จึงได้พยายามหาเวลานอกราชการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ด้วยการอ่านตำรา และหาโอกาสท่องเที่ยวชมถาวรวัตถุตามสถานที่สำคัญทั้งในฝรั่งเศสและประเทศใกล้เคียงหลายประเทศ เช่น สวิสเซอร์แลนด์ อังกฤษ และเยอรมันนี เป็นต้น ในเรื่องการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ในต่างประเทศนั้น หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์สากล เล่ม ๑ ว่า:—

> การทำประวัติศาสตร์สากลขึ้นในภาษาไทยนั้นเป็นความใฝ่ฝันของข้าพเจ้ามานาน ในขณะที่รับราชการอยู่ในยุโรป ก็ได้พยายามใช้เวลานอกราชการศึกษาหาความรู้ในทางนี้... แต่ข้าพเจ้ามิใช่เป็นนักเรียนมหาวิทยาลัย ไม่มีประกาศนียบัตรหรือดีกรีอันใดเป็นเครื่องแสดงภูมิรู้ ความรู้ที่มีอยู่ก็หาได้...โดยอ่านตำรา และใช้ความสังเกตพิจารณาด้วยตนเอง เช่น เมื่ออยู่ในประเทศฝรั่งเศส ข้าพเจ้าได้ใช้เวลาวันเสาร์อาทิตย์ไปดูสถานที่ถาวรวัตถุ และรูปภาพในที่ต่าง ๆ เช่น ปราสาทแวร์ไซย์ เป็นอาทิ เพื่อให้เป็นหลักฐานประจักษ์แก่ตาตนเอง ไม่แต่

เฉพาะอ่านหนังสือ ครั้งใดที่ข้าพเจ้าได้มีโอกาสเดินทางไปประเทศอื่น เช่น เยอรมัน เบลเยี่ยม สวิสเซอร์-แลนด์ และอังกฤษ ก็มิได้ปล่อยให้เสียโอกาสในการเรียนประวัติศาสตร์เลย ได้พยายามพินิจพิเคราะห์ภูมิประเทศ สังเกตลักษณะของมนุษย์ พิจารณาสถานที่ต่าง ๆ แล้วก็กลับมาอ่านหนังสือซ้ำ ให้ได้ความเข้าใจอย่างแน่นอน นอกจากนี้ยังได้หาโอกาสเสวนะกับผู้เชี่ยวชาญในทางประวัติศาสตร์เพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ ๆ และได้ถามปัญหาบางข้อที่ยังรู้สึกว่าคลุมเครือ(๑๔).

ในเรื่องความสนใจทางด้านประวัติ-ศาสตร์นี้มีกล่าวทั่วไปในหนังสือแทบทุกประเภท เช่น ในหนังสือ ไปพม่า กล่าวไว้ว่า:—

โดยอนุมัติของกระทรวงธรรม-การ และคณะรัฐมนตรี...ข้าพเจ้าได้ไปพม่า...ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๙ ข้าพเจ้าเคยสนใจในประวัติศาสตร์และความเป็นไปของประเทศนี้มามากกว่า ๑๐ ปี ข้าพเจ้าเคยซื้อหนังสือนำเที่ยวพม่ามาอ่านตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๙ รัฐบาลได้กรุณาให้ข้าพเจ้าไปศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพม่า ข้าพเจ้าจำต้องใช้เวลาอันจำกัดให้ได้ประ-โยชน์มากเท่าที่จะพึงได้จุดมุ่งหมายแห่งการศึกษาของข้าพเจ้า ก็คือเมืองต่าง ๆ เท่าที่เราได้พบชื่ออยู่เสมอในประวัติศาสตร์สยามและพม่า เช่น ย่างกุ้ง หงสาวดี แปร อังวะ พุกาม อมรปุระ สาแกง และมัณฑเล ข้าพ-เจ้าได้เห็น...ทุกเมือง(๑๕).

ในหนังสือ ของดีในอินเดีย หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวถึงสิ่งที่ได้พบเห็นไว้ว่า:—

กัลกัตตาในปัจจุบันมีตลาดเรียกว่า "นิวมาเกต"...มีวิธีแสดงสินค้าดีมาก ร้านขายหนังสือซึ่งเป็นของที่ข้าพเจ้าชอบที่สุดมีดี ๆ มากในกัลกัตตา อนุสาวรีย์สมเด็จพระนางวิคตอเรียสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ รุ่นเดียวกับพระที่นั่งอนันต์ของเรา สิ้นเงินสร้าง ๗ ล้าน ๖ แสนรูปี สร้างด้วยหินอ่อนทั้งหลัง ...พิพิธภัณฑ์ที่นี่ไม่ใหญ่กว่าบ้านเรา...เป็นพิพิธภัณฑ์ทั่วไป...สิ่งหนึ่งที่ข้าพเจ้าชอบในพิพิธภัณฑ์อินเดียนี้คือเขาเขียนแบบหนังสือตัวโต ๆ ในกระดานดำแผ่นใหญ่เทียบตัวอักษรที่

ใช้ในภาษาใหญ่ ๆ ของอินเดียไว้เป็นความสะดวกแก่นักศึกษา...เฉพาะภาษาใหญ่ ๆ ที่มีคนพูดเป็นจำนวนล้านคนขึ้นไปมี ๑๔ ภาษา เช่น ๑. ภาษาฮินดี ๗๙ ล้าน ๒. ภาษาเบงคลี ๕๔ ล้าน ๓. ภาษาเตลุก ๒๖ ล้าน ๔. ภาษามหาราชี ๒๑ ล้าน ๕. ภาษาทมิฬ ๒๐ ล้าน...[๑๖].

อีกตอนหนึ่งในเรื่องเดียวกันนี้กล่าวว่า:—

ทุกครั้งที่ข้าพเจ้าเห็นทัชมาฮาล ความคิดของข้าพเจ้าได้เลื่อนลอยไปสู่เรื่องราวของการสร้างมากกว่าที่จะผูกพันอยู่ในตัวปราสาท ข้าพเจ้ามองเห็นประวัติของการสร้างงดงามยิ่งกว่าตัวประสาทเอง[๑๗].

ส่วนในเรื่องการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ในประเทศนั้น หลวงวิจิตรวาทการกล่าวไว้ในหนังสือ **เพชรพระนารายณ์** ตอนหนึ่งว่า:—

บรรดาเหตุการณ์ทั้งหลายในประวัติศาสตร์ไทย เหตุการณ์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นตอนที่ข้าพเจ้าศึกษามากที่สุด เนื่องจากที่มีอาชีพในการทูตมาเป็นเวลาตั้ง ๒๐ ปี จึงต้องศึกษาประวัติศาสตร์ตอนนี้ ซึ่งเป็นตอนสำคัญในประวัติการทูตของไทย ข้าพเจ้าศึกษาด้วยความชื่นชม สรรเสริญ และเกลียดชัง...

ข้าพเจ้าสนใจในประวัติศาสตร์ไทยตอนสมัยสมเด็จพระนารายณ์นี้ และศึกษาอย่างละเอียดลออ จนนึกเสียดายว่าไม่มีความรู้ทางช่างเขียน... ถ้าข้าพเจ้าเป็นจิตรกร ที่มีความสามารถแม้เพียงสักครึ่ง หรือกระผีกหนึ่งคุณเฉลิม วุฒิโฆสิต หรือคุณเหม เวชกร ข้าพเจ้าจะวาดภาพความเป็นไปในลพบุรีอย่างแบบที่ฝรั่งเรียกว่า Restoration เพราะเชื่อว่าตัวเองจะวาดได้ถูกต้องว่าบ้านเมืองเป็นอย่างไร ผู้คนแต่งกายอย่างไร การคมนาคมในถนนหนทางเป็นอย่างไร ร้านค้า อาคาร คลังสินค้าหลวง พระราชวัง วัดวาอาราม และปูชนียสถานทั้งของไทยและของขอม ป้อมปราการทั้งในกรุง และหัวเมืองที่สร้างแบบฝรั่ง ตลอดถึงการประปาของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์มีรูปพรรณสัณฐานและตั้งอยู่อย่างไร ชีวิตของคนในเวลานั้นเป็นอย่างไร หลวงสรศักดิ์มีท่าทางอย่างไรในเวลาทำรัฐประหาร ยึดอำนาจจากวงศ์

ปราสาททอง มาตั้งวงศ์บ้านพลูหลวง และนำความล่มจมมาให้แก่กรุงศรีอยุธยา สิ่งเหล่านี้ข้าพเจ้าสามารถจะวาดภาพได้ทั้งหมด ถ้าข้าพเจ้าเป็นช่างเขียน.(๑๘)

การเรียนประวัติศาสตร์ให้ได้ผลดีนั้น หลวงวิจิตรวาทการกล่าวไว้มีอยู่ ๒ วิธีคือ อ่านตำราเก่า และอ่านหนังสือพิมพ์ หรือข่าวสารประจำวัน ความเห็นอันนี้มีอยู่ในปาฐกถาเรื่อง "ความยุ่งยากในปลายบูรพทิศ" ความว่า:—

> อันที่จริงการเรียนประวัติศาสตร์นั้น เราจะต้องทำเป็นสองทางคือ เรียนของเก่าก็เรียนไป แต่อีกทางหนึ่งคือเหตุการณ์เกิดขึ้นใหม่ ๆ เราก็ต้องสนใจเพื่อมิให้เป็นคนล้าสมัย ถ้าเรียนแต่ของเก่าโดยไม่เอาใจใส่กับเรื่องใหม่ ความรู้เรื่องเก่านั้นเองอาจบกพร่องไปด้วย.(๑๙)

วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ ที่น่าสนใจมากอีกวิธีหนึ่ง คือการเทียบศักราช โดยยึดศักราชใดศักราชหนึ่งที่จำได้แม่นยำอยู่แล้วเป็นหลัก และเอาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใกล้เคียงมาเทียบเคียง วิธีนี้จะช่วยให้เกิดความจำและมีความเข้าใจในเหตุการณ์ติดต่อประดุจลูกโซ่ ตัวอย่างเรื่องนี้หลวงวิจิตรวาทการ เขียนไว้ในประวัติศาสตร์สากลเล่ม ๑ ความว่า:—

> เราจำได้แม่นยำว่า พระพุทธเจ้าประสูติเมื่อ ๘๐ ปีก่อนพุทธศักราช ความจำอันนี้ช่วยให้เราจำเรื่องอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกันง่ายขึ้น เช่นเราอาจจำว่า โซลอน คนสำคัญของกรีกคนหนึ่ง เกิดก่อนพระพุทธเจ้า ๑๗ ปี (๙๗ ปีก่อน พ.ศ.) เล่าจื๊อนักปราชญ์จีน อ่อนกว่าพระพุทธเจ้า ๑๘ ปี (เกิด ๖๒ ปีก่อน พ.ศ.) กีฬาโอลิมปิคของกรีก เริ่มครั้งแรกตั้งแต่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ (๒๙ ปีก่อน พ.ศ.) ขงจื๊อเกิดเมื่อก่อนพระพุทธเจ้านิพพาน ๘ ปี คือเกิดเมื่อพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่เหมือนกัน คราวนี้อาจชักโยงกันไปได้มากคือ ขงจื๊อ เกิดก่อนเริ่มรัชกาลพระเจ้าไซรัสเปอร์เซีย ๑ ปี (๗ ปีก่อน พ.ศ.) พอพระเจ้าไซรัสครองราชสมบัติได้ ๑๒ ปี ก็ตีบาบิโลนได้ (พ.ศ. ๕) ต่อมาอีก ๗ ปีเล่าจื๊อตาย (พ.ศ. ๑๒) ต่อนั้นไปอีก ๖ ปี เปอร์เซียได้อียิปต์ (พ.ศ. ๑๘) ในปีเดียวกันที่เปอร์เซียตีได้อียิปต์นั้น เธมิสโตเกิล คนสำคัญของกรีกอีก

คนหนึ่งเกิด การใช้วิธีจำอย่างนั้นนอกจากจะช่วยความจำ ยังทำให้เรามองเห็นเหตุการณ์ของโลกชัดเจนเหมือนหนึ่งว่า เราลอยตัวอยู่บนที่สูงมองเห็นเหตุการณ์ของโลกที่เวียนว่ายตายเกิด ว้าวุ่นรบราฆ่าฟันกันทั่ว ๆ ไป[๒๐].

เหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นสามารถนำมาเทียบศักราชได้ดังต่อไปนี้:—

ก่อนพุทธศักราช

๙๗ ปี โซลอน กรีก เกิด

๘๐ ปี ปีเกิดของพระพุทธเจ้า

๖๒ ปี เล่าจื๊อเกิด

๘ ปี ขงจื๊อเกิด

๗ ปี เริ่มศักราช พระเจ้าไซรัสเปอร์เซีย ขึ้นพุทธศักราช

พ.ศ. ๕ บาบิโลนตกอยู่ในอำนาจของเปอร์เซีย

พ.ศ. ๑๒ อีจิปต์ ตกอยู่ในอำนาจของเปอร์เซีย และเธมิโตเกิล กรีก เกิด[๒๑]

การที่หลวงวิจิตรวาทการ เคยดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรอยู่ถึง ๙ ปี เคยเป็นเลขานุการข้าหลวงใหญ่แม่น้ำโขง เป็นเลขานุการสถานทูตอยู่ในยุโรป ๖ ปี เป็นรัฐมนตรีต่างประเทศ และเป็นเอกอัครราชทูตประจำประเทศต่าง ๆ อีกหลายประเทศนั้น มีผลต่อการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีเป็นอย่างมาก เวลาออกไปราชการหัวเมือง ได้ถือโอกาสไปสำรวจตรวจค้นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์เกือบทั่วพระราชอาณาจักร ดังตัวอย่างที่เขียนไว้ในบันทึกปาฐกถาเรื่อง "ของดีในภาคอีสาน" ตอนหนึ่งว่า:—

...ข้าพเจ้าได้เคยท่องเที่ยวในภาคอีสานตั้งแต่ครั้งเป็นเลขานุการข้าหลวงแม่น้ำโขงเมื่อ ๑๕ ปีมาแล้ว และต่อจากนั้นก็ท่องเที่ยวไปมาอยู่เสมอ จนกระทั่งถึงเวลานี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่กรณีพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างเวลาตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓ มาถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๔ ข้าพเจ้ามีชีวิตอยู่ในดินแดนภาคอีสานมากกว่าในพระนคร ในบรรดาจังหวัดของภาคอีสาน ๑๕ จังหวัดนั้น เหลือเพียงอีกจังหวัดเดียวที่ข้าพเจ้ายังไปไม่ถึง

คือจังหวัดเลย นอกนั้นข้าพเจ้าได้ท่องเที่ยวทั่วทุกจังหวัดและสำหรับจังหวัดที่มีอาณาเขตจดแม่น้ำโขงนั้น ข้าพเจ้ารู้จักดีเท่า ๆ กับห้องนอนของข้าพเจ้าทีเดียว.

...ในบรรดา ๗๐ จังหวัดแห่งราชอาณาจักรไทยที่มีอยู่เดิม และอีก ๔ จังหวัดที่เราตั้งขึ้นใหม่เนื่องจากการได้ดินแดนคืนมานั้น มีอยู่อีกเพียง ๘ จังหวัดที่ข้าพเจ้ายังไม่เคยไป นอกนั้นข้าพเจ้าได้ไปมาแล้ว ๖๖ จังหวัด เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงเชื่อใจว่า ข้าพเจ้าอยู่ในฐานะจะพูดถึง "ของดี" ต่าง ๆ ในภูมิภาค...(๒๒)

สำหรับด้านต่างประเทศนั้น ได้มีโอกาสเดินทางไปหลายประเทศ ทั้งในทวีปเอเชียและทวีปยุโรป เช่น พม่า ลาว กัมพูชา ญี่ปุ่น อินเดีย อังกฤษ ฝรั่งเศส สวิสเซอร์แลนด์ เนเธอร์แลนด์ และเยอรมนี เป็นต้น แต่ละประเทศที่ไป ส่วนใหญ่ได้ท่องเที่ยวดูสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์เกือบทุกแห่ง ดังได้กล่าวไว้ในหนังสือต่าง ๆ หลายเล่ม เช่นใน ลัทธิโยคีและมายาศาสตร์ ของดีในอินเดีย ศาสนาสากล และประวัติศาสตร์สากล เป็นต้น.

ความรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของหลวงวิจิตรวาทการนั้น มิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องของประเทศไทยเท่านั้น การที่ได้ศึกษาจากตำราและการไปประเทศต่าง ๆ ทั้งใกล้และไกลหลายครั้ง ช่วยให้รู้แหล่งของศิลปะวิทยาการ และรอบรู้ในเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดีของประเทศนั้น ๆ เป็นอย่างดี ท่านได้ประพันธ์เรื่องเกี่ยวกับท่องเที่ยวไว้หลายเรื่อง เช่น "ของดีในภาคอีสาน" "ปักษ์ใต้ตามที่ข้าพเจ้าเห็น" ของดีในอินเดีย ไปพม่า ไปนมัสการโพธิ์บัลลังก์ และ วัฒนธรรมสุโขทัย เป็นต้น บทประพันธ์เหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงวิธีการศึกษาและความรอบรู้ในวิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดีของท่านได้อย่างเด่นชัด.

นอกจากศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองดังกล่าวมาแล้วข้างต้น หลวงวิจิตรวาทการยังได้รับพระโอวาท และคำแนะนำจากนักปราชญ์ด้านต่าง ๆ หลายท่าน อาทิ เช่น สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ผู้ทรงได้รับสมญาว่าเป็น "พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย") พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ พระยาอนุมานราชธน และหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ เป็นต้น.

จากเหตุผลต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้จึงอาจสรุปได้ว่า หลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้ได้รับการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์อย่างสมบูรณ์คนหนึ่ง.

วิธีเขียนประวัติศาสตร์

การใช้หลักฐานอ้างอิง หลวงวิจิตรวาทการ คำนึงถึงความสำคัญของการใช้หลักฐานต่าง ๆ ประกอบการประพันธ์หนังสือประวัติศาสตร์เป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการประพันธ์หนังสือบางเรื่อง เช่น งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส และปฏิพจน์ตอบสถานีวิทยุไซ่ง่อนในปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติระหว่างไทยกับเขมร ท่านต้องใช้เวลาเตรียมหลักฐานอยู่นาน และต้องเดินทางไปคัดลอกในหอสมุดแห่งชาติที่กรุงปารีส ทั้งนี้เพื่อจะให้ได้หนังสือประวัติศาสตร์ที่สมบูรณ์ และเชื่อถือได้ ในเรื่องการค้นคว้าและคัดลอกเอกสารนี้ หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย ตอนหนึ่งว่า :—

> เอกสารหลักที่เป็นภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสเหล่านี้นับวันจะหายากเข้าทุกทีเพราะงานค้นคว้าที่ฝรั่งทำในเรื่องชนเชื้อชาติไทย เป็นงานที่ทำกันเมื่อราว ๗๐ ปีมาแล้ว หนังสือดี ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้โดยมากเป็นหนังสือที่มีอายุในระหว่าง ๔๐ ถึง ๖๐ ปี หาซื้อใหม่ไม่ได้ ที่มีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติของเราก็เก่าชราเต็มที กระดาษหนังสือเองอยู่ในสภาพที่ผุพัง ยิ่งกว่านั้นเอกสารบางเรื่องไม่มีในหอสมุดแห่งชาติของเราต้องไปค้นคว้าและขอคัดจากหอสมุดแห่งชาติที่กรุงปารีส บางฉบับเขาถือเป็นของมีชิ้นเดียวหาไม่ได้อีก เวลาคัดต้องให้คัดในห้องพิเศษภายใต้สายตาความควบคุมของเจ้าหน้าที่...(๒๓).

ในบันทึก "ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส" ตอนหนึ่งว่า :—

> ฝรั่งเศสได้พยายามแต่งหนังสือและโฆษณาไว้มากหลายว่าที่ฝรั่งเศสเอาดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงไปจากไทยนั้น เป็นการยุติธรรมและชอบด้วยเหตุผล ข้าพเจ้าใคร่จะพิสูจน์ให้เห็นว่าการที่ฝรั่งเศสเอาดินแดน...ไป...เป็นการกระทำอย่างทารุณโหดร้ายกลับกลอก...ฉ้อโกง แต่เมื่อฉ้อโกงไม่สำเร็จก็ปล้นเอาเฉย ๆ

ปล้นเอาดินแดนไปแล้วยังไม่พอ ยังปล้นเอาเงินอีก ในการพิสูจน์ความข้อนี้ ข้าพเจ้าไม่จำต้องอ้างเอกสารของไทยเราเลย เพราะไม่อยากจะได้ยินข้อโต้แย้งว่าเอกสารของไทย ก็ต้องเข้าข้างไทย ข้าพเจ้าจะเก็บรวบ-รวมเอกสารของอังกฤษและฝรั่งเศสเองมาพิสูจน์ให้เห็น... (๒๔) [ดัง-ตัวอย่างเช่น]

ใบบอกของเอกอัครราชทูตอัง-กฤษประจำกรุงปารีสถึงกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ ลงวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ นั้น แสดงความน่าอัปยศอดสูของฝรั่งเศสอย่าง-มาก ในชั้นต้นรัฐมนตรีว่าการกระ-ทรวงการต่างประเทศฝรั่งเศสอ้างว่าฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเป็นของญวน อังกฤษย้อนถามว่าถ้าเช่นนั้น เวลาฝรั่งเศสตั้งกงสุลที่หลวงพระบาง ฝรั่งเศสไปขออนุญาตไทยทำไม เมื่อรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศฝรั่งเศสจำนนในข้อนี้ ก็กล่าวหาเหตุต่อไปว่าประชาชนตามแถบนั้นเดือดร้อนไม่สมัครอยู่กับไทย.

ในเรื่องเรียกเงินตั้ง ๓ ล้านนั้น ความในใบบอกเอกอัครราชทูตอัง-กฤษประจำกรุงปารีส ถึงกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ ลงวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ ปรากฏว่าเอกอัครราชทูตอังกฤษได้สอบถามรัฐมนตรีต่างประเทศฝรั่งเศสว่าเรียกเงินรายนี้เพื่ออะไร และด้วยเหตุผลอย่างไรรัฐมนตรีว่าการต่าง-ประเทศฝรั่งเศสก็ไม่สามารถตอบอย่างชัดแจ้งได้ ลงท้ายก็จำนน. (๒๕)

อีกตอนหนึ่งในเรื่อง "ปฏิพจน์ตอบสถานีวิทยุไซ่ง่อนในปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติระหว่างไทยกับเขมร" ความ-ว่า :—

สถานีวิทยุไซ่ง่อนได้กล่าวว่าไทยเป็นอุทกภัย ไหลท่วมทำความเดือด-ร้อนแก่ชนชาติต่าง ๆ ในแหลมทอง และอ้างคำนี้เป็นคำของศาสตราจารย์หลุยส์ฟีโนต์... ผู้บรรยายแห่งสถานีวิทยุไซ่ง่อนกำลังกล่าวเท็จ... เอาคำของศาสตราจารย์หลุยส์ฟีโนต์มากลับสัตย์ เปลี่ยนแปลงความหมายที่ดีให้กลายเป็นร้าย ข้าพเจ้าขออ่านข้อ-ความภาษาฝรั่งเศสที่ศาสตราจารย์หลุยส์ ฟีโนต์ เขียนไว้ดังต่อไปนี้

La marche de cette race singuliere qui, souple et fluide Comme I'eau s' insinuant avec la

> même force, prenant la conleur de tous les ciels et la forme de tous les rivages, mais gardant sous ses aspects divers l'identité essentielle de son Caractère et de sa langue, s'est èpanchée comme une nappe immense sur la Chine méridionale, le Tonkin, le Laos, le Siam, jusqu'à la Birmaine et l'Assam.

หลวงวิจิตรวาทการ แปลข้อความในภาษาฝรั่งเศสนี้อย่างตรงและแปลคำต่อคำ จะได้ความเป็นภาษาไทยดังต่อไปนี้ :—

> การก้าวเดินของเชื้อชาติที่มีน้ำใจโดดเดี่ยว (หมายถึงชาติไทย) อ่อนนุ่มและไหลรินเหมือนหนึ่งน้ำซึมซาบลงไปด้วยกำลังอันสม่ำเสมอ เปลี่ยนสีไปตามสีท้องฟ้า เปลี่ยนรูปไปตามรูปของฝั่ง แต่ก็ยังรักษาไว้ได้หลายอย่างซึ่งข้อพิสูจน์อันสำคัญแห่งลักษณะนิสัยและภาษาได้คลี่คลายออกเหมือนผ้าผืนใหญ่ปูปกคลุมประเทศจีนตอนใต้ ตังเกี๋ย ลาว สยาม ตลอดไปจนกระทั่งถึงพม่าและอาหม(๒๖).

หลักฐานต่าง ๆ ที่หลวงวิจิตรวาทการใช้ประกอบการเขียนหนังสือประวัติศาสตร์นั้นได้มาจากสิ่งต่อไปนี้:—

๑. จากสิ่งที่ได้พบเห็น (Eye Witness) การที่ท่านมีประสบการณ์มากมาย ได้ท่องเที่ยวและเดินทางอยู่เป็นนิจทั้งในประเทศและนอกประเทศช่วยให้ได้หลักฐานเพื่อใช้ในการประพันธ์หนังสือได้ดีทางหนึ่ง หลวงวิจิตรวาทการ ใช้หลักฐานอันเกิดจากสิ่งที่ท่านได้พบเห็นมาในชีวิต ผนวกกับอุปนิสัยของท่าน ซึ่งเป็นคนที่ชอบจดบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้พบเห็นมาประกอบการเขียนประวัติศาสตร์มิใช่น้อย ตัวอย่างของหนังสือที่ใช้หลักฐานเช่นนี้ได้แก่ บทประพันธ์เรื่อง **ประวัติศาสตร์สากล ของดีในอินเดีย ไปพม่า การเดินทางในแม่น้ำโขง** และอื่น ๆ การเขียนประวัติศาสตร์โดยอาศัยหลักฐานที่ผู้เขียนได้เห็นมาด้วยตนเอง มีผลดีอยู่ประการหนึ่ง คือ ช่วยให้เรื่องนั้น ๆ มีมาตรฐานแห่งความเป็นจริงมากที่สุด แต่ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับวิจารณญาณและการตัดสินใจของผู้เขียนเองด้วย.

๒. จากหนังสือต่าง ๆ (Written Records) หนังสือและเอกสารต่าง ๆ ที่หลวงวิจิตรวาทการ นำมาใช้ประกอบการเขียนประวัติศาสตร์แยกออกเป็นพวก ๆ ได้ดังนี้:—

๒.๑ หนังสือภาษาไทย ของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เช่น **เรื่องไทยรบพม่า** หนังสือปราชญ์ชาวเหนือแต่งไว้ เช่น **ชินกาลมาลินี** จดหมายเหตุของทางราชการ เช่น ปูมโหรหลวง และกฎหมายต่าง ๆ ที่ยังมีอยู่ เป็นต้น.

๒.๒ พงศาวดาร และหนังสือของประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง เช่น พงศาวดารหลวงพระบาง พงศาวดารจีน ตำนานของจีน จดหมายเหตุของจีน และพงศาวดารไทย เป็นต้น.

๒.๓ หนังสือภาษาต่างประเทศ หลวงวิจิตรวาทการ มีความรู้ในภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส จนสามารถใช้การได้ดีทั้งสองภาษา แต่เนื่องจากเคยรับราชการอยู่ในประเทศฝรั่งเศสมากกว่าประเทศใด ๆ จึงนิยมใช้หลักฐานจากภาษาฝรั่งเศสมากที่สุด.

๓. จากหลักฐานทางโบราณคดี การที่ได้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีกรมศิลปากรอยู่ถึง ๙ ปีเศษ และได้ดำรงตำแหน่งเลขานุการสถานทูตไทย กรุงปารีส ลอนดอน ตำแหน่งอัครราชทูต เอกอัครราชทูต และตำแหน่งอื่น ๆ อีกมากมาย จึงมีผลดีต่อการตรวจค้นทางโบราณคดีของท่านเป็นอย่างมาก และในฐานะที่เป็นนักประวัติศาสตร์ จึงชอบไปดูโบราณสถาน โบราณวัตถุทุกแห่งที่มีอยู่ทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ เช่น ไปดูเมืองต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ในประเทศพม่า และอินเดีย และเขียนหนังสือเรื่อง **ไปพม่า** และ **ของดีในอินเดีย** นอกจากนี้ยังเขียนเล่าไว้ในหนังสืออื่น ๆ อีกด้วย เช่น ในหนังสือ **เจ้าแม่จามรีและครุฑดำ** ความว่า:—

> ขณะที่ดำรงตำแหน่งเลขานุการข้าหลวงใหญ่แม่น้ำโขง และท่องเที่ยวในแม่น้ำโขงตั้งแต่ต้นจนถึงปลายราชอาณาจักรไทย . . . ข้ามภูเขาแดนลาวเข้าไปในเขตญวน ในการท่องเที่ยวทางบกข้ามไปข้ามมาระหว่างแดนลาว เขมร และญวนนั้น ข้าพเจ้าได้พบเรื่องที่ติดอกติดใจคือเรื่อง "จามปา" อาณาจักรโบราณซึ่งเคยรุ่งโรจน์มาพร้อม ๆ กันกับอาณาจักรสุโขทัยของเรา บัดนี้ได้สูญสิ้นอำนาจไปแล้ว และกลายเป็นส่วนหนึ่งของประเทศญวน แต่ถาวรวัตถุของจามปายังมีอยู่มากหลาย และเป็นสิ่งมีค่าในสายตาของคนชอบของโบราณอย่างข้าพเจ้า . . . ข้าพเจ้ารู้สันทัดจัดเจนในเรื่องศิลปะของจามปามาก่อนเข้ารับราชการในกรมศิลปากรเป็นอันมาก . . .(๒๗)

อนึ่ง ท่านทราบลักษณะรูปพรรณสัณฐานของโบราณสถานเป็นอย่างดี ดังปรากฏใน "ปาฐกถา" ตอนหนึ่งความว่า:—

> เมื่อเราพิจารณาดูถาวรวัตถุที่พ่อขุนรามคำแหงสร้าง จะเห็นว่าทำได้อย่างแปลกประหลาดมหัศจรรย์

เช่น วัดศรีชุม ซึ่งเป็นตึกใหญ่มหึมา ฝาผนังหมดจนมีช่องในฝาผนังให้คนเดินจากข้างล่างถึงข้างบนได้ ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นถาวรวัตถุอันใดทำได้ถึงปานนั้น สุโขทัยเป็นเมืองของขอม ถาวรวัตถุที่ขอมสร้างไว้ก็เป็นแต่รูปปรางค์ พ่อขุนรามคำแหงได้ทรงคิดแบบก่อสร้างใหม่เป็นแบบของไทย ดังจะเห็นตัวอย่างคือ เจดีย์ใหญ่วัดมหาธาตุซึ่งตั้งอยู่ในท่ามกลางพระนคร กับวิหารแบบสี่เหลี่ยมสูงใหญ่ เช่น ที่วัดศรีชุม ซึ่งเป็นแบบที่แปลกและไม่มีใครเหมือน . . .(๒๘)

หลวงวิจิตรวาทการ ใช้วิชาโบราณคดีเข้าช่วยในการศึกษาและการประพันธ์หนังสือประวัติศาสตร์ด้วยอีกทางหนึ่ง มีหลักฐานที่สนับสนุนคำกล่าวนี้อยู่ในเรื่อง "งานด้านศาสนา" ตอนที่กล่าวถึง "พระธาตุพนม" ความว่า:—

. . . คำว่า "ธาตุ" นั้นหมายความว่าเจดีย์ พระธาตุพนม เป็นเจดีย์รุ่นเก่าที่สุดของประเทศไทย สอบสวนได้ความแน่ชัดเป็นที่เชื่อได้ว่าสร้างใน พ.ศ. ๑๐๐๗ คือมีอายุนับถึงบัดนี้ได้ ๑,๔๐๐ ปีเศษ ที่เชื่อเช่นนี้ไม่ใช่เชื่อแต่ตำนานพื้นเมือง แต่มีเหตุผลประกอบกันหลายทาง เช่นในเขตจามซึ่งอยู่ในประเทศญวนเวลานี้ มีถาวรวัตถุซึ่งสร้างไว้โดยวิธีอย่างเดียวกัน ล้วนแต่สอบสวนได้หลักฐานว่ามีอายุ ๑,๔๐๐ ปีเศษทั้งสิ้น เมื่อนำหลักฐานทางโบราณคดีมาประกอบพิจารณากับตำนานพื้นเมืองแล้ว เป็นที่แน่นอนว่าพระธาตุพนมมีอายุ ๑,๔๐๐ ปี(๒๙).

๔. จากศิลาจารึกสุโขทัย รวมทั้งศิลาจารึกที่ค้นพบที่จังหวัดสุโขทัย สวรรคโลก พิษณุโลก กำแพงเพชร นครสวรรค์ ซึ่งมีราว ๓๐ หลักด้วยกัน แต่ให้ความรู้ทางบ้านเมืองจริง ๆ มีเพียง ๖ — ๗ หลัก นอกนั้นเป็นเรื่องสร้างโบสถ์วิหารและถาวรวัตถุในพุทธศาสนา(๓๐).

๕. จากการวิเคราะห์จารีตประเพณีของไทยเดิม ที่อารยธรรมสมัยใหม่เข้าไปไม่ถึง เช่น ชาวไทยในแดนจีน(๓๑).

การเสนอเรื่อง หลวงวิจิตรวาทการ นิยมเสนอเรื่องเป็นทำนองเดียวกัน คือ เริ่มด้วย "ข้อความเบื้องต้น" ก่อน แล้วจึงเริ่มเนื้อเรื่อง สำหรับข้อความเบื้องต้นเป็นคำชี้แจงให้เข้าใจถึงขอบเขตหรือความเป็นมาของวิชานั้น ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานที่จะดำเนินเรื่องเฉพาะต่อไป สำหรับตัวอย่างข้อความเบื้อง

ต้นนั้นดูได้จากหนังสือประวัติศาสตร์สากล

ส่วนเนื้อเรื่องนั้นมักจะแบ่งเป็นหมวดหมู่ เป็นภาค เป็นบท หรือเป็นตอน โดยเรียงลำดับความสำคัญของเหตุการณ์ตามระยะเวลาที่เกิดขึ้น ใช้พุทธศักราชเป็นหลัก เช่น เนื้อเรื่องในหนังสือ ประวัติศาสตร์สากล เล่ม ๑ กล่าวถึงประวัติศาสตร์โบราณของอียิปต์ คาลเดีย บาบิโลน อัสสิเรีย ฮิบรู ฟีนิเชียน เปอร์เซีย อินเดีย จีน กรีก โรม อาหรับ และกำเนิดยุโรปใหม่ในระยะเวลา ๔,๕๐๐ ปีก่อนพุทธศักราช ถึงพุทธศักราช ๑๓๘๖ เป็นต้น.

การใช้ภาษา หลวงวิจิตรวาทการ นิยมเขียนแบบพรรณนาใช้ภาษาง่าย ๆ ไม่นิยมศัพท์แสงมากมาย มีตัวอย่าง มีการเปรียบเทียบ มีสิ่งช่วยการค้นคว้า มีเชิงอรรถ (Footnote) มีเทียบศักราช มีภาพประกอบ เช่น ภาพบุคคลสำคัญ ภาพเหตุการณ์ ภาพตัวอักษร ภาพสถานที่สำคัญ ภาพศิลปกรรม ภาพสถาปัตยกรรม และอื่น ๆ ตลอดจนแผนที่ แผนภูมิ ลำดับราชวงศ์และภาคผนวก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับหนังสือประวัติศาสตร์.

ในเรื่อง "การใช้ภาษาง่าย ๆ ไม่นิยมศัพท์แสงมากมาย" นั้น ท่านเขียนไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์สากล ตอนหนึ่งความว่า :—

> การเรียบเรียงหนังสือชุดนี้ ข้าพเจ้าได้พยายาม ที่จะให้เป็นหนังสือไทย เขียนโดยคนไทย พรรณนาด้วยภาษาไทย พิมพ์ขึ้นในเมืองไทยและสำหรับคนไทยอ่าน เพราะฉะนั้นถ้อยคำสำนวนจึงพยายามที่จะให้เข้าใจกันอย่างไทย ๆ และหาทางเรียบเรียงให้เป็นที่เข้าใจง่ายที่สุด ไม่ติดสำนวนฝรั่งหรือใช้ศัพท์สูงให้ฟุ้งซ่าน...(๓๒).

พระประกาศสหกรณ์ กล่าวไว้ใน "คำไว้อาลัย" ความว่า :—

> ...วิธีเขียนหนังสือของท่าน ซึ่งมีคุณลักษณะเด่นพิเศษในข้อที่ว่ามีวิธีเขียนให้อ่านง่ายก็เข้าใจง่าย และเพลิดเพลินไปในตัว แม้เรื่องที่ยากลึกซึ้งให้อ่านเข้าใจง่าย ไม่ว่าจะเป็นตำราหรือเรื่องอื่น ๆ ทั่วไป เหตุฉะนั้นหนังสือและเรื่องต่าง ๆ ที่ประพันธ์โดย พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ จึงได้รับความนิยมแพร่หลายในวงราชการ ในหมู่นักศึกษาตลอดถึงประชาชนผู้สนใจ...(๓๓).

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าวไว้ใน "หัวเลี้ยวของวรรณคดีไทย" ตอนหนึ่งความว่า:—

> สารคดีในรัชกาลที่ ๗ และต่อมาจนถึงสงครามมหาเอเชียบูรพา.... หนังสือที่คนไม่ต้องการได้รับความรู้ทางวิชาการอ่านเพื่อความเพลิดเพลินแต่ได้รับความรู้ไปพร้อม ๆ กัน หนังสือชนิดที่ว่านี้ ที่มีชื่อเสียงมากในรัชกาลที่ ๗ ที่ควรกล่าวถึงก็คือ **ประวัติศาสตร์สากล** ของหลวงวิจิตรวาทการ เป็นหนังสือชุด.... หนังสือนี้เป็นเอกด้วยสำนวนร้อยแก้ว และเป็นหนังสือที่อ่านเพลินจริง ๆ สำหรับคนที่ไม่ได้มีความประสงค์จะเป็นนักประวัติศาสตร์ เรื่องราวที่สรรมาบรรจุเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และมีความสำคัญแก่ประวัติศาสตร์ปัจจุบัน...[๓๔].

ตัวอย่างสำนวนการเขียนพรรณนาที่ใช้ภาษาง่าย และให้ความรู้ทางวิชาการไปพร้อม ๆ กันในหนังสือ **ประวัติศาสตร์สากล** ตอนหนึ่งความว่า:—

> อียิปต์เจริญอย่างยิ่งในโบราณกาล วัตถุสถาน เช่น ปิรามิด หรือโบสถ์ที่หักพัง แสดงว่าชาวอียิปต์มีความรู้อย่างสูงในการช่างรู้จักวิธีทดน้ำ ขุดคลอง ทำการเพาะปลูก จัดระเบียบการปกครองมีพระมหากษัตริย์ มีขัตติยประเพณี และทุก ๆ อย่างที่สามารถจะมีได้ในหมู่ชาติที่เจริญ[๓๕].

อนึ่ง ในการเขียนประวัติศาสตร์ หลวงวิจิตรวาทการ มีความเห็นว่าภาพประกอบเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญกว่าคำอธิบาย ฉะนั้นเรื่องของเมืองใหม่ ๆ จะพิมพ์รูปภาพให้มากและอธิบายแต่น้อย ส่วนเรื่องของเมืองเก่าจะอธิบายเชิงประวัติศาสตร์อย่างละเอียด ในเรื่องนี้ท่านกล่าวไว้ในหนังสือ **ของดีในอินเดีย** ตอนหนึ่งว่า:—

> ...เรื่องของเมืองใหม่นั้นอธิบายง่าย ที่จริงพิมพ์รูปให้ดูดีกว่าเขียนอธิบาย แต่เรื่องของเมืองประวัติศาสตร์นั้น จำเป็นต้องอธิบายประวัติศาสตร์ด้วย ข้าพเจ้าตกลงใจว่าสำหรับเมืองใหม่นั้น จะพิมพ์รูปไว้ให้มากอธิบายเพียงเล็กน้อย แต่สำหรับเมืองเก่าข้าพเจ้าอธิบายเชิงประวัติศาสตร์ให้ละเอียด...[๓๖].

บทประพันธ์และประโยชน์ของบทประพันธ์ประวัติศาสตร์ต่อสังคม

หลวงวิจิตรวาทการ ได้ประพันธ์หนังสือ

ประวัติศาสตร์ไว้เป็นจำนวนมาก บทประพันธ์เหล่านี้แพร่หลายไปสู่ประชาชน และมีประโยชน์ต่อสังคมในแง่ต่าง ๆ กัน เช่น ใช้เป็นตำราประกอบการศึกษาวิชาประวัติ-ศาสตร์ เป็นคู่มืออบรมทหาร เป็นเครื่องปลุกใจ และอ่านเพื่อความเพลิดเพลิน เป็นต้น.

บทประพันธ์ประวัติศาสตร์เล่มแรกของหลวงวิจิตรวาทการ คือ หนังสือ**พงศาวดารเยอรมันโดยย่อ** เป็นหนังสือแปลพิมพ์เป็นเล่มเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓[๓๗] หลังจากกลับมาจากรับราชการในยุโรปเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ ท่านได้ประพันธ์หนังสือปรัชญาออกมาหลายเล่มจนมีชื่อเสียงปรากฏในหมู่นัก-ปราชญ์ทั่วไป เมื่อประสบความสำเร็จทางด้านปรัชญาแล้วท่านหันกลับมาประพันธ์งานที่ท่านรักมากอีกครั้งหนึ่ง คือ ประวัติศาสตร์ ครั้งนี้ได้ประพันธ์ประวัติศาสตร์สากล ชุดหนึ่งมี ๑๒ เล่มจบ หนังสือชุดนี้สร้างชื่อเสียงทางด้านประวัติศาสตร์ให้แก่ท่านมาก เล่มแรกพิมพ์ออกจำหน่ายเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๒ และเล่มสุดท้ายพิมพ์ออกจำหน่ายเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ รวมระยะเวลาทั้งหมดที่เขียน**ประวัติศาสตร์สากล**ชุดนี้เพียง ๑ ปี ๙ เดือน[๓๘].

หนังสือชุดนี้ประมวลเรื่องราวเกี่ยวกับอดีตของมนุษยชาติ ซึ่งรวมถึง พฤติกรรมวิวัฒนาการ และเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ในอดีตเมื่อ ๗,๐๐๐ ปีจนกระทั่งถึงสงครามโลกครั้งที่ ๑ โดยพรรณนาในแง่เกิดขึ้น เจริญขึ้น เสื่อมลงและดับสูญไป ทั้งสอดแทรกเรื่องอื่น ๆ ไว้ด้วย เช่น การปลุกใจ การเมือง เศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น[๓๙].

เมื่อเริ่มพิมพ์ประวัติศาสตร์สากลออกมานั้น ได้รับความสนใจจากมหาชนอย่างมากจนไม่สามารถจัดทำและพิมพ์ออกมาได้ทันกับความต้องการของประชาชนตามเวลาที่กำหนดไว้ ดังปรากฏในจดหมายของพระ-พิพิธสาลีตอนหนึ่งความว่า:—

> เรื่องหนังสือประวัติศาสตร์สากลที่คุณหลวงพิมพ์จำหน่าย...ขณะนี้นั้น...ได้อ่านจบเล่ม ๔ แล้ว...เล่ม ๕ เกินกำหนดเดือนกว่า...คุณหลวงไม่สามารถจะทำให้ได้ตามกำหนดเหตุใดไม่รีบแจ้งข้อขัดข้อง...ถ้าคุณหลวงสามารถคิดอ่านแก้ไขอย่างใดในเรื่องประวัติศาสตร์ออกช้าให้ผู้อ่านมีใจสบายด้วยแล้ว จะรู้สึกยินดีมาก[๔๐].

หลังจากออกหนังสือประวัติศาสตร์สากล มาแล้ว ๒๐ ปี หลวงวิจิตรวาทการเห็นว่าหนังสือชุดนี้ล้าสมัย และไม่เหมาะสมกับการใช้ในปัจจุบันจึงได้ทำการแก้ไขใหม่และเปลี่ยนแปลงให้ผิดไปจากเดิม โดยจัดเนื้อเรื่องที่สัมพันธ์กันไว้ด้วยกัน และลดจำนวนเหลือเพียง ๕ เล่มชุด ดังปรากฏใน "คำนำ" ตอนหนึ่งว่า :—

> ประวัติศาสตร์สากลชุดนี้ ข้าพเจ้าได้เขียนใหม่เป็นส่วนมาก...แห่งใดที่ได้นำข้อความในประวัติศาสตร์สากลชุดเก่ามาใช้ก็ได้แก้ไขเพิ่มเติมและเปลี่ยนแปลงให้ผิดไปจากเดิมเป็นอันมาก...ประวัติศาสตร์สากลชุดใหม่นี้คงจะเหมาะสมกับการใช้ในปัจจุบัน ซึ่งการศึกษาประวัติศาสตร์ได้ก้าวหน้าไปกว่าในเวลาที่ข้าพเจ้าเรียบเรียง ประวัติศาสตร์สากลชุดแรกเมื่อ ๒๐ ปี มาแล้วเป็นอันมาก(๔๑).

หนังสือชุดนี้ได้รับความนิยมเรื่อยมา สำนักพิมพ์เสริมวิทย์บรรณาการจึงขออนุญาตจัดพิมพ์ขึ้นอีกเป็นครั้งที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ ปัจจุบันหนังสือประวัติศาสตร์สากล ยังเป็นที่ต้องการของมหาชนทั่วไป และสถาบันการศึกษาชั้นสูงทั่วประเทศไทยใช้เป็นหนังสืออ่านประกอบในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์สากลชุดนี้มีอยู่ตามห้องสมุดทั่วไป เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดวิทยาลัย ห้องสมุดโรงเรียน และห้องสมุดประชาชน เป็นต้น.

ต่อมาหลวงวิจิตรวาทการ ได้แต่งประวัติศาสตร์ออกมาอีกหลายเรื่อง เช่น สยามกับสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาติไทยในอดีต เริ่มตั้งแต่ก่อนพุทธศักราช ๒,๐๐๐ ปี จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น นับเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญในประวัติศาสตร์ไทยเรื่องหนึ่ง แทรกเรื่องปลุกใจ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และประวัติความสัมพันธ์กับต่างประเทศในสุวรรณภูมิไว้อย่างละเอียด.

มีบทประพันธ์ประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการบางเรื่อง ซึ่งกองทัพบกจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ประวัติศาสตร์ไทย และใช้สำหรับเป็นคู่มือในการอบรมทหาร ได้แก่เรื่อง "งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย" ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชนเชื้อชาติไทยทั่วไป และเรื่องราวของชนเชื้อชาติไทยแต่ละสาขา เช่น ไทยลานช้าง ไทยใหญ่ ไทยอาหม และไทยในตังเกี๋ย เป็นต้น ในเรื่องเหล่านี้ได้แทรกเรื่องปลุกใจ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และประเพณี

ต่าง ๆ ไว้อย่างน่าสนใจยิ่ง บทประพันธ์เรื่องนี้นับว่ามีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ของชาติไทยมาก เพราะค้นคว้าละเอียดลึกซึ้ง ทั้งนำเอาข้อความบางตอนที่ค้นมาจากหนังสือตำราภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศสพิมพ์กำกับไว้ด้วย[๔๒] จัดว่าเป็นงานวิจัยทางวิชาการอย่างแท้จริง ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยควรอ่าน.

บทประพันธ์เรื่องนี้มีประโยชน์ต่อการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ และการอบรมทหาร ดังปรากฏในจดหมายของเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก ดังความตอนหนึ่งว่า:—

> ด้วยกองทัพบกพิจารณาเห็นว่าหนังสือ "งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย" ของ พ.อ. หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งกรมประมวลข่าวกลางได้รับมอบจัดพิมพ์ไว้ใช้ในราชการมาครั้งหนึ่งนั้น เป็นประโยชน์แก่การศึกษาประวัติศาสตร์และอบรมทหาร กองทัพบกจึงใคร่จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นจำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม...[๔๓].

ส่วนบทประพันธ์ที่เป็นชีวประวัติหรือประวัติบุคคลนั้น มีหลายเล่ม เช่น **มหาบุรุษ** **ดวงหน้าในอดีต** **ประวัติย่อของนโปเลียน** และ **มุสโสลินี** เป็นต้น บทประพันธ์เหล่านี้ท่านมิได้บรรยายแต่เฉพาะประวัติบุคคลเพียงอย่างเดียวล้วน ๆ หากยังได้บรรยายถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่บุคคลนั้น ๆ มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วย โดยเน้นคุณค่าในทางปลุกใจประชาชนให้มีความมานะพยายามที่จะก่อร่างสร้างฐานะของตนเอง และสร้างความเจริญให้แก่ชาติมากที่สุด ดังปรากฏ "คำนำ" ของเรื่อง **มหาบุรุษ** ตอนหนึ่งว่า:—

> ในการแต่งหนังสือนี้ เข็มทิศของข้าพเจ้า ก็เพื่อปลุกใจผู้อ่านให้ละทิ้งความอ่อนแอ และเกิดความเข้มแข็งมานะพยายาม เพราะข้าพเจ้าเชื่อมั่นอยู่ว่าบ้านเกิดเมืองบิดรของเราจะเจริญขึ้นไปอีกได้ ก็ด้วยอุตสาหกรรมของพลเมือง ด้วยการที่พลเมืองไม่เกียจคร้าน ท้อถอย และด้วยการที่ทุก ๆ คนมุ่งจะหาความเจริญให้แก่ตนในทางที่ชอบ เมื่อคนได้รับความเจริญแล้ว ความเจริญส่วนบุคคลเป็นธาตุผสมให้กลายเป็นความเจริญของบ้านเมือง[๔๔].

หนังสือประเภทชีวประวัติ นอกจากจะให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังให้ความเพลิดเพลินด้วย หนังสือเหล่านี้จึงเป็นที่นิยมของประชาชนทั่วไป.

นอกจากหนังสือชีวประวัติแล้ว ยังมีหนังสือที่กล่าวถึงเหตุการณ์ของบ้านเมือง

ตอนสำคัญ ๆ อีกหลายเรื่อง เช่น เรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส เรื่องไทยเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส เรื่องปฏิพจน์ตอบสถานีวิทยุไซ่ง่อน ในปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติระหว่างไทยกับเขมร และเรื่องหลังฉากประกาศสงคราม เป็นต้น หนังสือเหล่านี้มีคุณค่ามากทางด้านปลุกใจประชาชนให้รักชาติเมื่อครั้งสงครามอินโดจีน และสงครามมหาเอเชียบูรพา ดังปรากฏใน "ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส" ตอนหนึ่งความว่า:—

> ในประวัติศาสตร์ของไทยเราเอง ...เวลาที่เราต้อนรับภัยใหญ่หลวงนั้น คือเวลาที่เราสงบเสงี่ยม แต่เวลาที่เราเป็นฝ่ายรุก เราช่วยตัวเองได้ทุกที.
>
> ยิ่งมาถึงสมัยนี้ ยิ่งมีตัวอย่างผุดขึ้นมาให้เห็นอีกเป็นอันมาก สงครามยุโรปเพียงชั่วขวบปีที่แล้วมานั้น ได้ให้บทเรียนอันแน่ชัดแก่เราอย่างหนึ่งว่า ชาติที่ต้องการความพินาศล่มจมและเสียหายย่อยยับที่สุดนั้น คือชาติที่สงบเสงี่ยมเจียมตัว ชาติที่รักสงบ ชาติที่พยายามหลีกเลี่ยงมิให้ต้องเกิดการรบหรือเข้าสงครามชาติที่ไม่ต้องการเสี่ยงภัย ชาติที่ไม่กล้าได้กล้าเสีย...ชาติที่มีลักษณะดังกล่าวข้างต้นนี้ จะไม่เหลืออยู่เลย.
>
> วินิจฉัยปัญหานี้คือชาติไทยทั้งชาติ...เพื่อประโยชน์ในการเตรียมตัวข้าพเจ้าใคร่จะขอเชิญชวนเพื่อร่วมชาติทั้งหลาย...ที่นั่งฟังข้าพเจ้าอยู่ในที่นี้ ให้ทำใจเสียแต่บัดนี้ว่าเราจะต้องรบ เราจะต้องพลีชีวิตและร่างกายเราเพื่อชาติ และเมื่อเราต้องการรบก็เป็นการแน่นอนว่าจะต้องชนะ ท่านและข้าพเจ้าอาจจะไม่ได้พบกันอีก พวกเราที่อยู่ในที่นี้รวมทั้งตัวข้าพเจ้า แต่ชาติไทยจะต้องคงอยู่ เกียรติศักดิ์ของไทยจะต้องรุ่งโรจน์ ธงไตรรงค์ของเราจะต้องปลิวสบัดอยู่ชั่วกัลปาวสาน(๔๕).

อีกตอนหนึ่งในเรื่องเดียวกันนี้ ความว่า:—

> ประวัติศาสตร์ของไทยนั้น เป็นประวัติแห่งการนองเลือด การที่บรรพบุรุษของเราได้ก่อร่างสร้างประเทศเป็นมรดกตกทอดมาถึงพวกเราจนทุกวันนี้ ท่านไม่ได้อาบเหงื่อต่างน้ำ ท่านอาบเลือดต่างน้ำ เราพ้นผ่าอุปสรรคทั้งหลายมาด้วยเลือด เราดำรงอยู่เป็นไทยจนบัดนี้ได้ก็ด้วยเลือด จึงเป็นที่น่าเชื่อว่า ถ้าเราต้องการจะก้าวหน้าเติบใหญ่ต่อไป หรือให้ชาติไทยคงเป็นไทยอยู่นั้น เราก็ต้องใช้เลือดเหมือนกัน...

...อาวุธที่สำคัญที่สุดนั้นคือกำลังใจ ข้าพเจ้าเชื่อว่ากำลังใจของเราดีที่สุด ความกล้าหาญของชาติไทยไม่น้อยกว่าชาติใดในโลก ทหารของเราได้รับการฝึกฝนอย่างดี อาวุธยุทธภัณฑ์ของเราทันสมัย ถึงแม้จะหย่อนในทางปริมาณ ก็ไม่หย่อนในทางคุณภาพ และความหวังอันสำคัญที่สุดก็คือ เมื่อประเทศต้องเข้าเผชิญภัยแล้ว ประชาชนทั่วประเทศจะยอมเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อชัยชนะ(๔๖).

หลวงวิจิตรวาทการ เป็นนักประวัติศาสตร์คนสำคัญคนหนึ่งของไทย ท่านได้ประพันธ์หนังสือประวัติศาสตร์ไว้มาก แม้จะประพันธ์เรื่องอื่น ๆ ก็มีลักษณะเป็นประวัติศาสตร์ หรือมีเรื่องประวัติศาสตร์แทรกอยู่ หรือเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เช่น การเมืองการปกครองของกรุงสยาม คณะการเมือง กุศโลบายสร้างความยิ่งใหญ่ อนาคตประวัติเศรษฐกิจของไทย บทละครเรื่องพระเจ้ากรุงธนบุรี เพลงแหลมทอง เพลงรักเมืองไทย เป็นต้น ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความเป็นนักประวัติศาสตร์ของท่านนั่นเอง จึงได้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ และพิจารณาเรื่องต่าง ๆ อย่างนักประวัติศาสตร์ทั้งสิ้น อนึ่ง ท่านได้ประพันธ์หนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยไว้ทุกสมัย มีตั้งแต่ประวัติศาสตร์สมัยโบราณ สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์.

บทประพันธ์ประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ๆ มีดังต่อไปนี้

๑. การรวมยุโรป.

๒. การเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส.

๓. ของดีในอินเดีย.

๔. ความยุ่งยากในปลายบูรพทิศ.

๕. ความสัมพันธ์กับต่างประเทศสมัยกรุงศรีอยุธยา.

๖. งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย.

๗. ดวงหน้าในอดีต.

๘. ไทยเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส.

๙. ประชุมพงศาวดารฉบับความสำคัญ ๘ เล่ม.

๑๐. ประมวลเรื่องการเมืองต่างประเทศ.

๑๑. ประวัติย่อของนโปเลียน.

๑๒. ประวัติย่อออกญาเสนาภิมุข หรือเจ้าพระยานคร (ยามาดา นางามาซา) สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี รัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง.

๑๓. ประวัติรัฐศาสตร์ไทย.

๑๔. ประวัติศาสตร์สากล ๕ เล่มชุด.

๑๕. ไปพม่า.

๑๖. พงศาวดารเยอรมันโดยย่อ.

๑๗. มหาบุรุษ.

๑๘. มุสโสลินี.

๑๙. โลกปัจจุบันในแง่ประวัติศาสตร์.

๒๐. วัฒนธรรมสุโขทัย.

๒๑. สยามกับสุวรรณภูมิ ๓ เล่ม.

๒๒. หลังฉากประกาศสงคราม.

บทประพันธ์ประวัติศาสตร์ที่น่าถือได้ว่าเป็น "งานชิ้นเอก" ของหลวงวิจิตรวาทการคือหนังสือ ประวัติศาสตร์สากล ซึ่งราชบัณฑิตยสถานแห่งประเทศไทย เคยคัดเลือกว่าเป็นหนังสือดีส่งไปให้แก่บัณฑิตยสถานกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส.

จากหลักฐานต่าง ๆ เหล่านี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าบทประพันธ์ประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ เป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง.

เอกสารอ้างอิง

๑. หลวงวิจิตรวาทการ, *ไปพม่า* (พระนคร, โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๔๕๕), หน้า ๔๖–๗.

๒. หลวงวิจิตรวาทการ, *งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย* (พิมพ์ครั้งที่ ๒; พระนคร กองทัพบก, ๒๕๑๒), หน้า ๘–๙.

๓. พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, "คำนำ" *เจ้าชีวิต* (พระนคร, คลังวิทยา, ๒๕๐๕), หน้า (ง).

๔. หลวงวิจิตรวาทการ, *ประวัติวัดเขมาภิรตาราม* (พระนคร, กรมศิลปากร, ๒๔๗๗), หน้า ๓๐–๒.

๕. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

๖. หลวงวิจิตรวาทการ, *ของดีในอินเดีย* (พิมพ์ครั้งที่ ๒, พระนคร, เสริมวิทย์บรรณาคาร, ๒๕๑๒), หน้า ๒๐๕–๖.

๗. หลวงวิจิตรวาทการ, "คำชี้แจงของผู้แต่ง," *บทละครเรื่องเลือดสุพรรณ* (พระนคร, กรมศิลปากร, ๒๔๗๙), หน้า ๕.

๘. ขจร สุขพานิช, "ข้อคิดเห็นทางประวัติศาสตร์" *ประมวลคำบรรยายหลักวิจัยทางสังคมศาสตร์* (พระนคร, กองวิจัยสังคมสภาวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๑๐), หน้า ๓๕๕.

๙. หลวงวิจิตรวาทการ, "เพลงต้นตระกูลไทย," *ชัยพฤกษ์*, (๑๔ สิงหาคม, ๒๔๙๗), ๑๙ [บทเพลงในบทละครเรื่อง "อานุภาพของพ่อขุนรามคำแหง" วันที่ ๓๑ มกราคม ๒๔๙๗].

๑๐. หลวงวิจิตรวาทการ, "คำส่งท้าย," *ประวัติศาสตร์สากล* เล่ม ๑๒ (พระนคร, โรงพิมพ์วิริยานุภาพ, ๒๔๗๒), หน้า ๒๗๑.

๑๑. อัครวัฒน์ โอสถานุเคราะห์, *บุคคลที่น่ารู้จัก* (พระนคร, บริษัท เดนซ่าอุตสาหกรรม จำกัด, ๒๕๑๖), หน้า ๓๑๐.

๑๒. หลวงวิจิตรวาทการ, "คำนำ" *ประวัติศาสตร์สากล* เล่ม ๑ (พิมพ์ครั้งที่ ๓ แก้ไขเพิ่มเติม; พระนคร, เสริมวิทย์บรรณาคาร, ๒๕๑๔), หน้า (๑๓)–(๔).

๑๓. หลวงวิจิตรวาทการ, "คำนำ" *พงศาวดารเยอรมันโดยย่อ* (ม.ป.ท., ๒๔๖๓), หน้า (ก).

๑๔. อ้างแล้วหมายเลข ๑๒, หน้า (๙)–(๑๐).

๑๕. อ้างแล้วหมายเลข ๑, "คำนำ" หน้า ๑–๓.

๑๖. อ้างแล้วหมายเลข ๖, หน้า ๒๑–๕.

๑๗. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๘.

๑๘. หลวงวิจิตรวาทการ, คำนำพิมพ์ครั้งที่ ๑," *เพชรพระนารายณ์* (พิมพ์ครั้งที่ ๒, พระนคร, เสริมวิทย์บรรณาคาร, ๒๕๑๓), หน้า (๒)–(๓).

๑๙. หลวงวิจิตรวาทการ, *ความยุ่งยากในปลายบุรพทิศปาฐกถา* (พระนคร, โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๘๐), หน้า ๒–๓.

๒๐. หลวงวิจิตรวาทการ, "เทียบศักราช," *ประวัติศาสตร์* เล่ม ๑..., หน้า ๖๒๗–๘.

๒๑. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓๔–๕.

๒๒. หลวงวิจิตรวาทการ, "ปาฐกถาเรื่องของดีในภาคอีสาน," นิพนธ์บางเรื่องพลตรีหลวงวิจิตรวาทการสมัยดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมศิลปากร ใน *วิจิตรวาทการอนุสรณ์* เล่ม ๒ ..., หน้า ๑๔๕–๖.

๒๓. อ้างแล้วหมายเลข ๒, หน้า ๑๐.

๒๔. หลวงวิจิตรวาทการ, "ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส," *ประชุมปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ* (พระนคร, โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๘๔), หน้า ๑๗.

๒๕. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

๒๖. หลวงวิจิตรวาทการ, ปฏิพจน์ตอบสถานีวิทยุไซ่ง่อนในปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติระหว่างไทยกับเขมร", *ประชุมปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ* ..., หน้า ๔๖–๗.

๒๗. หลวงวิจิตรวาทการ, "คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๓" *เจ้าแม่วามรีและครุฑดำ* (พระนคร, โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๔), หน้า (ก)–(ข).

๒๘. หลวงวิจิตรวาทการ, "ปาฐกถาวัฒนธรรมสุโขทัย", *วิจิตรวาทการอนุสรณ์* เล่ม ๒..., หน้า ๑๒๐.

๒๙. อ้างแล้วหมายเลข ๒๒, หน้า ๑๕๑.

๓๐. หลวงวิจิตรวาทการ, "ประวัติรัฐศาสตร์ไทย," *นิติสาส์น*, ๓ (กรกฎาคม–กันยายน, ๒๔๗๑), ๔๖๑.

๓๑. เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

๓๒. อ้างแล้วหมายเลข ๑๒ หน้า ๑๓.

๓๓. พระประกาศสหกรณ์, "คำไว้อาลัย" *วิจิตรวาทการอนุสรณ์* เล่ม ๑ ..., หน้า ๔๑.

๓๔. ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, "หัวเลี้ยวของวรรณคดีไทย", วรรณคดีใน*วรรณไวทยาก*[จัดทำโดยโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย] หน้า ๘๓–๔.

๓๕. อ้างแล้วหมายเลข ๑๒, หน้า ๖๔๒.

๓๖. อ้างแล้วหมายเลข ๖, หน้า ๖๑.

๓๗. หลวงวิจิตรวาทการ, *พงศาวดารเยอรมันโดยย่อ* (พระนคร, ม.ป.ท., ๒๔๖๓), ไม่มีเลขหน้า.

๓๘. หลวงวิจิตรวาทการ, "สุนทรพจน์," *วิจิตรสาร* เล่ม ๒ (พระนคร, โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์ ๒๕๐๘), หน้า ๒๘๑.

๓๙. อ้างแล้วหมายเลข ๑๒, หน้า (๗).

๔๐. พระพิพิธสาลี, "สำเนาจดหมายคุณพระพิพิธสาลีถึงผู้แต่ง," *ประวัติศาสตร์สากล* เล่ม ๕ (พระนคร, โรงพิมพ์วิริยานุภาพ, ๒๔๗๓), หน้า ๓๖๙–๗๒.

๔๑. อ้างแล้วหมายเลข ๑๒, หน้า (๑).

๔๒. อ้างแล้วหมายเลข ๒, หน้า ๙–๑๐.

๔๓. จดหมายจากสิทธิ จิรโรจน์, เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก, กรมยุทธศึกษาทหารบก, กรุงเทพฯ, ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๑๒.

๔๔. หลวงวิจิตรวาทการ, "คำนำ" *มหาบุรุษ* (พิมพ์ครั้งที่ ๗; พระนคร, กรุงเทพบรรณาคาร, ๒๔๙๕), หน้า (ฌ)–(ญ).

๔๕. หลวงวิจิตรวาทการ, *ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส* (พระนคร, โรงพิมพ์พระจันทร์ ๒๔๘๓), หน้า ๔๖–๗.

๔๖. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

ศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชา

สุนทรี หังสสูต*

ศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชาได้รับการจัดตั้งเพื่อสนองความต้องการของผู้ที่ปฏิบัติงานเฉพาะวิชา หรือนักวิจัยที่ทำการศึกษาค้นคว้าวิชาเฉพาะอย่างลึกซึ้ง ในกรณีที่วิชาเฉพาะวิชานั้นมีวิชาอื่นสัมพันธ์กัน ศูนย์ ฯ ก็จะจัดเตรียมบันทึกความรู้และข่าวสารในวิชาเหล่านั้นแก่ผู้ที่ต้องการด้วย ทั้งศูนย์ ฯ เหล่านี้มุ่งจะช่วยแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องมากกว่าที่จะมุ่งค้นหาความรู้เพื่อความก้าวหน้าทางวิทยาการของวิชานั้น ๆ แม้ว่าในบางโอกาสศูนย์ ฯ เหล่านี้จะตั้งอยู่ในสถาบันการศึกษาก็ตาม.

ในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสาขาใหม่ ๆ ความรู้วิชาเฉพาะเหล่านี้มีผู้บันทึกไว้กระจัดกระจายในสิ่งพิมพ์ของวิชาต่าง ๆ หลายวิชาในรูปของบทความวารสารและรายงานเป็นต้น ในกรณีเช่นนี้เพื่อนักวิชาการต้องการทราบว่าความรู้ในสาขาวิชานั้นมีอยู่ที่ใดบ้าง การค้นหาความรู้เฉพาะเรื่องดังกล่าวทำได้ยากมากเนื่องจากเรื่องนั้นเป็นเรื่องเฉพาะหรือแคบเกินกว่าจะมีผู้จัดทำสาระสังเขปหรือดรรชนีไว้ในบริการสาระสังเขปหรือดรรชนีที่มีอยู่ ศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชาจะทำหน้าที่จัดเตรียมและจัดหาดรรชนีและสาระสังเขปที่จะช่วยค้นหาความรู้เฉพาะวิชาเหล่านั้น.

ความแตกต่างของศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชาและห้องสมุดเฉพาะมีอยู่บ้างกล่าวคือห้องสมุดเฉพาะมักจะให้บริการแก่ผู้ใช้ในระดับต่าง ๆ กัน ห้องสมุดเฉพาะบางแห่งให้บริการแก่ผู้อ่านในด้านให้ยืมหนังสือ ให้บริการวารสาร โสตทัศนวัสดุและบริการตอบคำถามแต่ไม่ได้ให้บริการเอกสารสนเทศหรือ บริการเอกสารเพื่อการวิจัยในระดับลึกซึ้ง แต่ในขณะเดียวกันเราก็พบว่ามีห้องสมุดเฉพาะหลายแห่งที่ให้บริการช่วยการค้นคว้าและวิจัยแก่นักวิทยาศาสตร์ วิศวกรและนักธุรกิจในระดับสูงโดยมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้วิชาเฉพาะ มีประสบการณ์ สามารถค้นหาข้อมูลให้แก่นักวิจัย ความแตกต่างระหว่าง

---

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุนทรี หังสสูต พ.บ., อนุ บร., พ.ม. A.L.A. (England) แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

ศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชากับห้องสมุดเฉพาะอีกประการหนึ่งได้แก่กลุ่มของผู้รับบริการผู้ใช้ห้องสมุดเฉพาะจะเป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติงานในหน่วยงานที่ห้องสมุดให้บริการอยู่ แต่ผู้ใช้ศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชาได้แก่กลุ่มบุคคลที่มีความสนใจในวิชาเฉพาะนั้น ๆ โดยไม่จำกัดว่าจะทำงานอยู่ที่หน่วยงานใดหรือประเทศใด จึงกล่าวได้ว่าศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชาให้บริการในระดับที่กว้างขวางกว่าห้องสมุดเฉพาะ.

ในสหราชอาณาจักร ศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชาได้รับการจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ราว ค.ศ. ๑๙๖๕ Office for Scientific and Technical Information (OSTI) ได้สนับสนุนการจัดตั้งศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชาหลายแห่ง ทั้งได้ทำการทดลองและวัดผลบริการของศูนย์ ฯ เหล่านั้น.

ในสหรัฐอเมริกา ศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชาได้รับการจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ต้นคริสตศตวรรษที่ ๑๙ แต่ไม่ได้พัฒนาจนถึงราว ค.ศ. ๑๙๔๐ จึงได้มีการก่อตั้งศูนย์ ฯ ใหม่ ๆ เป็นจำนวนมาก และได้ใช้ชื่อศูนย์เหล่านั้นว่า Specialised information centres แต่ต่อมาราว ค.ศ. ๑๙๖๓ มีชื่อเรียกใหม่ว่า "information analysis centres" การเปลี่ยนชื่อเรียกของศูนย์ ฯ ชี้ให้เห็นถึงความมุ่งหมายที่เปลี่ยนไปในด้านการพิจารณาคุณค่าของข้อมูลหรือวิเคราะห์ข่าวสารเพิ่มขึ้น.

นิยามศัพท์ของ "ศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชา" นั้น Committee on Scientific and Technical Information (COSATI) ได้ให้นิยามศัพท์ไว้ และ E.L. Brady ได้นำมากล่าวไว้ในบันทึกการประชุมของ COSATI ดังนี้ "ศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชา คือ หน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อจัดหา คัดเลือก จัดเก็บ ค้นหา วัดผล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข่าวสาร ข้อมูลที่ระบุได้ว่าเป็นเรื่องเฉพาะวิชา ศูนย์ ฯ จะทำหน้าที่รวบรวม ย่อเรื่องราวจัดระเบียบและเสนอข่าวสารในรูปที่เชื่อถือได้ ให้ทันต่อเหตุการณ์และอำนวยประโยชน์แก่การปฏิบัติงาน" นิยามศัพท์ที่สั้นกว่านี้ปรากฏในวารสาร The Annual Review of Information Science and Technology เล่มปีที่หนึ่งว่า "ศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชาคือหน่วยงานที่จัดตั้งโดยรัฐบาล สมาคมหรือเอกชน ทำหน้าที่จัดหา จัดเก็บ ค้นหาและวิเคราะห์ข่าวสารข้อมูลที่สำคัญ ๆ".

ในสหราชอาณาจักร OSTI ได้อธิบายเพิ่มเติมในโอกาสที่ชี้แจงสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชา ดังที่เขียนไว้ในวารสารข่าวของ OSTI ว่า "หน้าที่ของศูนย์เหล่านี้คือ การจัดหาวัสดุบันทึกความรู้

ที่อยู่ในความสนใจของผู้ใช้ จัดเตรียมไว้เพื่อให้ผู้ชำนาญงานได้พิจารณาเลือกใช้ จัดหมวดหมู่ และจัดเก็บวัสดุเหล่านั้น เพื่อให้ความสะดวกในการนำมาใช้และเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลตามความต้องการของผู้ใช้โดยการจัดพิมพ์เป็นสิ่งพิมพ์เสนอข่าวใหม่จัดพิมพ์บรรณานุกรมเฉพาะวิชา เป็นต้น ในด้านบริการ ให้บริการตอบคำถามวิชาการและจัดพิมพ์รายงานความก้าวหน้าของวิทยาการ".

ศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชาบางแห่งได้ชื่อว่าเป็นศูนย์ข้อมูล (data centres) ศูนย์เหล่านี้จะจัดหา พิจารณาคุณค่า ทำดรรชนี จัดเก็บข้อมูลและนำข้อมูลออกมาใช้ และเผยแพร่ข้อมูลเฉพาะวิชา ไม่ได้ดำเนินงานเพื่อข่าวสารทั่วไป เจ้าหน้าที่ของศูนย์ข้อมูลจะเป็นผู้ที่มีความรู้เฉพาะวิชาและรับผิดชอบในการจัดหาและวิเคราะห์ข้อมูลในสาขาวิชานั้น และนำระบบการจัดเก็บข้อมูลโดยวิธีอัตโนมัติมาใช้ในการดำเนินงาน ในสหรัฐอเมริกาปรากฏว่ามีศูนย์ข้อมูลประมาณ ๒๐๐ แห่ง และประมาณ ๑๒๐ แห่ง ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลกลาง.

ที่ตั้งของศูนย์บริการเอกสารสนเทศเฉพาะวิชา

ในสหราชอาณาจักร ศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชาส่วนใหญ่ได้รับการก่อตั้ง โดยกลุ่มบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์และกระตือรือร้น รวมทั้งผู้ที่ทำงานค้นคว้าวิชาเฉพาะที่วิชานี้อาจนับเข้าไปอยู่ในสาขาวิชาต่าง ๆ ได้หลายสาขาซึ่งเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดระเบียบของบันทึกความรู้ในวิชาเฉพาะวิชานั้น จึงปรากฏว่ามีศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชาก่อตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง และในขณะเดียวกันก็มีศูนย์ ฯ ก่อตั้งอยู่ในแผนกหรือหน่วยงานของรัฐบาล.

งานของศูนย์ ฯ ด้านการจัดหาเอกสาร

จุดมุ่งหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งของศูนย์ ฯ ก็คือ จัดหาเอกสารและข่าวสารข้อมูลที่มีอยู่ในวิชาเฉพาะวิชานั้น หรือในวิชาอื่นที่สัมพันธ์กันให้ครบถ้วน เอกสารเหล่านี้มีอยู่ในรูปต่าง ๆ กันและมาจากแหล่งต่าง ๆ กัน แม้ว่าผู้จัดหาเอกสารจะตัดสินใจไม่เก็บเอกสารบางชิ้นก็ตาม แต่ในขั้นต้นจะต้องทราบว่ามีเอกสารใดบ้างในวิชาที่อยู่ในขอบเขตความมุ่งหมายของศูนย์.

ดังนั้นก่อนอื่นจะต้องกำหนดว่ามีวิชาใดบ้างที่อยู่ในขอบเขตของงานซึ่งจะรวมเอาวิชาสำคัญที่แท้จริง และวิชาที่อยู่ในความสนใจชั่วคราวของผู้ใช้ เนื่องจากหัวข้อวิชาที่เป็นที่สนใจของผู้ใช้มักจะเปลี่ยนแปลงไปไม่ได้

อยู่คงที่ ผู้จัดหาเอกสารจำเป็นจะต้องทราบความเคลื่อนไหวอยู่เสมอ ซึ่งอาจจะเป็นไปทั้งในด้านเพิ่มขึ้นหรือลดลง ในการกำหนดขอบเขตของวิชาของศูนย์ ฯ ผู้บริการจะต้องมีความรู้ในงานและทราบความต้องการของผู้ใช้ศูนย์ ฯ ส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทราบหัวข้อของโครงงานวิจัยที่มีผู้ใช้ส่วนใหญ่ของศูนย์ ฯ ทำงานอยู่ในสถาบันที่ศูนย์ ฯ ให้บริการอยู่ แต่งานนี้จะยุ่งยากขึ้นถ้าผู้ใช้ศูนย์ ฯ กระจายอยู่ใน สถาบันต่าง ๆ ใน ประเทศ หรือ ต่างประเทศ.

หลังจากที่ได้กำหนดหัวข้อวิชาแล้ว งานต่อมาก็คือจัดหาเอกสารที่เหมาะสมให้ครบถ้วน ข่าวสารข้อมูลที่มีค่าส่วนใหญ่ได้จากวารสารและรายงานการค้นคว้าวิจัย รายงานการประชุม หนังสือ สิ่งพิมพ์รัฐบาล สิทธิบัตร มาตรฐาน กำหนดรายการมาตรฐาน จุลสาร วิทยานิพนธ์ วารสารข่าว จดหมายโต้ตอบ นอกจากนี้ ศูนย์ ฯ จำเป็นต้องรวบรวมวารสารสาระสังเขป วารสารดรรชนี และวารสารต่างประเทศฉบับแปลที่จัดพิมพ์ในประเทศต่าง ๆ ด้วย.

เพื่อป้องกันมิให้ศูนย์ ฯ ขาดเอกสารที่สำคัญ ๆ ไป หัวหน้าศูนย์ ฯ ควรกำหนดรายละเอียดของงานด้านการเลือกเอกสาร เริ่มจากรวบรวมรายชื่อวัสดุที่จะนำมาตรวจดูรายชื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ รายการของสารบาญของวารสาร (current contents journals) และตรวจดูชื่อบทความใน วารสารและหนังสือพิมพ์ รวมทั้งในประเทศต่าง ๆ บทวิจารณ์หนังสือ บรรณานุกรม ดรรชนีของสิทธิบัตร รายชื่อของรายงานการค้นคว้าวิจัย บันทึกการประชุม บรรณานุกรมของสำนักพิมพ์ บรรณานุกรมของสมาคมและสถาบันวิชาชีพ และรายชื่อหนังสือใหม่ของห้องสมุดเฉพาะ สิ่งเหล่านี้จะช่วยในการเสาะหาวัสดุที่ไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย.

วัสดุบันทึกความรู้เฉพาะวิชาที่จัดทำในปัจจุบันจำนวนมากไม่ได้พิมพ์ในรูปของสิ่งพิมพ์ทั่วไป และจำนวนหนึ่งไม่ได้เผยแพร่ คือ ยังคงเก็บรักษาไว้ในห้องทดลอง หรือหน่วยงานนั้น บรรณารักษ์จะทราบได้จากการสนทนากับผู้เชี่ยวชาญและบรรณารักษ์ด้วยกัน ดังนั้นจึงควรหาโอกาสพบกับผู้เชี่ยวชาญและบรรณารักษ์ในโอกาสที่เหมาะสมเช่นการประชุมทางวิชาการหรือพยายามหาโอกาสไปเยี่ยมเยียนศูนย์เอกสาร ห้องสมุด สถาบันต่าง ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวิชาเฉพาะของศูนย์ ฯ.

การที่ศูนย์ ฯ จะจัดหาเอกสารดั้งเดิมซึ่งได้แก่ บทความวารสาร รายงาน ฯลฯ มาเก็บไว้ที่ศูนย์ ฯ มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับ

เหตุผลหลายประการ ประการแรกคือ ที่ตั้งของศูนย์ ฯ และบริการของศูนย์ ฯ ศูนย์ ฯ ส่วนมากจะจัดหาเอกสารที่เป็นประโยชน์ที่ได้คัดเลือกแล้วให้มากเท่าที่สามารถจะทำได้ แต่ในกรณีที่หน่วยงานที่ศูนย์ ฯ ให้บริการอยู่มีห้องสมุดขนาดใหญ่ตั้งอยู่แล้ว ศูนย์ ฯ อาจจะบอกรับวารสารเฉพาะที่คัดเลือกแล้วว่าจำเป็นและจัดหาเฉพาะเอกสารที่สำคัญ ๆ และอยู่ในความสนใจของผู้ใช้ศูนย์ ฯ อย่างแท้จริง.

วิธีที่จะประหยัดค่าใช้จ่ายในการจัดหาบทความวารสารก็คือ ถ้าไม่มีความต้องการรีบด่วน ศูนย์ ฯ อาจจะติดต่อกับผู้เขียนบทความนั้นโดยตรง และแจ้งความจำนงขอสำเนาของบทความเหล่านั้น สิ่งพิมพ์ประเภทรายงานและจุลสารก็อาจจะติดต่อขอจากผู้จัดทำได้เช่นเดียวกัน สำหรับสำเนาเอกสารของบทความวารสารที่คัดเลือกแล้ว ศูนย์ ฯ อาจจะติดต่อขอถ่ายรูป หรือ ทำสำเนาในรูปไมโครฟีล์ม หรือ ไมโครฟีช โดยเสียค่าบริการแก่ห้องสมุดที่มีวารสารเหล่านั้น ในบางกรณีห้องสมุดจะจัดเก็บสาระสังเขปของบทความเท่านั้นและไม่จัดหาเอกสารเดิมเมื่อเห็นว่าคุณค่าของสาระสังเขปมีเพียงพอแล้ว สำหรับบันทึกความรู้ที่จัดทำในต่างประเทศ ศูนย์ ฯ อาจจะติดต่อและจัดหามาได้โดยส่งสิ่งพิมพ์ของศูนย์ ฯ ไปแลกเปลี่ยน งานแปลของสิ่งพิมพ์ภาษาต่างประเทศมีคุณค่ามาก ศูนย์ ๆ ควรจัดหาไว้เสมอโดยเฉพาะอย่างยิ่งงานแปลของต้นฉบับภาษาต่างประเทศ ภาษาที่มีผู้เข้าใจน้อยสำหรับสิ่งพิมพ์ขององค์การหรือหน่วยงานบางแห่งที่ไม่ได้จัดพิมพ์เผยแพร่โดยสม่ำเสมอ ศูนย์ ฯ อาจจะติดต่อขอให้หน่วยงานเหล่านั้นลงชื่อของศูนย์ ฯ ไว้ในสมุดทะเบียนส่งสิ่งพิมพ์ของหน่วยงานนั้น เพื่อให้ศูนย์ ฯ ได้รับสิ่งพิมพ์ทุกครั้งที่มีการพิมพ์เผยแพร่และจ่ายแจก.

ในขั้นต่อไป เจ้าหน้าที่ของศูนย์ ฯ จะเก็บบันทึกหลักฐานของวัสดุที่สั่งซื้อที่ขอไปและที่ได้รับมาแล้ว บันทึกหลักฐานดังกล่าวที่ลงรายละเอียดไว้ชัดเจนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับช่วยไม่ให้สั่งซ้ำ กล่าวคือใช้ตรวจสอบเมื่อได้รับวัสดุ และเพื่อติดตามวัสดุที่สั่งไปแล้วหรือยังไม่ได้รับมา แบบบันทึกสำหรับวัสดุที่เป็นหนังสือเล่ม ควรมีรายการดังนี้คือ ชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือ สำนักพิมพ์ ปีที่พิมพ์ ราคา วิธีการที่ใช้ในการจัดหาหนังสือ (เช่น ซื้อ แลกเปลี่ยน ขอ สั่งฉบับสำเนารูปถ่าย สั่งซื้อเป็นประจำ เป็นต้น) ชื่อและตำบลที่ตั้งของสำนักพิมพ์ หรือหน่วยงานที่ผลิตสิ่งพิมพ์หรือชื่อบุคคลที่ได้ติดต่อไป วันที่ได้รับสิ่งพิมพ์ วันที่ได้เตือนไป ชื่อเจ้าหน้าที่ที่

จะส่งสิ่งพิมพ์นั้นไปให้เมื่อได้รับมาแล้ว นอกจากนี้จะบันทึกข้อความอื่น ๆ เป็นต้นว่า ได้ตอบรับแล้ว หรือ จ่ายเงินแล้ว เป็นต้น สำหรับสิ่งพิมพ์ประเภทวารสารหรือสิ่งพิมพ์ที่ออกต่อเนื่องแต่ไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอน จะใช้แบบบันทึกในรูปบัตรดรรชนี ซึ่งในบัตรแต่ละบัตรจะบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับวารสาร และลงทะเบียนเมื่อได้รับวารสารหรือสิ่งพิมพ์แต่ละฉบับดังกล่าวทุกครั้งได้.

การจัดเก็บเอกสาร

ในระยะปีแรก ๆ ศูนย์ ฯ อาจจะไม่ประสบปัญหาเรื่องการจัดเก็บเอกสารและอาจจะจัดเก็บตามทะเบียนของเอกสารเมื่อได้รับมาโดยมีดรรชนีเป็นเครื่องช่วยค้นเมื่อต้องการเอกสาร ข้อเสียของการจัดแบบนี้ก็คือ เอกสาร ในวิชาเดียวกัน หรือ วิชาที่สัมพันธ์กันจะกระจายกันอยู่ ทำให้ผู้ใช้ไม่อาจจะเลือกเอกสารโดยตรวจดูเอกสารบนหิ้งได้ ในบางโอกาสอาจจะจัดเอกสารโดยแบ่งออกเป็นหมวดวิชาใหญ่ ๆ โดยกำหนดให้สัญญลักษณ์ตัวแรกหมายถึงหมวดวิชา ต่อจากนั้นเป็นเลขทะเบียนของเอกสารในหมวดวิชานั้น การลงทะเบียนจึงต้องทำสองครั้ง คือ ทะเบียนรวม และทะเบียนของหมวดวิชาการจัดเอกสาร วิธีนี้จะใช้สำหรับจัดวัสดุประเภทต่าง ๆ เช่น ไมโครพีช แยกไว้ต่างหากจากเอกสารประเภทสิ่งพิมพ์ได้.

หลังจากที่ได้จัดตั้งศูนย์ ฯ มาเป็นเวลาหลายปีแล้ว ศูนย์ ฯ อาจจะประสบปัญหาเรื่องเนื้อที่สำหรับจัดเก็บเอกสาร วิธีที่ปฏิบัติได้แก่ การคัดเลือกเอกสารที่หมดความสำคัญหรือที่มีเอกสารใหม่มาแทน แล้วออกทิ้งไปเป็นครั้งคราว การคัดเลือกเอกสารออกทิ้งเช่นนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญในวิชานั้น ๆ มาช่วยพิจารณาคัดเลือกเป็นครั้งคราว.

ศูนย์ ฯ หลายแห่งหันมาใช้วัสดุในรูปย่อส่วนของสิ่งพิมพ์เพื่อแก้ปัญหาโดยถ่ายรูปสิ่งพิมพ์ที่มีผู้ใช้น้อยหรือสิ่งพิมพ์เก่าลงในไมโครฟิล์ม หรือไมโครพีช ในกรณีเช่นนี้เมื่อได้พิจารณาและตัดสินว่าจะจัดเก็บเอกสารเก่าในรูปใดแล้ว ก็ต้องวางนโยบายที่แน่นอนว่า จะจัดหาวัสดุย่อส่วนของสิ่งพิมพ์ในรูปนั้นตลอดไปและหลีกเลี่ยงการจัดหาวัสดุรูปอื่น เช่น ในรูปถ่ายเอกสารเป็นแผ่น ๆ ในปัจจุบันนี้มีการจัดทำรายงานการค้นคว้าในรูปไมโครพีชกันมาก ซึ่งอำนวยความสะดวกในการส่งทางไปรษณีย์และการจัดเก็บ ประกอบกับเครื่องอ่านไมโครพีชและเครื่องอ่านไมโครพีชพร้อมทั้งอัดสำเนา (microfiche readerprinters) ได้รับการปรับปรุงในด้านราคาและคุณภาพ การเก็บเอกสารเก่าในรูปไมโครพีชจึงเป็นที่นิยมกันมาก.

การเผยแพร่ความรู้และข่าวสาร

วารสารเผยแพร่ความรู้ทันต่อเหตุการณ์ที่จัดทำโดยศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชาอำนวยประโยชน์แก่ผู้ใช้ศูนย์เป็นอย่างมาก ทั้งจะช่วยให้ผู้ใช้ศูนย์ ฯ เห็นความสำคัญและคุณค่าของศูนย์ด้วย วารสารนี้อาจจะจัดทำเป็นรายเดือน รายปักษ์หรือรายสามเดือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนสิ่งพิมพ์ที่จะคัดเลือกและลงรายการไว้ในวารสาร และขึ้นอยู่กับระดับของความต้องการข่าวสารของผู้ใช้ว่ารีบด่วนเพียงใด วารสารนี้มีประโยชน์ไม่เพียงแต่สำหรับผู้ที่ทำงานในสาขาวิชานั้นเท่านั้น แต่อำนวยประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจในวิชานั้นชั่วครั้งคราวด้วย ศูนย์ ฯ จะส่งวารสารเหล่านี้ไปยังผู้ใช้เป็นรายบุคคลและกลุ่มบุคคลที่ทำงานร่วมกันในสาขาวิชานั้น ๆ นอกจากนี้จะส่งไปยังห้องสมุดของแผนกวิชา ห้องสมุดมหาวิทยาลัย และห้องสมุดของหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีความสนใจในสาขาวิชานั้น ๆ ด้วย.

เนื้อหาของวารสารเผยแพร่ความรู้ทันต่อเหตุการณ์ของศูนย์ ฯ แต่ละแห่งอาจจะแตกต่างกันออกไปบ้าง แต่เนื่องจากมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน คือเพื่อเตือนให้ผู้ใช้ศูนย์ฯ ติดตามวิทยาการใหม่ ๆ อยู่เสมอ ศูนย์ ฯ จึงรวบรวมรายชื่อหนังสือ บทความวารสาร รายงานการค้นคว้า และเอกสารอื่น ๆ ที่มีความสำคัญและพิมพ์ออกใหม่ในสาขาวิชาที่ศูนย์ ฯ เกี่ยวข้องอยู่ สำหรับเอกสารแต่ละรายการ จะให้เลขทะเบียนพร้อมทั้งสาระ-สังเขปซึ่งอาจจะเป็นสาระสังเขปประเภทระบุขอบเขตของเนื้อหาวิชา หรือประเภทให้ความรู้สำคัญ ๆ โดยย่อของเอกสารนั้นไว้ด้วย เนื่องจากศูนย์ ฯ มักจะจัดพิมพ์วารสารนี้ออกเผยแพร่อย่างสม่ำเสมอในระยะเวลาอันสั้น จำนวนรายชื่อเอกสารจึงมีจำนวนไม่มากนัก การเรียงลำดับรายชื่อเอกสารจึงมักเรียงลำดับตามหัวข้อวิชาใหญ่ ๆ และจะใช้แบบเดียวกันตลอดไปเพื่อให้ผู้ใช้คุ้นเคยและค้นหาเรื่อง-ราวที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว.

ศูนย์ ฯ บางแห่งประมวลความรู้หรือข่าวสารอื่น ๆ มาพิมพ์ไว้ในวารสารนี้ด้วย เป็นต้นว่า ข่าวใหม่ ๆ ของศูนย์ ข่าวการประชุมสัมมนาและรายงานการประชุมโดยย่อ ในบางโอกาสศูนย์ ฯ อาจจะคัดเลือกบทความที่ดีและคาดว่าจะเป็นที่สนใจของผู้ใช้ศูนย์ ฯ มาตีพิมพ์ไว้ด้วยอาจจะกล่าวได้ว่าวารสารที่คัดเลือกเนื้อหาอย่างรอบคอบ จัดเตรียมอย่างดีจะเป็นวารสารที่อยู่ในความสนใจและใช้ประโยชน์ได้ชั่วระยะหนึ่งตามวัตถุประสงค์ที่จัดทำ ในการจัดพิมพ์นั้นไม่ควรลงทุนมากด้านกระดาษและแบบการพิมพ์ การพิมพ์แบบออฟเซ็ทใช้ประโยชน์ได้ดีเพียงพอแล้ว.

ศูนย์ ฯ บางแห่งจัดทำดรรชนีรวมของหัวข้อวิชาและผู้แต่งของหนังสือและเอกสารที่ลงรายการไว้ในวารสารของศูนย์ ฯ การที่มีดรรชนีเช่นนี้ช่วยเพิ่มคุณค่าของวารสารขึ้นอีก เพราะจะนำมาใช้เป็นบรรณานุกรมเฉพาะวิชาไว้ ซึ่งจะอำนวยประโยชน์แก่ผู้บอกรับวารสารและเจ้าหน้าที่ของศูนย์ ฯ เองในการค้นหาวรรณกรรมเฉพาะเรื่องในโอกาสต่อไป.

ในการผลิตวารสารเผยแพร่ความรู้ทันต่อเหตุการณ์ที่กล่าวมา ควรจัดทำให้สอดคล้องกับวิธีการจัดเก็บข่าวสารข้อมูลและวิธีค้นหาข่าวสาร ข้อมูลที่ศูนย์ตั้งระบบไว้แล้ว ไม่ว่าระบบนั้นจะใช้แรงงานของเจ้าหน้าที่หรือใช้เครื่องจักรกลอัตโนมัติ ศูนย์ ฯ ส่วนใหญ่จะให้บริการคัดเลือกและจัดส่งข่าวสารเฉพาะเรื่องแก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นราย ๆ (Selective dessemination of information) และเพื่อให้บริการดังกล่าวมีประสิทธิภาพขึ้นศูนย์ ฯ หลายแห่งได้นำระบบอัตโนมัติมาใช้โดยมีการจัดทำดรรชนีและรายการบัตรลงในเทปเพื่อนำมาใช้กับคอมพิวเตอร์และพิมพ์เป็นรายการออกมาได้ ในขณะเดียวกันศูนย์ฯก็ได้จัดเก็บหัวข้อวิชาที่ผู้ใช้ศูนย์ ฯ แต่ละบุคคลสนใจหรือกำลังศึกษาค้นคว้าอยู่มาถ่ายทอดลงในเทป และโดยระบบอัตโนมัติของคอมพิวเตอร์เมื่อได้จับคู่ของหัวข้อวิชาที่ผู้ใช้ศูนย์ ฯ ต้องการกับหัวข้อวิชาของรายการบรรณานุกรมที่บันทึกไว้ คอมพิวเตอร์จะพิมพ์รายการสำเร็จรูปออกมาทันที.

ในการจัดทำวารสารเผยแพร่ความรู้ทันต่อเหตุการณ์นี้ ผู้จัดทำวารสารควรจัดให้ผู้ใช้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบริการของวารสารเป็นครั้งคราว เพื่อให้เป็นที่แน่ใจว่าผู้ใช้ศูนย์ ฯ ได้รับความรู้ข่าวสารตามที่เขาปรารถนา งานนี้อาจจะจัดทำในรูปแบบสอบถามเกี่ยวกับประโยชน์และความเหมาะสมในการคัดเลือกเอกสารลงเสนอในวารสาร นอกจากแบบสอบถามแล้วการสนทนาไต่ถามอย่างเป็นกันเองของเจ้าหน้าที่กับผู้ใช้ศูนย์ ฯ จะให้ความกระจ่างในเรื่องนี้ได้มาก.

เท่าที่ปรากฏมา ผู้ใช้ส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากบริการจัดทำวารสารเผยแพร่ความรู้ทันต่อเหตุการณ์ และบริการคัดเลือกและจัดส่งเอกสารเฉพาะเรื่องไปยังผู้ที่สนใจเป็นราย ๆ แต่งานของศูนย์ ฯ ที่เกี่ยวกับการค้นคว้าอย่างละเอียดในหัวข้อวิชาเฉพาะโดยศึกษาเอกสารและวารสารที่ตีพิมพ์ย้อนหลังไปเป็นเวลาหลาย ๆ ปี ก็ยังคงเป็นบริการที่ปฏิบัติจัดทำกันอยู่ งานนี้ส่วนใหญ่จัดทำเพื่องานวิจัย.

สิ่งพิมพ์ของศูนย์ ฯ ประเภทอื่น ๆ ได้แก่ บรรณานุกรมทั่วไปและบรรณานุกรมเลือกสรรในการจัดทำมักจะคัดเลือกหัวข้อที่เคยมีผู้มาแสดงความจำนงไว้ หรือแสดงความสนใจ และในกรณีที่ศูนย์ ฯ รวบรวมประมวลศัพท์วิชาการเฉพาะวิชา (thesaurus) เพื่อใช้ในการจัดทำดรรชนีเอกสารของศูนย์ ฯ ศูนย์ ฯ จะนำมาจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่และจำหน่ายแก่ผู้ที่สนใจทั่วไปด้วยสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ได้แก่ หนังสือคู่มือ และรวมบทวิจารณ์หนังสือเฉพาะวิชา เป็นต้น.

ในสหราชอาณาจักร ศูนย์ข่าวสารเฉพาะวิชาหลายแห่งจัดให้ยืมเอกสารที่อยู่ในรายการของวารสารเผยแพร่ความรู้ทันต่อเหตุการณ์ โดยพิจารณาว่าเป็นส่วนหนึ่งของบริการและศูนย์ ฯ จัดทำแบบบันทึกให้ผู้ใช้ศูนย์ ฯ จัดทำแบบบันทึกให้ผู้ใช้ศูนย์ ฯ แจ้งความจำนงว่าต้องการเอกสารชิ้นใดไว้ด้วย ในสหรัฐอเมริกา บริการของศูนย์ ฯ เปิดให้แก่ผู้ที่อยู่นอกหน่วยงานที่ศูนย์ ฯ ให้บริการด้วย จึงไม่ได้ให้บริการจัดหาเอกสาร แต่ผู้ใช้วารสารของศูนย์ ฯ จะติดต่อขอเอกสารได้จากสำนักพิมพ์หรือห้องสมุดอื่น ๆ.

งานของศูนย์ ฯ ด้านการเผยแพร่ความรู้ข่าวสารที่สำคัญอย่างอื่นได้แก่ บริการตอบคำถามและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการอ่าน งานนี้ยังมีความสำคัญและดึงดูดความสนใจของผู้ใช้ศูนย์ ฯ อยู่มาก คำถามเหล่านี้ประกอบด้วยคำถามที่จะค้นหาคำตอบจากวัสดุอ้างอิงในเวลาอันรวดเร็ว และคำถามที่ต้องค้นหาคำตอบเป็นเวลาหลายวันหรือหลายสัปดาห์ คำถามประเภทแรกได้แก่ การค้นหาข้อมูล (data) ต่าง ๆ และคำถามประเภทหลังเป็นการค้นหาเรื่องราวความรู้โดยละเอียดจากวรรณกรรมเฉพาะวิชาเพื่อนำไปใช้ในการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ.

เจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ของศูนย์ ฯ จะติดต่อใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่แผนกต่าง ๆ ของหน่วยงานที่ศูนย์ ฯ ให้บริการอยู่โดยการเยี่ยมเยียนแผนกงานต่าง ๆ เพื่อขอคำแนะนำและในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับสิ่งพิมพ์และบริการศูนย์ ฯ ก็จะขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะวิชา และในขณะเดียวกันศูนย์ ฯ มักจะมีความรู้ดีเกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้ใช้ศูนย์ ฯ ศูนย์ ฯ อาจจะทำหน้าที่แนะนำให้แก่ผู้ที่ต้องการคำแนะนำทางวิชาการได้พบกับผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชานั้นทั้งที่เป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ศูนย์ ฯ บริการอยู่ และเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงานอื่น งานนี้นับว่าเป็นงานสำคัญและอำนวยประโยชน์อย่างยิ่ง.

ความรู้พื้นฐานหรือความรู้เบื้องต้นที่ผู้เขียนบทความได้รวบรวมมานี้ คงจะอำนวยประโยชน์แก่ผู้อ่านที่ปฏิบัติงานอยู่ในหน่วยงานวิชาเฉพาะบ้างในกรณีที่บทความนี้ได้เสนอแนวทางการก่อตั้งศูนย์ข่าวสารซึ่งผู้อ่านจะได้รับประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าเฉพาะเรื่องในระดับลึกซึ้ง สำหรับผู้อ่านที่เป็นบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ระดับบริหารของหน่วยงานต่างๆ ผู้เขียนปรารถนาจะให้ผู้อ่านลองสำรวจบริการของห้องสมุดของผู้อ่านและเปรียบเทียบกับแนวความคิดที่เสนอไว้ในบทความนี้และถ้าจะมีทางที่จะเป็นไปได้ก็หวังจะให้ผู้อ่านเป็นผู้ร่วมต่อสู้และเป็นผู้นำในการจัดระเบียบความรู้เฉพาะวิชาในประเทศไทยเพื่อให้ประเทศไทยที่รักมีความก้าวหน้า ทางวิชาการทุกสาขา เพื่อพัฒนาการของประเทศต่อไป.

บรรณานุกรม

๑. Harvey, Joan M. *Specialised Information Centres.* London : Clive Bingley (c 1976).

๒. Wilson, T.D. and Stephenson, J. *Dissemination of Information : an Examination Guidebook.* London : Clive Bingley (c 1965).

อัตราค่าบำรุงสมาคมห้องสมุด

ก. สมาชิกสมัครใหม่	ค่าธรรมเนียม		๕.๐๐ บาท
ข. สมาชิกประเภท			
(๑) วิสามัญสมาชิก	ค่าบำรุง	ปีละ	๑๒.๐๐ บาท
	ค่าวารสาร	ปีละ	๒๕.๐๐ บาท
(๒) สามัญสมาชิก	ค่าบำรุง	ปีละ	๒๕.๐๐ บาท
(๓) วิสามัญและสามัญสมาชิกตลอดชีพ	ค่าวารสาร	ปีละ	๒๕.๐๐ บาท
	ค่าวารสาร	ปีละ	๒๕.๐๐ บาท

สมาชิกและผู้ที่สนใจ โปรดติดต่อสมัครและส่งเงินได้ที่ เลขานุการบริหาร สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ธนาณัติสั่งจ่าย ป.ณ. สะพานควาย กรุงเทพ ฯ ๔

ห้องสมุดอเมริกันที่ข้าพเจ้าไปเห็นมา

ลมุล รัตตากร

(ในระหว่างที่ผู้เขียนไปศึกษาเพื่อทำปริญญาดุษฎีบัณฑิตทางวิชาบรรณารักษศาสตร์ในสหรัฐอเมริกา ได้มีโอกาสไปเยี่ยมชมห้องสมุดหลายแห่ง ผู้เขียนได้บันทึกสิ่งที่ได้พบเห็นเล่ามาเพื่อเป็นความรู้ และ บ.ก. เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อบรรณารักษ์ไทย จึงขอนำมาลงพิมพ์ในวารสารห้องสมุด ห้องสมุดต่าง ๆ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนโอมาฮา, ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเครตัน, ห้องสมุดมหาวิทยาลัยแห่งรัฐไอดาโฮ, ห้องสมุดมหาวิทยาลัยรัฐวอชิงตัน, ห้องสมุดประชาชนแห่งนิวยอร์ก บ.ก.)

ห้องสมุดประชาชนเมืองโอมาฮา

ห้องสมุดประชาชนเมืองโอมาฮา ประกอบด้วย ห้องสมุดใหญ่กับห้องสมุดสาขาอีก ๑๐ สาขา ได้แก่สาขา Benson, Bookmobile (ห้องสมุดเคลื่อนที่), Florence, Kellom, Millard, North, Sorenson, South, Swanson และ Willa Cather(๑) ชาวโอมาฮามีสิทธิ์ขอบัตรใช้ห้องสมุดเหล่านี้ได้โดยไม่ต้องเสียค่าบริการ อาจมาขอบัตรนั้นด้วยตนเอง มีหนังสือสำคัญที่แสดงว่าผู้นั้นเป็นชาวโอมาฮา ข้อนี้ ถ้าไม่มีอะไรแสดงจริง ๆ เพราะเพิ่งมาอยู่ จะเอาจดหมายที่จ่าหน้าซองถึงผู้นั้นมาแสดงก็ได้ การขอบัตรดังกล่าวจะขอที่สาขาใดก็ได้ ถ้าไม่สะดวกที่จะมาด้วยตนเอง ก็เขียนจดหมายมาติดต่อขอบัตรได้ที่หอสมุดใหญ่.

ห้องสมุดประชาชนแต่ละแห่ง จะมีฟิล์มบริการ มีชั่วโมงเล่านิทาน ชุมนุมอ่านหนังสือภาคฤดูร้อน มีแผ่นเสียง เครื่องถ่ายเอกสาร บริการให้ยืมหนังสือทางไปรษณีย์ สมุดโทรศัพท์ของเมืองต่าง ๆ ในรัฐ และเมืองใหญ่ ๆ ของรัฐอื่น ๆ มีวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ บริการความรู้เกี่ยวกับธุรกิจและการเงิน บริการยืมระหว่างห้องสมุด บริการตอบคำถาม มีห้องประชุมสำหรับประชาชนมาใช้ได้ มีจุลสาร แผนที่ หนังสือปกอ่อน สิ่งพิมพ์รัฐบาลและหนังสือในสาขาวิชาต่าง ๆ ห้องสมุดมีชุมนุมมิตรสหายของห้องสมุดประชาชนโอมาฮา ซึ่งช่วยกันทุกวิถีทางที่จะนำความเจริญมาสู่ห้องสมุดเหล่านี้ ผู้เป็นสมาชิกปกติจะเสียค่าบำรุงคนละ ๓ เหรียญดอลล่าร์ต่อปี ถ้าเป็นองค์การหรือ

---

๑. ผู้เขียนไปดูเฉพาะห้องสมุดใหญ่กับสาขา Swanson และสาขา Sorenson เมื่อ ๗ – ๘ กันยายน ๒๕๑๙ ผู้นำชมคือ Mrs. Verda Bialac และบรรณารักษ์ห้องสมุดนั้น ๆ.

หน่วยงานมาสมัครเป็นสมาชิกเสียค่าบำรุง ๒๕ เหรียญดอลล่าร์ต่อปี เป็นต้น.

หนังสือในห้องสมุดประชาชน ครอบคลุมไปทุกสาขาวิชาทางห้องสมุดพยายามที่จะหาหนังสือตามความต้องการที่ผู้อ่านจะพึงมี เช่น เรื่องอาหารของผู้ต้องการลดความอ้วน ชื่อที่อยู่ของเพื่อนที่อยู่ต่างเมือง ต้องการเปลี่ยนงานใหม่ อยากทราบว่ามีงานอะไรพอจะเป็นที่ต้องการของตลาดบ้าง ต้องการอ่านหนังสือที่พิมพ์ตัวขนาดใหญ่ เพราะตาไม่ดี หรือไม่ก็มีคนอ่านหนังสือให้ฟังที่บันทึกเทปเอาไว้ ต้องการหนังสือไปอ่านในระหว่างทัศนาจร สนใจงานอดิเรกต่าง ๆ เช่น การฝีมือ และเรื่องอื่น ๆ เหล่านี้ ทางห้องสมุดก็จะมีไว้บริการทั้งสิ้น มีบริการตอบคำถามทางโทรศัพท์ และสั่งจองหนังสือทางโทรศัพท์ด้วย.

นอกจากนี้ ห้องสมุดยังมีแผนกบริการแก่เด็กและคนชรา สำหรับแผนกเด็ก จะมีบรรณารักษ์ดูแลเป็นพิเศษช่วยเหลือหาหนังสือตามความเหมาะสมของเด็กแต่ละคน แผนกนี้มีทั้งหนังสือทั่วไปที่เด็กจะสนใจและหนังสืออ้างอิง ที่เขียนตามระดับความสนใจและระดับความรู้ของเด็กด้วย เด็กทุก ๆ คนพอเขียนชื่อหรือคัดชื่อตัวเองได้ก็มาขอบัตรใช้ห้องสมุดของตนเองได้เลย มายืมแต่ละครั้งก็ยืมได้ถึงหกเล่มและยืมได้นานถึงสี่สัปดาห์ (๒๘ วัน) ในวันเสาร์ จะมีชั่วโมงเล่านิทานแก่นักเรียนประถมในตอนบ่าย ๆ ของเดือนตุลาคมถึงเดือนเมษายน ณ ห้องสมุดแทบทุกสาขา สำหรับเด็กที่ยังไม่เข้าโรงเรียนจะมีชั่วโมงเล่านิทานในภาคฤดูใบไม้ผลิเป็นสองระยะ ๆ ละหกสัปดาห์ กับภาคฤดูใบไม้ร่วงอีกหกสัปดาห์ สำหรับนักเรียนประถมและนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จะมีชุมนุมการอ่านภาคฤดูร้อน ตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม ณ ห้องสมุดทุก ๆ สาขา นอกจากนั้นทุก ๆ สัปดาห์ จะมีฟิล์มสำหรับทุก ๆ คนในครอบครัว ชนิดเด็กดูได้ผู้ใหญ่ดูดี ณ ห้องสมุดแทบทุกสาขา ตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนเมษายน หากโรงเรียนใดจะต้องการให้บรรณารักษ์ห้องสมุดแผนกเด็กไปพูดให้ฟังเรื่องห้องสมุดแผนกเด็กก็ติดต่อมาได้ หรือครูจะนำนักเรียนทั้งชั้นมาชมห้องสมุดและเรียนรู้เรื่องการใช้ห้องสมุดก็ทำได้โดยสะดวก นอกจากนั้นทางห้องสมุดยังนำหนังสือไปบริการแก่เด็ก ๆ ที่ป่วยอยู่ในโรงพยาบาลบางแห่งของเมืองโอมาฮา และบริการแก่ชุมนุมเยาวชนบางชุมนุมตามที่ขอมาอีกด้วย ถ้าผู้ปกครองและครู สนใจจะมาปรึกษากันกับทางห้องสมุดเรื่องวรรณกรรมเด็กก็ย่อมทำได้เช่นกัน ถ้าโรงเรียนใดจะให้

ห้องสมุดเคลื่อนที่ไปแวะ ก็ติดต่อขอมาได้ทางโทรศัพท์ สำหรับผู้ชรานั้น ห้องสมุดจะมีหนังสือที่พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์หนาและใหญ่อ่านง่ายไว้เพื่อความสะดวกของผู้สูงอายุเหล่านั้น หากผู้ใด ไม่สะดวกที่จะมาใช้ห้องสมุดจะโทรศัพท์มาขอให้ห้องสมุดส่งหนังสือไปให้ถึงบ้านเลยก็ได้ เวลาส่งคืนก็ส่งฟรีโดยไม่ต้องเสียค่าแสตมป์แต่อย่างใด ทั้งนี้รวมทั้งหนังสือที่บันทึกลงไปในเทปหรือจานเสียงด้วย นอกจากบริการจากห้องสมุดประชาชนแล้ว สำหรับผู้สูงอายุและเด็กพิการยังขอบริการได้จากห้องสมุดสำหรับคนตาบอดและพิการ ซึ่งเป็นแผนกหนึ่งของหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ตั้งอยู่ที่เมือง Lincoln ในรัฐนี้ (Nebraska) ได้อีกด้วย บริการฟรีเช่นกัน.

บริการที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งของห้องสมุดประชาชนโอมาฮา คือ บริการให้ยืมภาพถ่ายของภาพอันเป็นผลงานศิลปของจิตรกรที่มีชื่อเสียงทั้งหลาย เพื่อผู้ใช้ห้องสมุดจะเอาไปประดับไว้ที่บ้านหรือที่ทำงานได้ชั่วระยะหนึ่ง ภาพดังกล่าว ใส่กรอบอย่างเรียบร้อยสวยงาม ภาพดังกล่าวจะมีบริการเฉพาะที่สาขาเหนือ (North Branch Library) เท่านั้น ผู้มีสิทธิ์ยืมได้ เป็นผู้ที่ถือบัตรใช้ห้องสมุดที่เป็นผู้ใหญ่เท่านั้น ยืมได้ฟรี ยืมได้ครั้งละ ๒๘ วัน มาขอต่อการยืมได้อีกหนึ่งครั้งเพื่อยืมต่อได้อีก ๒๘ วัน การยืมต่อ จะมาด้วยตนเองหรือโทรศัพท์มายืมต่อก็ได้ หากเกินกำหนดยืมแล้วยังไม่มาส่ง ปรับวันละ ๒๕ เซนต์ต่อภาพ เวลาคืนได้ที่สาขาเหนือแห่งเดียว.

สำหรับห้องสมุดเคลื่อนที่ของห้องสมุดประชาชนโอมาฮานั้น จะมีตารางกำหนดเฉพาะลงไปว่า ตั้งแต่วันจันทร์ถึงเสาร์นั้นจะไปหยุดอยู่ ณ ที่ใด เวลาใดบ้าง ทั้งนี้เพื่อประชาชนจะได้ติดตามมาใช้บริการได้ ผู้มีบัตรใช้ห้องสมุดประชาชนอยู่แล้ว นำมาใช้ยืมหนังสือจากหน่วยห้องสมุดเคลื่อนที่ได้ ผู้ใช้ห้องสมุดนี้ขยายเขตออกจากเมืองโอมาฮาไปถึงผู้อยู่ใน Douglas County ด้วย เวลายืมมาแล้ว จะคืนที่ห้องสมุดสาขาใดก็ได้ และคืนเมื่อใดก็ได้ ทุก ๆ สาขาจะมีกล่องรับเฉพาะหนังสือที่ยืมจากห้องสมุดจัดไว้เพื่อความสะดวกของผู้คืนหนังสือที่จำเป็นต้องมาคืนหลัง หรือก่อนเวลาปิด – เปิดห้องสมุดเหล่านั้น.

ที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งคือ การยืมหนังสือปกอ่อนนั้น ทุกคนจะยืมไปได้เลย ไม่ต้องลงรายการว่าได้ยืมไป จะยืมไปนานเท่าใดจะคืนเมื่อใดได้ทั้งสิ้น ขอให้คืนก็แล้วกัน (ถ้าไม่คืนล่ะ ?... หาย !) แต่ละวันแผนกยืมก็นับแต่เพียงว่า มีคนยืมหนังสือปกอ่อน

ไปกี่เล่ม ตามจำนวนบัตรยืมที่วางไว้ในกล่องบนโต๊ะยืมที่ไม่มีรายละเอียดใด ๆ นอกจากชื่อหนังสือและชื่อผู้แต่งของหนังสือเล่มนั้น ๆ กับป้ายติดไว้บอกว่าหนังสือเล่มนี้ โปรดคืนที่ห้องสมุดประชาชนโอมาฮา บรรณารักษ์อธิบายเหตุผลในการดำเนินการเช่นนี้ว่าหนังสือปกอ่อนเหล่านั้น ส่วนมากได้มาฟรีหรือไม่ก็ซื้อมาในราคาถูกมาก รูปเล่มไม่ถาวรไม่คุ้มหากจะมาทำบัตรรายการ สถิติหรือทำหนังสือทวงเหมือนหนังสือเล่มทั่วไป หนังสือเหล่านี้ รวมทั้งหนังสือทุก ๆ เล่มที่ห้องสมุดประชาชนโอมาฮา จะไม่มีการลงทะเบียนทั้งสิ้น เมื่อซื้อหนังสือวิชาการเข้ามา ก็ทำบัตรรายการ(๒) และอื่น ๆ เมื่อพร้อมที่จะให้ยืมก็ส่งไปตามสาขาต่าง ๆ ของห้องสมุดประชาชนนี้ เป็นอันหมดเรื่องกัน.

ห้องสมุดประชาชนโอมาฮา มีหนังสือและวัสดุอื่น ๆ ดังนี้

หนังสือ	๔๙๙,๒๔๖
สิ่งพิมพ์ของรัฐบาล	๑๕๐,๖๒๙
แผ่นเสียง	๖,๒๒๗
ฟิล์มขนาด ๑๖ ม.ม. เสียงในฟิล์ม	๔๘๓
ไมโครฟิล์ม	๑๓,๙๑๘
แผนที่	๓๘,๖๑๗
ภาพ (ใส่กรอบ)	๒๙๘
จุลสาร	๒๘,๖๔๒
ภาพอื่น ๆ	๙๘,๓๙๖

ในค.ศ. ๑๙๗๕ ทางห้องสมุดซื้อหนังสือเพิ่มขึ้น ๓๒,๘๖๕ เล่ม เป็นหนังสือผู้ใหญ่ ๒๐,๕๖๐ เล่ม หนังสือเด็กวัยรุ่น ๘๔๕ เล่ม และหนังสือเด็ก ๑๑,๔๖๐ เล่ม พลเมืองของโอมาฮามี ๓๙๑,๐๐๐ คนตามสถิติ ค.ศ. ๑๙๗๕ เฉลี่ยแล้วทุก ๆ ๑๒ คน จะมีหนังสือเพิ่มขึ้น ๑ เล่มต่อปี หากจะให้ได้มาตรฐานตามที่สมาคมห้องสมุดอเมริกันตั้งไว้ ปีหนึ่ง ๆ ห้องสมุดควรเพิ่มหนังสือให้ได้ ๑ เล่มต่อพลเมือง ๖ คน แสดงว่าห้องสมุดนี้เดินทางมาเพียงครึ่งทางของเป้าหมายที่วางไว้ แต่ในสายตาของผู้เขียนก็ได้แต่คิดอยู่ในใจว่า หากห้องสมุดประชาชนของเรา บริการได้เพียงครึ่งของห้องสมุดนี้ก็พอใจแล้ว.

ในบรรดาสาขาของห้องสมุดประชาชนโอมาฮา สาขา Sorensen เป็นสาขาใหม่เอี่ยม ที่ใหม่ทั้งสถานที่และบริการ ที่ว่าใหม่

---

(๒) เรื่องบัตรรายการนั้น เชิญอ่านบทความเรื่อง Reproduction of Card Catalog of Departmental Libraries ของ Mrs. Verda M. Bialac, M.A. in Library Science, บรรณารักษ์แผนกทำบัตรรายการของห้องสมุดประชาชนโอมาฮา.

ห้องสมุดอเมริกันที่ข้าพเจ้าไปเห็นมา คือเป็นห้องสมุดสาขาเดียวที่มีแผนกบันเทิงอยู่ชั้นล่างของตึกห้องสมุดซึ่งมีอยู่สองชั้นนั้น ชั้นบนเป็นห้องสมุดเหมือนห้องสมุดอื่น ๆ แต่ชั้นล่าง จะมีแผนกพักผ่อนหย่อนใจต่าง ๆ แก่คนทุกระดับอายุ เพื่อส่งเสริมให้ผู้ใช้บริการได้ใช้เวลาว่างให้เป็นมรรคผลเต็มที่ บริการดังกล่าวนี้ ต้องลงทะเบียนและเสียเงินค่าสมาชิกด้วย ฝ่ายผู้ใหญ่ มีการสอนเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาสัปดาห์ละครั้ง สมัยละ ๙ สัปดาห์ ค่าบำรุง ๗ เหรียญดอลล่าร์ ผู้สูงอายุคิดเพียง ๓ เหรียญดอลล่าร์ แบ่งเป็นงวด ๆ ละ ๒ ชั่วโมง มีสามงวด ใครจะว่างเข้าเรียนเวลาไหนแล้วแต่สะดวก นอกจากนั้นยังมีแผนก ๆ อื่น เช่น เขียนภาพบนเสื้อ เขียนลายผ้าปาเต๊ะ เป็นต้น แผนกเด็กก็มีบริการดังกล่าวด้วย เสียค่าบำรุง ๓ เหรียญดอลล่าร์ แผนกเด็กนี้ แบ่งเป็นอายุ ๒ ระดับคือ ๗ — ๑๑ ขวบ กับ ๑๒ ปีขึ้นไป และเด็กก่อนเข้าโรงเรียน นอกจากนั้นยังมีกีฬาในร่มอื่น ๆ นับตั้งแต่ บิลเลียด ปิงปอง ไปเลยทีเดียว ลองสัมภาษณ์บรรณารักษ์ฝ่ายห้องสมุด (ชั้นบน) เห็นว่าจะลาออกหรือไม่ก็ต้องย้ายไปสาขาอื่น เพราะทนไม่ไหว !

Reproduction of Card Catalog for Departmental Libraries

Mrs. Verda H. Bialac

The Omaha Public Library (OPL) is getting ready for a new building at which time the book collection will be divided into five subject departments (Arts & Music Dept; Business Science and Technology, Social Science Dept; Language and Literature Dept; and History, Biography and Travel Department). The Dewey Decimal system was split between the 5 department (ic . 800s, 400s, 398s, 070s in the Language and Literature Dept; Biography & 900s in History Biography and Travel).

As is department needs a Catalog and shelf – list of its holdings several methods were explored, Typing card by card, microfiche of the main catalog supplemented by ordinarilv reproduced catalog cards, or duplication on card stack of the main catalog and union shelf list. We chose the latter as typing card by card would be too expensive; microfiche presented too many problems and would be out of date as soon as it was printed.

University microfilms International sent a technician to Omaha with a camera designed specifically to photograph catalog cards. It took approximately three weeks to film the Union shelf list and the main catalog.

When the reproduced card catalog arrived in card from we had to go through card by card in order to take out the card that would not be used by the depart-

ments, e.g. Teenage and Juvenile cards. We also took out all analytics and all cross references. The analytics were removed so as to check them against the shelf list and weed out those that were so longer live (many had been left in the catalog inadevertantly, or because they had not been traced properly & so when being pulled got left behind) Because in the library's beginning each book had to be used to its fullest extent analytics had been made for even 2 and 3 pages treatment of a subject. We no longer catalog like that so because those analytics were misleading we will withdraw them completely. Also plays in collections used to be analysed, now we depend on the play indexes, so those will also withdrawn.

The personal name cross references have to be checked against the departmental catalog so that if more than one department has the some author duplicate cross references can be made. The same applies to subject cross references.

Before checking the personal name and subject cross references they were put in alphabetical order by the name or subject referred to. In that way we can check them down the line rather than jumping around the whole alphabet. It also very conveniently puts all cross reference per subject together. As a byproduct we will be able to check our official subject file and get all the cross references traced, At the beginning of establishing the official subject file not all the cross references were traced. Consequently when a last subject was pulled from the mai catalog some of the cross references wer not pulled at that time. These "dead' cross references will now get weeded ou & out official subject file will be com pletely up to date.

In order to keep the departmenta catalogs up to date we started making duplicate set of cards for everything a the time of the filming. Consequently th catalog dept. is at the moment, main taining 2 complete main catalogs an union shelf lists. When we add to one we add to the other, when we withdrav from one we withdraw from the other When the new library is opened the department heads will maintain their ow catalogs and shelf lists.

The first sorting took 3 months fo one person to accomplish. The final sortin in order to put the catalog into depar ment should take another 3 months t accomplish. It has been a long, tediou and time consuming project, but very fev libraries have an opportunity to clean ou and check their card catalogs as we hav been able to do. That is a gratifyin experience.

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเครตัน (๓)

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเครตัน มีชื่ เฉพาะว่า The Alumni Memorial University มหาวิทยาลัยนี้อยู่ในเมืองโอมาฮา รั เนบราก้า เปิดบริการตลอดสัปดาห์ สำหรั

(๓) ผู้เขียนไปชมห้องสมุดนี้เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๑๙.

วันจันทร์ถึงพฤหัสบดี เริ่มตั้งแต่ ๗.๓๐ น. ถึงเที่ยงคืน วันศุกร์เริ่ม ๗.๓๐ น. เช่นกัน แต่ปิดเวลา ๒๒.๐๐ น. วันเสาร์ เริ่มเวลา ๙.๐๐ น. จนถึง ๒๒.๐๐ น. เช่นกัน ส่วนวันอาทิตย์ เริ่มตั้งแต่เที่ยงวันและปิดบริการเวลาเที่ยงคืน ห้องสมุดมีห้องห้องหนึ่งเรียก Smoke — Study Room เปิดตั้งแต่เช้าไปถึงตีหนึ่งของทุก ๆ วัน นอกจากวันหยุดราชการและปิดภาคเรียน ห้องสมุดแห่งนี้นับเป็นห้องสมุดที่เปิดบริการระยะยาวมากเมื่อเทียบกับห้องสมุดมหาวิทยาลัยอื่น ๆ โดยเฉพาะวันศุกร์ มหาวิทยาลัยอื่น ๆ มักจะเลิกบริการตั้งแต่บ่ายห้าโมงเย็นเลยทีเดียว การยืมหนังสือของห้องสมุดนี้ ไม่มีบัตรอนุญาตใช้ห้องสมุดเหมือนหาวิทยาลัยอื่น ๆ ใช้บัตรนิสิตเป็นบัตรสำคัญในการยืมหนังสือและวัสดุอื่น ๆ จากห้องสมุด ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่บัตรนิสิตหาย จะต้องรีบแจ้งทางห้องสมุดทันที มิฉะนั้น จะต้องรับผิดชอบชดใช้หนังสือทุกเล่ม ที่มีคนนำบัตรนิสิตใบนั้นมายืมจากห้องสมุด ข้อนี้ก็นับว่าเป็นระเบียบที่แปลกกว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ที่เคยไปเห็นมา หนังสือทุกเล่มของห้องสมุด ยืมได้สองสัปดาห์และยืมต่อไปเพียงครั้งเดียวเท่านั้น นั่นก็หมายความว่า หนังสือแต่ละเล่ม ยืมได้หนึ่งเดือน ก็ควรจะเป็นการยืมเพียงพอแล้ว หนังสืออ้างอิงและวารสารไม่มีการยืมออกจากห้องสมุด ส่วนหนังสือจองนั้นระยะเวลายืมต่างกัน บางเล่มก็ไม่มีการยืมกลับบ้าน บางเล่มก็ยืมได้ตั้งแต่หนึ่งคืนไปจนถึงเจ็ดวัน ขึ้นอยู่กับแต่ละเล่ม ๆ ไป หนังสือจองจัดไว้เป็นส่วนหนึ่งของห้องสมุด คือจากชั้นหนังสืออ้างอิงไม่ได้จัดไว้หลังโต๊ะยืมเหมือนห้องสมุดส่วนใหญ่ มีรายชื่อหนังสือจองเป็นกลุ่ม ๆ ตามชื่อวิชา ชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่องและชื่ออาจารย์ผู้สอน.

หนังสือทุกเล่มจะมีเทปซ่อนอยู่ในด้านใน ถ้าไม่สังเกตจริง ๆ ก็มองไม่เห็นเทปนี้มีขนาดกว้างเกือบหนึ่งเซ็นติเมตร สอดไว้ในหนังสือเพื่อว่า หากมีผู้นำหนังสือออกจากห้องสมุดโดยไม่ได้ยืม เมื่อผ่านประตูออกไปจะมีเสียงดังขึ้นจากเครื่องดักที่ตั้งไว้ทางเข้าออก ถ้ายืมแล้ว เจ้าหน้าที่จะเอาสันหนังสือไปผ่านเครื่องอีกเครื่องหนึ่งเสียก่อนแล้วเทปนั้นจะไม่ทำให้เกิดเสียงเวลาผ่านออก ทั้ง ๆ ที่มีเครื่องอย่างนี้แล้ว เวลาจะออกจากห้อง-สมุดก็ยังมีการตรวจค้นกันอย่างแข็งขัน ใคร ๆ ก็ตาม เมื่อผ่านออกจากห้องสมุด ทั้งอาจารย์ นิสิตและแขก จะต้องให้เจ้าหน้าที่ตรวจค้นทั้งสิ้น จะมีถุง ย่าม กระเป๋า และอื่น ๆ ก็ต้องเปิดให้ดู แสดงความบริสุทธิ์โดยไม่ต้องให้ทางเจ้าหน้าที่เตือน ถือเป็น

หน้าที่ที่ทุกคนปฏิบัติเหมือน ๆ กันหมดโดยไม่มีข้อยกเว้น หนังสือของเขาจึงไม่หายมากเหมือนห้องสมุดอื่น ๆ ที่เคยไปดูมา เวลาคืนหนังสือ ก็มีกล่องสำหรับหยอดลงไปเลย นอกจากหนังสือที่เกินกำหนดซึ่งจะต้องมาคืนกับบรรณารักษ์ หนังสือที่ยืมได้สองสัปดาห์ปรับวันละ ๕ เซ็นต์ หนังสือที่ยืมได้คืนเดียวปรับชั่วโมงละ ๒๕ เซ็นต์ หนังสือที่ยืมได้สามวัน ปรับวันละ ๒๕ เซ็นต์ และหนังสือที่ยืมได้เจ็ดวัน ปรับวันละ ๑๐ เซ็นต์ ตราบใดที่ยังไม่เสียค่าปรับ จะมายืมหนังสือเล่มอื่นออกจากห้องสมุดไม่ได้อีกต่อไป.

วารสารของห้องสมุดนี้ โชว์ไว้เฉพาะฉบับใหม่สุด ส่วนฉบับก่อนหน้านั้น ภายในสามเดือนจะแอบไว้ใต้ชั้นแต่ละชั้น ลักษณะชั้นทำเป็นฝาปิดเปิดได้ พอปิด ก็เป็นชั้นเอียง วางวารสารฉบับใหม่เรียงไว้ตามชื่อเรื่อง เปิดชั้นมา มีที่สำหรับเก็บวารสารฉบับก่อน ๆ เช่นนี้ ทำให้ดูเรียบร้อย และผู้ใช้ห้องสมุดก็หาวารสารได้ง่าย วารสารหลังจากนั้นจะเก็บเข้าชั้นไว้พอหนึ่งปีก็นำไปเย็บเล่มหรือไม่ก็ถ่ายไมโครฟิล์มไว้ ห้องสมุดมีเครื่องถ่ายไมโครฟิล์มของตนเอง ทำให้การใช้วารสารไม่ขาดตอนนานเหมือนกับส่งไปเย็บเล่มนอกห้องสมุด.

ห้องสมุดนี้เดิมจัดหมู่แบบทศนิยมของดิวอี้ ขณะนี้หนังสือใหม่ ๆ ที่เข้ามา เริ่มจัดเป็นแบบห้องสมุดรัฐสภาอเมริกัน ส่วนหนังสือที่มีอยู่แต่เดิมนั้น ก่อนมีการจัดหมู่แบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน จะมีการคัดเอาหนังสือที่เก่าเกินไป ชำรุดและอื่น ๆ ออกเสียก่อน ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นการประหยัดกำลังงานและให้เป็นที่แน่ใจว่าหนังสือของห้องสมุด เป็นหนังสือที่เป็นประโยชน์จริง ๆ ห้องสมุดนี้ค่อนข้างมั่นคั่งอยู่สักหน่อย มีบรรณารักษ์ที่ทำงานเฉพาะทำบัตรรายการถึงห้าคน ทั้ง ๆ ที่บัตรส่วนใหญ่จะซื้อมาจากหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ซึ่งขณะนี้ก็มีออกมาเป็นไมโครฟีช (Microfiche) และที่ออกมาล่าสุดคือ ที่ส่งมาเมื่อเดือนสิงหาคม ซึ่งจัดว่าหอสมุดรัฐสภาอเริกัน บริการได้ทันควันดีมาก แม้แต่ National Union Catalog ยังเพิ่งถึงเดือนพฤษภาคมเท่านั้น.

นอกจากหนังสือเหล่านั้นแล้ว ห้องสมุดมีหนังสือหายาก ชนิดที่หายากจริง ๆ บางเล่มมีทองประดับในหนังสือด้วย (บรรณารักษ์บอกว่าทอง ๑๖ การัต) มีเอกสารแสดงความเป็นมาของห้องสมุดตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๗๘ เช่นนี้เป็นต้น ห้องสมุดนี้แยกสิ่งพิมพ์

รัฐบาลไว้ต่างหากจากหนังสือธรรมดา ซึ่งเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันเป็นประจำ สำหรับห้องสมุดมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ เพราะสิ่งพิมพ์รัฐบาลอเมริกันมีมากมาย และห้องสมุดส่วนใหญ่จะได้รับเอกสารและสิ่งพิมพ์เหล่านั้นทุกเล่ม สำหรับห้องสมุดนี้ เลือกรับเฉพาะบางส่วน จึงมีเอกสารและสิ่งพิมพ์ไม่หนาตาเหมือนห้องสมุดมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ที่เคยดูมา นอกจากหนังสือแล้ว ห้องสมุดยังมีโสตทัศนวัสดุต่าง ๆ เช่น ไมโครฟิล์ม ไมโครพีช เป็นต้น มีเครื่องดูและเครื่องถ่ายเอกสารจาก ไมโครฟิล์ม ไมโครพีช เหล่านั้นด้วยพร้อม.

ห้องสมุดไม่มีการสอนวิชาการใช้ห้องสมุด มีแต่นำชมห้องสมุดกับบางวิชาก็มีการเชิญบรรณารักษ์ไปพูดเรื่องการใช้ดรรชนีวารสาร และอื่น ๆ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเด็กอเมริกัน รู้จักใช้ห้องสมุดมาตั้งแต่ยังอ่านหนังสือเองไม่เป็น ความจำเป็นในการเรียนการใช้ห้องสมุดในระดับมหาวิทยาลัย จึงจำเป็นน้อยกว่าเด็กไทย.

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยแห่งรัฐไอดาโฮ[๔]

(University of Idaho Library)

มหาวิทยาลัยแห่งรัฐไอดาโฮ ตั้งอยู่ที่เมืองมอสโคว์ รัฐไอดาโฮ เมืองนี้เป็นเมืองเล็ก ๆ พลเมืองครึ่งเมืองเป็นนิสิตมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ห้องสมุดของมหาวิทยาลัย อยู่ในอาคารเดี่ยวหลังใหญ่เช่นเดียวกับห้องสมุดมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในสหรัฐอเมริกา ชั้นล่างสุดมี Special collections รวบรวมบรรดาหนังสือหายากทั้งหลาย รวมทั้งหนังสือและเอกสารเกี่ยวกับรัฐไอดาโฮและรัฐอื่น ๆ ในแถบนั้นที่สะดุดตามากคือ มีหีบทำด้วยเงินและทองคำ เป็นรูปหนังสือชื่อ "Gold and Siver Book" คล้ายตลับหนังสือที่ทางสมาคมห้องสมุดของไทยเราเคยทำเป็นของชำร่วยในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ แต่ขนาดใหญ่กว่า ขนาดเท่าหนังสือจริง สูงประมาณสิบนิ้ว หนาราวสองนิ้วและกว้างประมาณหกนิ้ว ทำไว้เพื่อแสดงในงาน The World's Fair ที่เมืองชิคาโก เมื่อ ค.ศ. ๑๘๙๓ ผู้ออกแบบเป็นอธิการบดีกับอาจารย์สอนศิลป ฯ ของมหาวิทยาลัยนี้ ถัดจากห้องนั้นไป จะเป็นที่สำหรับอ่านหนังสือซึ่งมีขนาดเดียวกับเนื้อที่ของ Special Collections มีห้องน้ำหญิงและชายอย่างละสองห้องขนาบข้างติดด้าน Special Collections เป็นที่ทำการไปรษณีย์ นี่เป็นเหตุหนึ่งให้อาจารย์บรรณารักษ์ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยนี้หลายคนเป็นนักสะสมแสตมป์ พอแสตมป์ใหม่ออกมา ทางไปรษณีย์ก็จะบอกทางนัก

๔. ผู้เขียนไปชมมาเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๑๙ ผู้นำชมคือ Mr. Robert Hook นิสิตปริญญาเอก มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียภาคใต้ ขณะนี้กำลังเขียนปริญญานิพนธ์อยู่

สะสมแสตมป์เหล่านี้ เมืองนี้มีชุมนุมนักสะสมแสตมป์ด้วย ที่เขาเก็บกันเป็นแสตมป์ที่ยังไม่เคยใช้มาก่อน หรือไม่ก็เป็นแสตมป์ที่ประทับตราวันที่และเมืองที่แสตมป์นั้นออกจำหน่ายเป็นวันแรก อีกด้านหนึ่งของชั้นนี้ทางด้านติดกับห้องอ่านหนังสือเป็นห้องนั่งเล่น มีทางเข้าอยู่ข้าง ๆ ห้องนั่งเล่นนั้นหน้าห้องอ่านหนังสือจะเป็นห้องเครื่องฉายไมโครฟอร์ม (microfilm, microcards, microprints และ microfiche) วางเรียงรายกัน ใกล้ห้องนั้นจะเป็นห้องหนังสือจองมีทั้งหนังสือที่อาจารย์ของมหาวิทยาลัยสั่งจองและหนังสือที่บรรณารักษ์พิจารณาให้เป็นหนังสือจอง แม้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจะแบ่งเป็นแผนกวิชาต่าง ๆ แต่หนังสือจองนั้นจัดรวมไว้ทุกหมวดวิชา.

ชั้นสองของห้องสมุดนี้ เป็นห้องสมุดแผนกวิชา Humanities (Humanities Library) เนื้อที่กว่าครึ่งของชั้นนี้ เป็นที่เก็บหนังสือทั่วไปและหนังสืออ้างอิงเฉพาะหมวดวิชานี้มีดรรชนีต่าง ๆ อยู่ใกล้ ๆ ชั้นหนังสืออ้างอิง ห้องอ่านหนังสืออยู่ติดกับทางเข้าห้องสมุดชั้นนี้อีกด้านหนึ่งของชั้นนี้จะมีแผนกประชาสัมพันธ์ ตู้บัตรรายการและ browsing room มีตู้โทรศัพท์สาธารณะและตู้สำหรับรวบรวมความคิดเห็นของผู้ใช้ห้องสมุดด้วย หนังสือในหมวดวิชานี้ ได้แก่หนังสือเกี่ยวกับศิลปะ สถาปัตยกรรม วรรณกรรม การละคร วารสารศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ปรัชญา จิตวิทยา การถ่ายภาพ ศาสนาและการดนตรี ดรรชนีที่อยู่ในชั้นนี้เป็นทั้งดรรชนีวารสารและดรรชนีไปสู่หนังสือต่าง ๆ ในหมวด Humanities นี้มีวารสารต่าง ๆ ของสาขาวิชานี้อยู่ในชั้นนี้ด้วย บรรณารักษ์แผนกวิชานี้จะนั่งอยู่ในห้องทำงาน เป็นห้องกระจก แต่ไม่ปิดประตูนิสิตจะเข้าไปปรึกษา และไต่ถามได้ตลอดเวลา.

ชั้นที่สามเป็น Social Science Library แบ่งเนื้อที่ออกเป็นสามส่วนใหญ่ ๆ ส่วนหนึ่งเป็นที่เก็บหนังสือ วารสาร และดรรชนีของหมวดวิชานี้ อีกส่วนหนึ่งเป็นห้องสิ่งพิมพ์ของรัฐบาล และอีกห้องหนึ่งเป็นห้องแผนที่ (มี ๖๔,๐๐๐ แผ่น) มีห้องสำหรับนิสิตจะเข้าไปใช้เครื่องพิมพ์ได้ มีเครื่องถ่ายเอกสารชนิดหยอดเหรียญ ห้องทำงานบรรณารักษ์อยู่ในลักษณะเดียวกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มีห้องน้ำชาย — หญิงใกล้ห้องทำงานบรรณารักษ์ สำหรับสิ่งพิมพ์รัฐบาลของห้องสมุดนี้ มีย้อนหลังไปเพียง ค.ศ. ๑๙๐๖ เพราะก่อนหน้านั้น ห้องสมุดถูกไฟไหม้ สูญเสียเอกสารเหล่านี้ไปในพระเพลิง

นั้น เป็นห้องสมุดสิ่งพิมพ์รัฐบาลที่จัดไว้แบบเดียวกับหนังสืออื่น ๆ คือมีค่าเสมอกัน ที่พูดอย่างนี้เพราะบางห้องสมุดจะให้ความสำคัญและเอาใจใส่สิ่งพิมพ์รัฐบาลน้อยกว่าหนังสือทั่วไป อาจเป็นเพราะมีมากเกินไปจัดยากและได้มา (เกือบ) ฟรี แต่ที่เหมือนกันทุกห้องสมุด คือ บรรณารักษ์เป็นผู้หยิบหนังสือที่เป็นสิ่งพิมพ์รัฐบาลนี้ให้แก่นิสิตตามขอนิสิตมาเดินเลือกและหยิบเอาเองแบบหนังสือทั่วไปไม่ได้.

ชั้นที่สี่ เป็น Science and Technology Library เนื่องจากมหาวิทยาลัยนี้เดิมเป็น Land Grant University มาก่อนจึงมีหนังสือหนักไปในทางเกษตรกรรมกว่าวิทยาศาสตร์แขนงอื่น ๆ ทุก ๆ แผนกวิชา จะมีหนังสือใหม่จัดไว้เป็นชั้นหนึ่งต่างหาก แต่สำหรับแผนกวิชาวิทยาศาสตร์นี้ จะเห็นว่าหนังสือใหม่มีหนาตากว่าแผนกวิชาอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะสาขาวิชานี้มีอะไรใหม่ ๆ รวดเร็วผิดกับบางสาขาวิชามาก.

ห้องสมุดนี้รับหนังสือพิมพ์กว่าร้อยฉบับจากทุก ๆ แห่งที่อยู่ในรัฐนี้ (๗๕ ฉบับ) รวมทั้งหนังสือพิมพ์ที่เป็นที่แพร่หลายของอเมริกา (๑๘ ฉบับ) และของโลกบางฉบับ (๑๓ ฉบับ) ด้วย หนังสือพิมพ์เหล่านี้จะจัดไว้ใกล้ Browsing Room.

ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยนี้ เปิดบริการตั้งแต่ ๘.๐๐ น. ถึง ๒๓.๐๐ น. ตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ ส่วนวันเสาร์จะเปิดบริการเฉพาะ ๙.๐๐ ถึง ๑๗.๐๐ น. และวันอาทิตย์ตั้งแต่บ่าย ๑๔.๐๐ น. ถึง ๒๓.๐๐ น. การยืมหากเป็นหนังสือทั่วไปยืมได้หนึ่งเดือน ไม่มีการยืมต่อ หนังสือใน Browsing Room ยืมได้สองสัปดาห์ หนังสือจองมีหลายชนิดนับตั้งแต่ยืมได้ ๒ ชั่วโมง หนึ่งวัน สามวันจนถึงเจ็ดวัน วารสารปกติจะไม่ให้ยืม แต่ถ้าจะยืมไปเพียง ๒ ชั่วโมง หรือยืมไปคืนเดียวก็ย่อมทำได้ ปริญญานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยยืมได้สี่สัปดาห์ เช่นเดียวกับหนังสือทั่วไปหนังสือใน Special Collections ใช้ได้เฉพาะในห้องเท่านั้นหากนิสิตต้องการหนังสือใดที่ไม่มีในห้องสมุดนี้ ทางห้องสมุดก็จะจัดหายืมให้ผ่านแผนกจัดยืมระหว่างห้องสมุด ทั้งนี้เฉพาะหนังสือวิชาการเท่านั้นเนื่องจากห้องสมุดนี้ อยู่ใกล้กับห้องสมุดของ Washington State University Library มาก ทั้งสองห้องสมุดจะมีรถไปมาเพื่อใช้บริการร่วมกันได้ ห้องสมุดนี้ใช้เทปกันหนังสือหาย (Detective trapes) เช่นเดียวกับห้องสมุดอื่น ๆ ในสหรัฐอเมริกาและเริ่มใช้ตั้งแต่มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๘.

ทุก ๆ เดือนห้องสมุดจะพิมพ์รายชื่อหนังสือที่ห้องสมุดซื้อมาใหม่และพร้อมที่จะให้ยืมแล้วออกเผยแพร่ ในเล่ม แบ่งเป็นหมวด ๆ มีหมวดหนังสืออ้างอิง, หนังสือทั่วไปซึ่งจะแบ่งตามหมวดวิชาเรียงตามลำดับตัวอักษรภาษาอังกฤษ เช่น Agriculture and Forestry, American Literature, Anthropology เป็นต้น หมวดไมโครฟอร์ม จานเสียงและหนังสือ ซึ่งมีผู้แนะนำให้คัดออกจากห้องสมุด แต่ละหมวดจะเรียงหนังสือตามเลขหมู่ของหนังสือเหมือนกับที่หนังสือเรียงอยู่บนชั้นหนังสือในห้องสมุด นอกจากนั้น ห้องสมุดยังออกวารสารชื่อ The Bookmark เป็นวารสารรายสามเดือน ออกในเดือน มีนาคม มิถุนายน กันยายนและธันวาคม ใช้เป็นสื่อกลางระหว่างผู้ใช้ห้องสมุดและห้องสมุดมหาวิทยาลัยนี้.

ห้องสมุดมีแผนกโสตทัศนวัสดุ (The Audio Visual Center) ซึ่งบริการแก่อาจารย์ นิสิตมหาวิทยาลัย โรงเรียนตลอดจนครูและนักเรียนทั่วไป มีเครื่องฉายต่าง ๆ ให้เช่าและให้ยืม เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายฟิล์มสริป เครื่องฉายสไลด์ overhead projectors และ opaque projectors นอกจากนั้นยังมี เครื่องเล่นเทป เครื่องเล่นจานเสียง เครื่องขยายเสียง เป็นต้น ขณะเดียวกัน ห้องสมุดก็มีฟิล์มภาพยนตร์ ฟิล์มสตริป สไลด์และจานเสียงให้ยืมและให้เช่าถ้าเป็นอาจารย์และนิสิตมหาวิทยาลัยนี้ ใช้ฟรี ยืมได้ครั้งละสามวัน แต่ถ้าเป็นหน่วยงานหรือคนอื่น ๆ ต้องเสียค่าเช่า.

มีเรื่องหนึ่งที่ผู้เขียนติดใจ คือ เขามีห้องเก็บหนังสือเก่า (Storage Room) หนังสือในห้องนี้จะเป็นหนังสือเก่า ที่ไม่ค่อยได้ใช้ และวารสารที่เก่าเกิน ๒ ปีขึ้นไป ตรงที่หนังสือและวารสารเหล่านี้เคยอยู่จะมีป้ายบอกว่าย้ายมาอยู่ที่ห้องเก็บหนังสือเก่าแล้ว สำหรับบัตรรายการของห้องสมุดนี้ จะแยกเอามาจากบัตรรายการใหญ่ เอามาเรียงไว้ที่โต๊ะยืมหนังสือเรียก "Dead file" หากนิสิตอยากได้หนังสือเหล่านี้ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดก็จะเป็นผู้ไปหยิบมาให้ หนังสือเหล่านี้จะเรียงตามเลขเรียกหนังสือโดยไม่แยกว่าเล่มใดเป็นหนังสืออ้างอิงหรือหนังสือทั่วไป Mr. Hook บอกกับผู้เขียนว่า ต่อไปจะลงทะเบียนหนังสือทุกเล่มในนี้ต่างหากแล้ว จะเรียงตามเลขลงทะเบียน แต่เวลานี้ไม่ได้ทำ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเมืองไทย ที่มีหนังสือเก่ามาก ๆ และไม่ค่อยจะได้ใช้ จะลองพิจารณาจัดห้องประเภทนี้ไว้บ้างก็น่าจะลองดู จะได้จัดหนังสือเก่าให้พ้นหูพ้นตาผู้ใช้ห้องสมุดที่ไม่ชอบของ "เก่า" เสียที อีกประการหนึ่ง

หนังสือของห้องสมุดมหาวิทยาลัยนี้จะไม่ได้ลงทะเบียน เช่นเดียวกับห้องสมุดมหาวิทยาลัยใหญ่ ๆ ในสหรัฐ เพราะมีหนังสือมากเกินไป และเลขทะเบียนมีประโยชน์ใช้สอยน้อยเกินกว่าจะเสียเวลาและเสียแรงงานมาจัดทำอีก.

เรื่องนี้ บรรณารักษ์ทั้งหลายน่าจะรับไว้พิจารณาบ้างเช่นกัน.

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยรัฐวอชิงตัน[๕]

(Washington State University)

มหาวิทยาลัยรัฐวอชิงตัน ตั้งอยู่ที่เมืองพลูแมน รัฐวอชิงตัน เป็นเมืองแฝดกับเมืองมอสโคว์รัฐไอดาโฮ เป็นมหาวิทยาลัยใหญ่กว่ามหาวิทยาลัยแห่งรัฐไอดาโฮ หอสมุดกลางอยู่ในอาคารเดียวชื่อ Holland Library Building ชั้นล่างสุดเป็นแผนกตัวเขียน (Manuscripts — Archives Devision) ซึ่งเปิดบริการจันทร์ถึงศุกร์ ตั้งแต่เวลา ๘.๐๐ น. ถึง ๑๒.๐๐ น. และ ๑๓.๐๐ — ๑๗.๐๐ น. เป็นที่รวบรวมบรรดาต้นฉบับตัวเขียนต่าง ๆ ของหลายแขนงวิชา มีเอกสารกว่าสิบล้านชิ้น ทั้งต้นฉบับตัวเขียน เอกสารเกี่ยวกับ Washington State University, ภาพถ่ายแผนที่และจุลสาร ห้องนี้เป็นเอกสารซึ่งเหมาะสำหรับนักวิจัยในด้านต่าง ๆ มากกว่าที่จะเหมาะแก่นิสิตทั่ว ๆ ไป ชั้นสองของอาคารนี้เป็น Social Science Library ซึ่งเปิดบริการตั้งแต่ ๘.๐๐ น. ถึง ๒๓.๐๐ น. ในวันจันทร์ถึงศุกร์ ส่วนวันเสาร์เริ่มบริการตั้งแต่ ๙.๐๐ น. ไปจนถึง ๒๓.๐๐ น. เช่นกัน ในวันอาทิตย์ จะเริ่มบริการตั้งแต่บ่ายโมงไปถึง ๒๓.๐๐ น. ในห้องนี้จะมีทั้งดรรชนีวารสาร สารานุกรม ทำเนียบ นามตลอดจนหนังสือบรรณานุกรมต่าง ๆ ทั้งของสหรัฐอเมริกาและของนานาชาติ มีบรรณารักษ์ประจำโต๊ะ เพื่อให้บริการตอบคำถามตลอดเวลา วารสารของห้องสมุดนี้ ส่วนที่ทันสมัยจะเรียงไว้ตามลำดับชื่อเรื่อง แต่วารสารเย็บเล่มนั้น จะจัดหมู่แบบเดียวกับหนังสือทั่วไปและเรียงรวมกับหนังสือเหล่านั้น ชื่อวารสารเหล่านั้นจะลงรายการไว้ในทะเบียนเรียกว่า Linedex ชื่อเหล่านี้จะเรียงตามลำดับตัวอักษรของชื่อวารสาร สำหรับหนังสือจะเรียงบนชั้นตามเลขเรียกหนังสือ ระบบการจัดหมู่ที่ใช้มีทั้งระบบ Library of Congress (LC), ระบบทศนิยมของดิวอี้, Superintendent of Documents และระบบของ

---

๕. ผู้เขียนไปชมมาเมื่อบ่ายวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๑๙ ผู้นำชมคือ Mrs. Carolyn Hook (ภรรยาของ Robert Hook) นิสิตปริญญาเอกมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียภาคใต้ ขณะนี้กำลังเขียนปริญญานิพนธ์อยู่.

Jackson เดิมทีเดียว หนังสือต่าง ๆ จะจัดหมู่ด้วยระบบทศนิยมของดิวอี้ ภายหลังเปลี่ยนเป็น LC ขณะนี้ยังเปลี่ยนไม่หมด จึงยังมีทั้งสองระบบ ส่วนสิ่งพิมพ์รัฐบาลจะใช้ระบบของ Superintendent of Documents เอกสารอื่น ๆ นอกจากระบุมานี้ จะใช้แบบของ Jackson สำหรับพวกไมโครฟอร์ม แม้จะอยู่ในแขนงวิชา Social Science ก็จะไปจัดรวมไว้ที่ The Central Information Desk ซึ่งอยู่ชั้นแรกของอาคารนี้ สำหรับสิ่งพิมพ์ของรัฐบาลนั้น มีทั้งสิ่งพิมพ์ของสหประชาชาติ สหรัฐอเมริกา รัฐวอชิงตัน แคนาดา อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมัน นอกจากนั้นยังมี College Catalogs ของวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วสหรัฐจัดไว้ตามลำดับอักษรของชื่อรัฐต่าง ๆ เหล่านี้อีกด้วย.

ชั้นสามของอาคารนี้เป็น Science and Engineering Library เวลาบริการเช่นเดียวกับ Social Science Library ที่กล่าวมาแล้ว หนังสือและวัสดุต่าง ๆ ในห้องสมุดนี้ได้แก่หนังสือและวัสดุในแขนงวิชา เกษตรกรรม ดาราศาสตร์ ชีววิทยา พฤกษศาสตร์ เคมี คอมพิวเตอร์ศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ ธรณีวิทยา คหเศรษฐศาสตร์ คณิตศาสตร์ แพทยศาสตร์ เภสัชศาสตร์ ฟิสิกส์ และสัตวศาสตร์ การจัดหนังสือและวัสดุต่าง ๆ เช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ที่เด่น คือมีแผนที่ธรณีวิทยาของรัฐต่าง ๆ มากมาย ตลอดจนแผนที่ทางวิทยาศาสตร์แขนงอื่น ๆ ด้วย ชั้นนี้จะมีเขตสำหรับจัดนิทรรศการ จะจัดนิทรรศการหนังสือใหม่และวารสารใหม่ ๆ เป็นเวลาหนึ่งสัปดาห์ หนังสือที่รีบด่วนก็จัดแสดงไว้ที่นี่เช่นกัน ส่วนหนังสือใหม่ที่ยังไม่ได้ทำบัตรรายการ จะแสดงไว้เป็นเวลาสองสัปดาห์ จึงจะนำไปดำเนินการทางเทคนิคของห้องสมุดต่อไป สำหรับไมโครฟอร์มทางวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์นั้น จะอยู่รวมกันในชั้นสามนี้ทั้งหมด.

ชั้นสี่ของอาคารนี้เป็น Humanities Library เวลาบริการเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้นของชั้นสองและชั้นสาม หนังสือและวัสดุต่าง ๆ ของห้องสมุดอยู่ในแขนงวิชาสถาปัตยกรรม วิจิตรศิลป ภาษาศาสตร์และวรรณคดี ดนตรี ปรัชญาและศาสนา วาทศิลปและการละคร กีฬาและการพักผ่อนหย่อนใจกับการสื่อสาร มีสารานุกรมต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน ญี่ปุ่นและรัสเซียด้วย นอกเหนือจากหนังสือและวัสดุต่าง ๆ ของห้องสมุดซึ่งแผนกอื่น ๆ มีแล้ว ห้องสมุดแผนกนี้ยังมี Special collections (Locker) จานเสียงและหนังสืออ่านเบา ๆ

๒๕๑๗ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

สมองอีกด้วย ชั้นนี้มีตู้เก็บเอกสารให้ผู้ใช้ห้องสมุดใช้ฟรีด้วย.

แทบทุกชั้น จะมีเครื่องถ่ายเอกสารอยู่ด้วย ผู้ใช้ห้องสมุดเสียค่าบริการ ๑ บาทต่อ ๑ แผ่น.

ส่วนห้องสมุด Veterinary Medical Library ไปอยู่ห้องใต้ดินกับชั้นแรกของตึก Wegner Hall วันจันทร์ถึงวันศุกร์จะบริการตั้งแต่ ๘.๐๐ ถึง ๑๗.๓๐ น. และ ๑๙.๐๐ — ๒๓.๐๐ น. ส่วนวันเสาร์ บริการตั้งแต่ ๙.๐๐ ถึง ๑๗.๐๐ น. และ ๑๙.๐๐ — ๒๓.๐๐ น. ในวันอาทิตย์บริการตั้งแต่ ๑๓.๐๐—๑๗.๐๐ น. และ ๑๙.๐๐—๒๓.๐๐ น. ห้องสมุดนี้มีบริการตอบคำถามโดยใช้คอมพิวเตอร์ของ MED-LINE ด้วย สำหรับวารสารห้องสมุดนี้รับวารสารถึง ๘๐๐ ชื่อเรื่อง ในสาขาของ Veterinary medicine และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีไมโครฟิล์มและ Microfiche อยู่ชั้นหนึ่งและมีเครื่องอ่านอยู่ห้องใต้ดินของตึกนี้ การถ่ายเอกสารจาก microfilms และ Microfiche นั้น ผู้ใช้ห้องสมุดต้องไปใช้บริการของห้องสมุดวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์กับที่ The Central Information Desk ที่ตึกฮอลแลนด์.

ห้องสมุดสาขาเกษตรศาสตร์ แยกไปอยู่ตึกจอห์นสันเวลาเปิดบริการ เช่นเดียวกับที่ Science and Engineering Library หนังสือและวัสดุต่าง ๆ ของห้องสมุดอยู่ในสาขาต่าง ๆ ของเกษตรศาสตร์และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่นี่มีบริการตอบคำถามด้วยคอมพิวเตอร์ด้วย.

ห้องสมุดการศึกษาตั้งอยู่ชั้นล่างของตึก Cleveland เวลาบริการเช่นเดียวกับ Science and Engineering Library หนังสือและวัสดุต่าง ๆ ของห้องสมุดอยู่ในสาขาต่าง ๆ ของวิชาการศึกษาได้แก่ การศึกษาผู้ใหญ่ กฎหมาย การศึกษา จิตวิทยาการศึกษา ประถมศึกษา ประวัติการศึกษา นวนิยายสำหรับเยาวชน มัธยมศึกษา หลังมัธยมศึกษา (Postsecondary education) การศึกษาพิเศษ การศึกษาภาคทฤษฎีและปฏิบัติกับอาชีวศึกษา นอกจากจะมีหนังสืออ้างอิงทางการศึกษาต่าง ๆ และห้องสมุดยังมีบริการตอบคำถามทางการศึกษาด้วยคอมพิวเตอร์ ซึ่งมีผู้ใช้ห้องสมุดมาใช้บริการแทบจะไม่ขาดระยะ.

การสั่งวารสารของห้องสมุดมหาวิทยาลัยนี้ สั่งรวมกันทั้งมหาวิทยาลัย ในการสั่ง และจัดทำทุก ๆ อย่างทุกกระบวนการไปจนถึงพิมพ์รายชื่อวารสารออกมาสำหรับทุก ๆ ห้องสมุด จัดทำโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ทั้งสิ้น.

การยืมหนังสือ เนื่องจากมีผู้ใช้ห้องสมุดหลาย ๆ พันรายต่อวัน แต่ละห้องสมุดจะใช้

คอมพิวเตอร์ช่วยในการเก็บสถิติและรายนามผู้ยืมตลอดจนทวงหนังสือเกินกำหนดและคิดค่าปรับด้วยคอมพิวเตอร์เช่นกัน.

การทำบัตรรายการ ใช้บริการของห้องสมุดรัฐสภาอเมริกันเป็นส่วนใหญ่ บรรณารักษ์ทำบัตรรายการเองในห้องสมุดน้อยมาก ลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะที่เกือบ ๆ เหมือนกันทุก ๆ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาในขณะนี้.

ห้องสมุดประชาชนแห่งนิวยอร์ก(๖)

ห้องสมุดประชาชนแห่งนิวยอร์ก ตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๘๙๕ เป็นห้องสมุดที่ใหญ่ที่สุดและมีผู้มาใช้มากที่สุดแห่งหนึ่งในโลก เข้าอันดับไล่เรี่ยกับหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน หอสมุดมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดและหอสมุดแห่งชาติอังกฤษ ห้องสมุดนี้จัดบริการเป็นสองแบบใหญ่ ๆ คือ บริการทางด้านวิจัยกับบริการทั่วไป หนังสือและวัสดุอื่น ๆ ที่ใช้ในการวิจัยโดยเฉพาะ จะไม่มีการยืมออกนอกห้องสมุดนี้ ห้องสมุดประชาชนแห่งนิวยอร์กมีสาขาอีก ๘๓ สาขา อยู่ในแมนฮันตัน ๓๘ สาขา ในบลอง ๓๓ สาขาและในเกาะสเตทเทน ๑๒ สาขา.

อาคารห้องสมุดกลางเปิดใช้ใน ค.ศ. ๑๙๑๑ ทำด้วยหินอ่อนใช้เวลาสร้างถึง ๙ ปี จึงจะเสร็จ มีสิงโตสลักจากหินอ่อนสีชมพูของเทนเนสซีสองตัวเฝ้าอยู่ตรงทางเข้าถนนห้า ขนาดอาคารคือ ๓๙๐ × ๒๗๐ ตารางฟุต.

เมื่อเข้าในตัวอาคาร จะถึงโต๊ะประชาสัมพันธ์ มีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ตลอดเวลาคอยตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องราวทั่วไป ตลอดจนเกี่ยวกับจะหาอะไรได้จากที่ไหน กับมีแผนผังบอกว่าห้องไหนอยู่ที่ไหนในอาคารไว้อย่างเรียบร้อย.

มีห้องเก็บของอยู่ตรงทางเข้าทั้งสองข้าง ใครมีของอะไรที่ไปจ่ายตลาดมา หรือมีเสื้อหมวกและร่มกับของใช้อื่น ๆ ฝากเขาไว้ในห้องนี้ได้โดยไม่ต้องเสียค่าบริการใด ๆ จะหอบเข้าของส่วนตัวเข้าไปในห้องสมุดไม่ได้ เขาไม่อนุญาต.

เวลาจะออกจากอาคาร จะมียามคอยตรวจเข้าของ กระเป๋าและถุงย่ามต่าง ๆ หรือแม้แต่ถุงจ่ายกับข้าว เขาตรวจจริง ๆ จัง ๆ ไม่ใช่ชนิดเห็นหน้าแล้วพยักหน้าให้ผ่านอย่างที่เห็น ๆ กันในบ้านเมืองไทย ก่อนเข้าไปในห้องอ่านหนังสือทั่วไป ยามคนหนึ่งจะคอยเช็คอยู่ตรงประตูเข้า เพื่อความปลอดภัยของห้องสมุดอีกโสดหนึ่งด้วย.

(๖) ผู้เขียนไปชมมาเมื่อ ๑๗ กันยายน ๒๕๑๘.

ในตัวอาคารมีห้องน้ำชายและหญิงแยกกัน ในห้องน้ำเขาจะเขียนไว้ให้ระวังกระเป๋าหายเอาไว้ด้วย เมืองนี้ก็ไม่ใช่ย่อย ๆ จึงต้องคอยเตือนให้ระมัดระวัง มีโทรศัพท์สาธารณะให้เช่า มีร้านขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ผู้ชมห้องสมุดจะซื้อมาเป็นของที่ระลึก ใครไม่อ่านหนังสือ จะเข้าไปชมนิทรรศการอย่างเดียวก็คุ้ม มีทั้งนิทรรศการตรงห้องโถงทางเข้าและชั้นสามของอาคาร ตอนที่ไปชมวันนั้นเขาแสดงเกี่ยวกับหนังสือหายาก.

กฎห้องสมุดมีเขียนไว้ชัดเจนว่า ห้ามส่งเสียงดัง ห้ามรับประทานอาหาร เครื่องดื่มนอนและสูบบุหรี่ในห้องสมุด.

เขามีเครื่องถ่ายเอกสารไว้บริการ แต่เอกสารใดที่อาจเสียหาย กรอบ ขาดเพราะการถ่ายเอกสาร เขาจะไม่อนุญาตให้ถ่ายเป็นอันขาด.

การอำนวยความสะดวกทั่วไปในการวิจัย

แผนกการวิจัยทั่วไปและมนุษยศาสตร์มีหนังสืออ้างอิง จัดไว้ในชั้นเปิดในห้องอ่านหนังสือทั่วไปบนชั้นสามของอาคาร มีเจ้าหน้าที่คอยช่วยเหลือในการใช้บัตรรายการหนังสือดรรชนีตลอดจนหนังสือบรรณานุกรมที่จัดไว้บริการนั้นด้วย นอกจากนั้นยังมีแผนกต่าง ๆ แยกสาขาวิชา เช่น จิตวิทยา ภาษายุโรปตะวันตก เป็นต้น.

ห้องสมุดมีบัตรรายการกว่าสิบล้านบัตร เรียงตามลำดับตัวอักษรแบบพจนานุกรม กับมีหนังสือรายการของหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน และหอสมุดแห่งชาติอังกฤษ กับดรรชนีวารสารซึ่งมีผู้ใช้บ่อยไว้ให้อย่างพร้อม เมื่ออยากได้หนังสือเล่มใดก็กรอกบัตร แล้วไปยื่นให้เจ้าหน้าที่ อย่างช้าสิบห้านาทีเขาจะหามาให้ แต่ถ้าเป็นหนังสือที่มีเรียงรายอยู่ในชั้นเปิดในห้องอ่านหนังสือทั่วไปอยู่แล้ว เขาก็จะบอกเลขหมู่ให้ และบอกว่าจะไปหยิบได้จากที่ใดแล้วผู้ใช้ห้องสมุดก็ไปหยิบมาเอง ในห้องอ่านหนังสือทั่วไปนี้ มีหนังสืออยู่ถึง ๓๕,๐๐๐ เล่ม มีทั้งสารานุกรมทั่วไปและสารานุกรมเฉพาะวิชา พจนานุกรม ตลอดจนหนังสืออ้างอิงประเภทอื่น ๆ กับมีหนังสือในสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น ชีวประวัติ ประวัติศาสตร์และวรรณคดี เป็นต้น มีเจ้าหน้าที่ห้องสมุดประจำอยู่เพื่อคอยให้ความช่วยเหลือในการใช้หนังสือเหล่านี้.

ในห้องอ่านไมโครฟอร์ม(๗) ซึ่งอยู่ทางด้านเหนือของห้องอ่านหนังสือทั่วไปจะมีไมโครฟิล์มของหนังสือพิมพ์ The New York

(๗) ได้แก่ไมโครฟอร์ม ไมโครฟิชและวัสดุไมโครอื่น

Times ตั้งแต่ฉบับเริ่มแรกใน ค.ศ. ๑๘๕๑ จนถึงฉบับปัจจุบัน นอกจากนั้นยังมีไมโครฟิล์มของหนังสือพิมพ์ที่ออกในเมืองนิวยอร์ก กับยังมีไมโครฟิล์มของวารสารและหนังสืออื่น ๆ อีกด้วย ในห้องนี้ มีเครื่องอ่านไมโครฟิล์มให้พร้อม กับมีเจ้าหน้าที่คอยช่วยเหลืออย่างพร้อมมูลเช่นกัน หากต้องการดูหนังสือพิมพ์ฉบับย้อนหลังไปดูได้จากชั้นห้าของอาคารนี้.

แผนกวารสารตั้งอยู่ชั้นแรกของอาคาร เป็นที่รวบรวมวารสารที่ยังทันสมัยอยู่ในสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น มนุษยศาสตร์ การค้า และสหพันธ์แรงงาน เป็นต้น. แยกวารสารที่เขียนเป็นภาษาต่างประเทศและวารสารที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษไว้คนละห้อง วารสารเย็บเล่มนั้นอาจรวมอยู่กับหนังสือทั่วไปในห้องอ่านหนังสือชั้นสามของอาคารหรือตามแผนกวิชาต่าง ๆ ก็ได้ ทั้งนี้ต้องตรวจดูจากบัตรรายการอีกทีว่าอะไรอยู่ที่ไหน สงสัยก็ถามเจ้าหน้าที่แผนกนี้ได้.

สำหรับหนังสืออื่น ๆ นอกจากที่ระบุมาแล้วนี้ ทางห้องสมุดจะแบ่งเก็บในแผนกที่แยกตามสาขาวิชาและแยกตามลักษณะเฉพาะบางอย่าง ได้แก่:—

๑. แผนกประวัติศาสตร์อเมริกัน.

๒. แผนกศิลปและสถาปัตยกรรม.

๓. แผนกเศรษฐศาสตร์.

๔. แผนกภาษายิว.

๕. แผนกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติสกุลวงศ์.

๖. แผนกแผนที่.

๗. แผนกภาษาตะวันออก.

๘. แผนกวิทยาศาสตร์ประยุกต์.

๙. แผนกภาษาสลาฟ.

นอกจากนั้นยังมีหนังสือที่มีลักษณะเฉพาะอื่น ๆ ซึ่งเก็บแยกไว้เป็นห้อง ๆ อีกต่างหากได้แก่:—

๑. ห้องสิ่งพิมพ์ ต้นฉบับตัวเขียนและหนังสือหายากตั้งแต่ ค.ศ. ๑๕๐๗ ถึงปัจจุบัน.

๒. ห้องสิ่งพิมพ์ ต้นฉบับตัวเขียนและหนังสือหายากตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๕ ถึงศตวรรษที่ ๒๐ อันเป็นที่มาของวรรณคดีอังกฤษและอเมริกันสำคัญ ๆ ในห้องนี้มีภาพบุคคลสำคัญ ๆ แขวนไว้อย่างมากมายอีกด้วย.

๓. ห้องหนังสือภาพและต้นฉบับตัวเขียนที่มีการเย็บสวยพิเศษ.

๔. ห้องต้นฉบับตัวเขียนของตะวันออกและยุโรปสมัยกลางกับเรื่องของสหรัฐอเมริกาและเมืองนิวยอร์ก.

๕. แผนกการพิมพ์ รวบรวมงานพิมพ์ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๕ ถึงศตวรรษที่ ๒๐.

๖. ห้องหนังสือหายาก รวบรวมหนังสือที่พิมพ์ก่อนศตวรรษที่ ๑๕ บล๊อคบุ๊ค หนังสือที่พิมพ์ในยุโรปและอเมริกาสมัยแรก ๆ ฉบับพิมพ์ครั้งแรกของนักเขียนสำคัญ ๆ ผลงานของสำนักพิมพ์ที่มีชื่อเสียง หนังสือพิมพ์และวารสารอเมริกันในศตวรรษที่ ๑๘ เป็นต้น.

๗. ห้องหนังสือพิมพ์ฉบับย้อนหลัง.

๘. ห้องทะเบียนการค้าและเครื่องหมายการค้า ในห้องสมุดประชาชนนี้ มีรูปภาพให้ยืมได้ด้วย.

มีห้องที่จัดไว้ให้ผู้อ่านที่ต้องการพิมพ์หนังสือหรือค้นคว้าอยู่คนเดียวเงียบ ๆ อยู่ในชั้นสองและชั้นสามของอาคารด้วย.

ห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์การละครซึ่งอยู่ที่ศูนย์ลินคอล์นก็เป็นส่วนหนึ่งของห้องสมุดประชาชนแห่งนี้ ที่นั้นจะมีหนังสือ ต้นฉบับตัวเขียน วารสาร ฟิล์ม รูปภาพ แบบเสื้อและอื่น ๆ เกี่ยวกับการเต้นรำ ดนตรีการบันทึกเสียง การแสดงบนเวที และการถ่ายภาพ อีกด้วย.

อัตราค่าบำรุงสมาคมห้องสมุด

(ใช้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นไป)

ก. สมาชิกสมัครใหม่	ค่าธรรมเนียม	๑๐.๐๐ บาท
ข. สมาชิกประเภท		
(๑) วิสามัญสมาชิก	ค่าบำรุง ปีละ	๔๐.๐๐ บาท
	ค่าบำรุง ตลอดชีพ	๘๐๐.๐๐ บาท
(๒) สามัญสมาชิก	ค่าบำรุง ปีละ	๖๐.๐๐ บาท
	ค่าบำรุง ตลอดชีพ	๑,๒๐๐.๐๐ บาท
(๓) สมาคม, องค์การ, สถาบัน ฯ	ค่าบำรุง ปีละ	๑๐๐.๐๐ บาท
ค. สมาชิกวารสารห้องสมุด	ค่าบำรุง ปีละ	๒๕.๐๐ บาท

สมาชิกทุกประเภท (ยกเว้นสมาชิกตลอดชีพก่อน พ.ศ. ๒๕๒๐) ได้รับ "วารสารห้องสมุด" ฟรี สมาชิกและผู้ที่สนใจ โปรดติดต่อสมัครและส่งเงินได้ที่ น.ส. นิลวรรณ อินทะเคหะ เลขานุการบริหาร สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ๒๗๓, ๒๗๕ เชิงสะพานลอย สุทธิสาร ถนนวิภาวดีรังสิต เขตพญาไท กรุงเทพ ฯ ๔ โทร. ๒๗๘๓๔๓๕ ธนาณัติสั่งจ่าย ป.ณ. สะพานควาย กรุงเทพ ฯ ๔.

สมาคมเพื่อการพัฒนาระหว่างชาติ

นวนิตย์ อินทรามะ

(ผู้เขียนได้รับจดหมายเชิญจาก OECD ให้เข้าร่วมในโครงการ Development Reference Services, (DRS) ของสมาคมเพื่อการพัฒนาระหว่างชาติ และขอให้แจ้งแก่เจ้าหน้าที่ และผู้ใช้ห้องสมุดเกี่ยวกับบริการของ DRS ผู้เขียนเห็นว่าบริการของ DRS น่าจะเป็นที่สนใจแก่บรรณารักษ์ทั่วไป จึงได้นำมาลงไว้ในวารสารนี้)

สมาคมเพื่อการพัฒนาระหว่างชาติ (The Society for International Development, or SID) เป็นองค์การระหว่างชาติที่มิได้ทำการค้าหากำไร จัดตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๗ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางสำหรับผู้ที่สนใจเกี่ยวกับปัญหาสำคัญ ๆ ทางการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองในสังคมปัจจุบัน จะได้ใช้เป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ต่าง ๆ.

ในระยะยี่สิบปีที่ผ่านมา ชายหญิงนับพันที่ทำงานในหน่วยราชการ องค์การระหว่างประเทศ ธุรกิจเอกชน และหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริม เพื่อสร้างความมั่นคงและโอกาสแก่ประชาชนในประเทศที่กำลังพัฒนา มีการใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมากมาย มีการให้ทุนอย่างกว้างขวาง ทั้งให้เลยและให้เป็นเงินกู้ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ.

ปัจจุบันสมาคมมีสมาชิกประมาณ ๖,๐๐๐ คน ส่วนใหญ่มีส่วนในโครงการพัฒนาระหว่างชาติ (International development programmes) สมาชิกเหล่านี้เป็นบุคคลต่างอาชีพและมีสัญชาติต่าง ๆ กัน มีทั้งผู้บริหาร นักเศรษฐศาสตร์ วิศวกร นักการศึกษา แพทย์ นักกฎหมาย นักสังคมวิทยา นักการเมือง นักธุรกิจ และอาชีพอื่น ๆ อีกหลายสาขา บุคคลเหล่านี้ทำงานในองค์การต่าง ๆ กว่าพันองค์การ ทั้งของรัฐและเอกชนระดับชาติและระดับนานาชาติใน ๑๓๒ ประเทศ กว่า ๑๗๐ หน่วยงานเป็นผู้อุปการะสมาคม หรือเป็นสมาชิกประเภทสถาบัน.

บุคคลหรือหน่วยงานที่สนใจและมีคุณสมบัติเหมาะสม ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการช่วยเหลือทางการพัฒนาหรือเพียงแต่สนใจในเรื่องการพัฒนาเท่านั้นก็ตาม ก็อาจเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมได้ ผู้ที่สนใจเป็น

สมาชิกอาจสมัครหรือขอข้อสนเทศเพิ่มเติมได้ที่เลขานุการบริหารของสมาคมที่ ๑๓๔๖ Connecticut Avenue NW. Washington D.C. 20036 U.S.A.

กิจกรรมต่าง ๆ ของสมาคม SID ได้แก่

๑. จัดพิมพ์วารสารรายเดือน Monthly Bulletin ชื่อ Survey of International Development ในภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และภาษาสเปน.

๒. จัดพิมพ์วารสาราย ๓ เดือนเกี่ยวกับ International Development Review พร้อมกับฉบับเพิ่มเติม เน้นเฉพาะในเรื่องความร่วมมือทางวิชาการ ชื่อ Focus : Technical Cooperation.

๓. จัดการประชุมทางวิชาการระดับโลก (World conferences) ทุก ๆ ๑๘ เดือน หรือประมาณนั้น ซึ่งจะจัดให้มีการประชุมวาระหนึ่งต่างหากสำหรับพิจารณาปัญหาต่างๆ ทางการพัฒนาที่คิดว่าสำคัญที่สุด และจะจัดพิมพ์รายงานการประชุม (proceedings) ออกเผยแพร่.

๔. การประชุมระดับภาค เป็นการประชุมทางวิชาการที่เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเหมือน ๆ กันในหลายประเทศที่อยู่ในภาค.

๕. กิจกรรมต่าง ๆ ของ ๘๐ องค์การระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น และหน่วยวิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งเริ่มตั้งขึ้นเมื่อเร็ว ๆ นี้.

๖. จัดบริการตอบคำถามเกี่ยวกับการพัฒนา (Development Reference Service DRS) เป็นบริการตอบคำถาม ซึ่งเดิมจัดตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๖๕ โดย OECD Development Centre ซึ่งโอนมาเป็น DRS ขึ้นอยู่กับ SID ใน ค.ศ. ๑๙๗๓.

Development Reference Service (DRS)

DRS เป็นบริการหนึ่งในหลายบริการของ SID ดังกล่าวแล้ว เพื่อช่วยเหลือทางวิชาการแก่ประเทศที่กำลังพัฒนาโดยจะหาข้อสนเทศให้แก่ประเทศเกี่ยวกับปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการพัฒนาอย่างกว้างขวางให้แก่ประเทศเหล่านั้นตามที่ได้รับคำขอ ยกเว้นปัญหาเกี่ยวกับอุตสาหกรรมซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของ UMIDO คำขอข้อสนเทศอาจรวมถึงสถิติต่าง ๆ บรรณานุกรม การศึกษาวิจัยทางเศรษฐกิจและสังคม เอกสารสาขาวิชาเฉพาะ หรือตำบลที่อยู่ที่เป็นประโยชน์ต่าง ๆ.

บริการอาจเป็นการตอบคำถามโดยตรง หรือส่งเอกสารที่มีอยู่ให้บ้างบางครั้ง แต่โดยปกติ DRS จะดำเนินการในฐานะเป็น clearing house โดยมีข่ายงานทั่วโลกที่จะช่วยตอบคำถาม ข่ายงานบางแห่งปฏิบัติงานคล้ายเป็นสถานีย่อยภายในประเทศของตนหรือในวิชาชีพของตน หน่วยงานที่อยู่ในข่ายงานต่าง ๆ ปัจจุบันประกอบด้วย:—

๑. องค์การชำนัญพิเศษในเครือ U.N. และ IBRD.

๒. หน่วยงาน regional intergovernmental organization (OECD, European Comunity, O.A.S., C.M.E.A. เป็นต้น).

๓. หน่วยงาน bilateral governmental aid agencies และหน่วยงานที่อยู่ในเครือ.

๔. voluntary aid agencies โดยเฉพาะกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ใน CIAB/ICVA.

๕. private international associations หรือองค์การที่มีลักษณะเป็นกลุ่มเฉพาะ หรือกลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ เช่น International Chamber of Commerce, l'union Internationale de l'Artisanat et des Petites —Entreprises เป็นต้น.

๖. specialised national institutions ต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ศูนย์เอกสารและสถาบันวิจัยในสาขาต่าง ๆ เช่น เกษตรกรรม อุตสาหกรรมการเกษตร สังคมศาสตร์ รั ประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การศึก การขนส่งและคมนาคม การพัฒนาเมือง แ การพัฒนาภาคต่าง ๆ.

๗. และหน่วยงาน SID เอง ซึ่งปร กอบด้วยสมาชิกเอกชน ๖,๐๐๐ คน สมาชิ ที่อุปการะ และสมาชิกที่เป็นสถาบัน ๑๗๐แ องค์การแห่งชาติหรือท้องถิ่น และองค์ก วิชาชีพต่าง ๆ อีก ๘๐ แห่ง.

ยิ่งกว่านั้นยังมี International Advisor Committee ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนขององ การต่าง ๆ ที่อยู่ในข่าย และ voluntary ai agencies และบุคคลที่คัดแล้วว่ามีควา สามารถในการพัฒนา หรือในสาขาการใ ข้อสนเทศเป็นที่ปรึกษาของ SID—DRS ใ การกำหนดนโยบายและวิธีการดำเนินกา ต่าง ๆ.

SID—SRS ได้รับเงินอุดหนุนจากองค์ การเกี่ยวกับการพัฒนาระดับนานาชาติ หรื ระดับชาติ องค์การเอกชน หรือองค์กา ของรัฐ และยังได้ประโยชน์จากการร่วมมื เกี่ยวกับการติดต่อทั่วโลก ฉะนั้นจึงสามาร ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการโดยไม่คิ ค่าบริการแก่องค์การของรัฐ และกึ่งราชกา ในประเทศที่กำหนดไว้แล้วว่าเป็นประเทศ กำลังพัฒนา หรือแก่เอกชนที่ถามมาโดยผ่า องค์การที่กล่าวข้างต้น หรือด้วยความยินยอ

ขององค์การนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกชนที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ หรืออาสาสมัครที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือทางวิชาการไม่ว่าจะเป็นการร่วมมือระหว่างสองฝ่ายหรือหลายฝ่าย ความร่วมมือระหว่างรัฐหรือเอกชน.

SID—DRS อาจจะให้บริการหรือแลกเปลี่ยนข้อสนเทศ ภายใต้เงื่อนไขที่ตกลงกันทั้งสองฝ่ายระหว่างหน่วยงานหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมนอกเหนือจากบริการที่กำหนดไว้ได้เป็นกรณี ๆ ไป.

วิธีการใช้บริการ

๑. เติมข้อความของบริการข้อสนเทศลงในแบบฟอร์ม ซึ่งจะขอจาก DRS ได้ฟรี (ตัวอย่างแบบฟอร์มอยู่ท้ายบทความนี้) โดยเขียนคำอธิบายที่จำเป็นเพิ่มเติม หรือเขียนจดหมายไปยัง SID=DRS ที่ 49, rue de la glacière, 75013 Paris, France.

๒. ถามเพียงคำถามเดียวในแต่ละแบบ-ฟอร์มหรือจดหมายแต่ละฉบับ อธิบายให้ชัดเจน ควรเขียนเป็นภาษาอังกฤษ หรือฝรั่งเศสหรือภาษาสเปน.

การตอบคำถามจะถูกต้องตรงกับความต้องการมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นกับคำถามเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นคำถามจึงควรให้ชัดเจนละเอียดถี่ถ้วนเข้าใจง่ายที่สุดเท่าที่จะทำได้.

คำถามที่ดีจะต้องระบุสิ่งสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้คือ:—

๑. สาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง : ผลิตผลอย่างไหน บริการอย่างไหน หน้าที่อะไร ?

๒. ชนิดของข้อสนเทศที่ต้องการ : การตลาด เทคโนโลยี่ หน่วยงานและการบริหาร ราคา และการเงิน, แรงงาน และการฝึกอบรม เป็นต้น.

๓. รูปแบบของคำตอบที่ต้องการ : ในรูปเอกสาร บรรณานุกรม สถิติ รายงาน แบบแปลน แคตตาล๊อก ตำบลที่อยู่ซึ่งจะเป็นประโยชน์ เป็นต้น.

๔. ภาษาที่ต้องการในการรับคำตอบเพื่อที่จะใช้ประโยชน์ได้ดีที่สุด.

๕. ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับปัญหาในขณะนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัตถุประสงค์ของการที่ถาม.

๖. แหล่งข้อสนเทศต่าง ๆ ที่ได้ถามปัญหาเดียวกันนั้นไปแล้ว (สำคัญมากเพื่อช่วยให้ไม่ต้องถามซ้ำไปอีก).

รับคำถามหรือการติดต่อเป็นภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส หรือ สเปน และถ้าจำเป็นอาจเป็นภาษาเยอรมัน อิตาเลียน หรือโปรตุเกส แต่ในปัจจุบันสามารถตอบได้เฉพาะภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส ฉะนั้นเมื่อต้องการถามควรระบุด้วยว่าต้องการได้รับคำตอบเป็นภาษาอะไร.

Registration

SID-

REQUEST FOR INFORMATION

to be forwarded to

SID - DEVELOPMENT REFERENCE SERVICE

49, rue de la Glacière - 75013 Paris - France

Enquirer (Name, organisation, mailing address)

Subject matter or field (one single product, function, service, etc.)

Desired form(s) of reply (statistics, studies, documents, bibliography, etc.)

Information required (1)

Problem on the occasion of which the question arises (1)

(1) Please be very precise. If necessary, attach additional sheet(s) and/or explanatory document(s).

Other sources of information previously or simultaneously consulted

PREFERRED LANGUAGES

for our correspondence with you :
Please cross the box corresponding to the preferred language.

English ☐ Français ☐

for the documentation requested :
Indicate hereunder, in order of preference, the languages in which the documentation can be of use to you.

For your correspondence with us, please use English, French, or Spanish.

Rubber stamp **Date** **Signature of the Enquirer**

IMPORTANT : The enquirer is invited to fill out this for with the greatest possible care and accuracy. The quality and relevance of replies will depend to a very large extent on the way question has been formulated.

บทบรรณาธิการ

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ

จากการที่ได้อ่านบทความของนายเฉลียว พันธุ์สีดา ใน "วารสารห้องสมุด" เกี่ยวกับผลงานและเกียรติคุณด้านต่าง ๆ ของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ เช่น หลวงวิจิตรวาทการในฐานะนักประพันธ์มีชื่อเสียง (ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๔ กรกฎาคม—สิงหาคม ๒๕๑๘), หลวงวิจิตรวาทการในฐานะนักการทูต (ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๖ พฤศจิกายน—ธันวาคม ๒๕๑๘), หลวงวิจิตรวาทการในฐานะนักการเมือง (ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๒ มีนาคม—เมษายน ๒๕๑๙), และหลวงวิจิตรวาทการในฐานะนักประวัติศาสตร์และหนังสือเรื่อง "หลวงวิจิตรวาทการและงานด้านประวัติศาสตร์" (สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๐. ๓๐๕ หน้า. ๔๐ บาท) แล้ว ทำให้ผู้เขียนอดเสียมิได้ที่จะขอมีส่วนในการเขียนสดุดีเกียรติคุณของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ไว้ใน "วารสารห้องสมุด" นี้ด้วย เพื่อเป็นการน้อมรำลึกและคารวะในความเป็นอัจฉริยบุรุษของท่านและคุณประโยชน์ที่ท่านได้รับใช้ประเทศชาติ.

จากหนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจศพที่ปรากฏชื่อที่ปกนอกว่า "พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรี ๒๔๔๑—๒๕๐๕" ซึ่งเข้าใจว่าเรียบเรียงโดยเสฐียร พันธรังษี ทำให้ผู้เขียนได้ทราบชีวประวัติสังเขปของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ และได้รับความซาบซึ้งมากที่สุด ก็คือ ความรับผิดชอบในหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นความรับผิดชอบในด้านครอบครัวหรือความรับผิดชอบในตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและหน้าที่ที่มีต่อประเทศชาติ ซึ่งพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ได้ประพฤติปฏิบัติให้ปรากฏเป็นตัวอย่าง น่าที่อนุชนรุ่นหลังผู้หวังความเจริญก้าวหน้าในการประกอบสัมมาอาชีพและดำรงวงศ์ตระกูลให้สถาพรจะได้ถือประพฤติปฏิบัติตาม.

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ มีนามเดิมว่า "กิมเหลียง" เป็นบุตรนายอินและนางคล้ายผู้มีอาชีพค้าขาย เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม

๒๔๔๑ ณ แพไม้ไผ่ฝาขัดแตะ ในคลองสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี เป็นผู้ที่ขอพระราชทานนามสกุล "วัฒนปฤดา" "วิจิตรวาทการ" และภายหลังเปลี่ยนชื่อตัวว่า "วิจิตร" สำเร็จการศึกษาประถมศึกษาจากโรงเรียนจังหวัดอุทัยธานี เปรียญ ๕ ประโยคจากสำนักวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษดิ์ กรุงเทพฯ เคยเป็นนักศึกษาวิชากฎหมายในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ประเทศฝรั่งเศส และประเทศอังกฤษ แต่ไม่สำเร็จการศึกษาเพราะอาชีพประจำบังคับให้ต้องโยกย้ายสถานที่ทำงานอยู่เสมอ แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยความรู้ความสามารถของท่าน พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ก็ได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ วิชาการทูต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์วิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และปริญญาอักษรศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

ใน พ.ศ. ๒๔๖๑ เริ่มรับราชการเป็นเสมียนในกองการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๒—๒๔๗๔ เป็นหัวหน้ากองการกงกุล หัวหน้ากองการทูต และหัวหน้ากองการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ ตามลำดับบี ใน พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นผู้ช่วยอธิบดีกรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ และอาจารย์สอนวิชาประวัติศาสตร์สากลในจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นเจ้ากรมปกาสิต (ซึ่งปัจจุบันคือกรมพิธีการทูต กระทรวงการต่างประเทศ) ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นอธิบดีกรมศิลปากร เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน และอาจารย์สอนวิชาประวัติศาสตร์สากล ในจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๙—๒๔๙๕ เป็นรัฐมนตรีลอย รัฐมนตรีสั่งราชการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ ตามลำดับ ใน พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นปลัดบัญชาการ สำนักนายกรัฐมนตรี ใน พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็น พลตรี และถึงอนิจกรรมด้วยโรคหัวใจ เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๐๕ ที่บ้านเลขที่ ๒๒ ซอยเกษม ถนนสุขุมวิท ๒๔ เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร ได้รับบรรจุโกศไม้สิบสองเป็นเกียรติยศ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๐๕.

ต่อไปนี้ เป็นข้อความที่คัดลอกมาจากหนังสือชื่อ "พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ปลัดบัญชาการ สำนักนายกรัฐมนตรี ๒๔๔๑—๒๕๐๕".

"…. เด็กวัดคนหนึ่ง เติบโตมาด้วยข้าวสุกวัด มีวัดและผู้ครองกาสาวพัตรเป็นหอสมุด ได้ใช้บทเรียนและอานุภาพที่ได้รับมาจากวัด ฝึกหัด อบรมตัวเองสร้างตัวเองขึ้นถึงตำแหน่งสูงสุดในราชการบ้านเมือง เด็กวัดคนนั้น พูดกับลูกศิษย์ด้วยกันอยู่เป็นนิจว่า "ขอให้เสียงของสำนักมากระซิบไว้เสมอเถอะจะไม่ตกต่ำเลย".

ความไม่ตกต่ำ และสูงส่งขึ้นมาได้อย่างไรของเด็กวัดคนนี้ เจ้าตัวเองบอกไว้ว่า.

"เมื่อออกจากวัดแล้ว เข้ามาทำงานอยู่ในกระทรวงการต่างประเทศและเรียนกฎหมาย หาเงินซื้อหนังสือไม่ได้ จำต้องยืมหนังสือของเพื่อนนั่งลอกคัดตั้งเล่มโต ๆ ข้าพเจ้ารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศได้เงินเดือน ๒๐ บาท ไม่มีที่อาศัยต้องเช่าห้องอยู่และต้องเสียค่าอาหารของตนเอง คราวหนึ่งป่วยเป็นไข้อยู่คนเดียวตั้ง ๒ วัน จนเพื่อนบ้านใกล้เคียงเขารับเอาไปรักษาที่บ้านของเขา ถ้าเขาไม่มาเห็นเข้า บางทีก็จะตายไปแล้ว อยู่ในกระทรวงการต่างประเทศ ๒ ปี ก็มีโอกาสออกไปยุโรป อยู่ในยุโรป ๖ ปีกว่า จึงกลับเข้ามาประเทศสยาม ฯลฯ".

และในตอนนี้เอง ที่จะรู้ได้ว่า หลวงวิจิตรวาทการ มีชีวิตอย่างไร สร้างตัวเองมาอย่างไร และเสียงของสำนักวัดมหาธาตุมาคอยกระซิบหลวงวิจิตรวาทการอย่างไร..".

ในการทำงานให้ก้าวหน้า พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ได้เขียนแนะนำวิธีการไว้อย่างน่าคิดว่า :—

"... ข้าพเจ้าได้เข้ารับราชการในกองการกงสุล และในสภาพที่เล่ามาข้างต้นนี้ ไม่เป็นการยากเลยสำหรับข้าพเจ้าที่จะเป็นคนเด่นคนดีขึ้นมาในกองทั้ง ๆ ที่เป็นคนมาเข้าใหม่ เพราะเพียงแต่มาทำงานตรงเวลาเท่านั้นก็เป็นคนเด่นคนดีได้แล้ว บุคคลคนแรกที่ข้าพเจ้าไปยอมตัวเป็นสานุศิษย์ ก็คือนายเวรผู้เฒ่านั่นเอง แทนที่จะรอให้เขาจ่ายงานมาให้ข้าพเจ้าไปของานเขาทำ ขอให้เขาสอนให้เริ่มจากงานง่ายไปหางานยากขึ้นโดยลำดับก่อนที่คนอื่นจะมาพร้อม ข้าพเจ้าทำงานเสร็จไปแล้วอย่างน้อยสองเรื่อง เป็นชื่อของข้าพเจ้า เพราะงานของกระทรวงการต่างประเทศนั้น คืองานร่างหนังสือ ใครเป็นคนร่างก็จดชื่อของตนลงไปเหนือร่าง การเสนอ

งานขึ้นไปจนกระทั่งถึงเสนาบดี มีระเบียบว่าต้องเสนอร่างขึ้นไปด้วย ชื่อของข้าพเจ้าในฐานเป็นผู้ร่าง ได้สดุดตาผู้ใหญ่ไปทุกวัน และในชั่วระยะเวลาเล็กน้อยเท่านั้น ข้าพเจ้าก็กลายเป็นคนเด่นคนหนึ่งในกองการกงสุล ทั้ง ๆ ที่เป็นเสมียนชั้นต่ำที่สุด มีเงินเดือนเพียงเดือนละ ๒๐ บาท.

ในขั้นต่อมา เมื่อรู้งานและทำงานได้มากเข้า ข้าพเจ้าก็เลิกงานปกติที่เรียกกันว่า "รูติน" ข้าพเจ้าเลือกงานชิ้นที่จะเป็นหน้าเป็นตา ในฐานที่ฝากตัวเป็นสานุศิษย์ของนายเวรผู้เฒ่า และมาทำงานก่อนคนอื่นเสมอ ข้าพเจ้ามีทางจะเลือกงานได้ก่อนคนอื่น ถ้าเป็นงานที่มีแบบแผนวิธีการที่จะค้นหาได้ นายเวรผู้เฒ่านั้นก็บอกให้ว่าจะไปค้นหาได้ที่ไหน แล้วก็แนะนำสอนให้ทำ.

ในชั่วเวลาเพียงปีเดียว ข้าพเจ้ากลายเป็นคนสำคัญคนหนึ่งในกองการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ ท่านจะเห็นได้ว่า ไม่เป็นการยากลำบากเกินไปเลยที่จะสร้างความเด่นความสำคัญให้แก่ตัว ขอแต่เพียงให้มีความมักใหญ่ใฝ่สูงในการทำงาน และสร้างความดีเด่นของตนด้วยงาน ไม่ใช่ด้วยวิธีอื่นเท่านั้น.

จริงอยู่ มาถึงสมัยนี้ อาจจะไม่มีทางทำได้อย่างที่ข้าพเจ้าทำ ในเมื่อมีระเบียบกวดขันกันทั่วไปในเรื่องเวลาทำงาน ไม่สามารถจะหาความดีเด่นอย่างง่าย ๆ ด้วยวิธีการเพียงแต่มาทำงานตรงเวลาเท่านั้น แต่หลักที่กล่าวข้างต้นนี้ก็ไม่เสีย หลักเรื่องมักใหญ่ใฝ่สูงในการทำงานยังเป็นหลักที่ใช้ได้ ความใฝ่สูงเป็นของดี แต่ขอให้เราใฝ่สูงในการทำงาน ผลอย่างอื่นจะมีมาเอง ถึงแม้ว่าการศึกษาจะได้ก้าวหน้ามาถึงเพียงนี้ นิสัยอันหนึ่งของคนยังไม่ค่อยจะเปลี่ยนไป คือนิสัยที่ไม่ชอบทำงานยากลำบาก อยากได้แต่งานง่าย ๆ งานที่สบาย *ถ้าเรามีความใฝ่สูงในทางที่จะทำงานยากงานลำบาก เราก็สามารถจะเอาชนะคนอื่นได้เสมอ ..*".

และอีกตอนหนึ่ง มีว่า "... เวลาชีวิตของเราสั้นมาก งานสร้างอนาคตนั้นมีมาก และเวลาไม่ค่อยพอแก่งานของเรา *การมองแง่ร้ายของคนอื่น ไม่เป็นประโยชน์อะไรแก่เราเลย เหตุไฉนเราจึงจะยอมสละเวลาอันมีค่าของเราไปมองในแง่ร้าย เหตุไฉนเราจึงตีราคาเวลาในชีวิตของเราต่ำเกินไป ถึงกับเอาไปใช้ในทางที่ไม่เป็นประโยชน์* เหตุไรเราจึงไม่เอาเวลาอันนี้มาใช้ในทางที่จะเป็นประโยชน์แก่เรา คือมองแง่ดีของคนแล้วก็เอามา

เป็นตัวอย่าง ถึงแม้จะไม่ได้อะไรที่เป็นตัวอย่าง การมองแง่ดีของคน ก็ยังมีประโยชน์ในทางปลุกใจให้เราทำความดี ถ้าเราเชื่อว่าคนเราจะดีพร้อมไปทุกอย่างไม่ได้ จะต้องมีเลวอะไรบ้าง เราก็ควรจะเชื่อต่อไปว่า คนเราจะเลวไปหมดทุกอย่างไม่ได้ จะต้องมีดีอะไรบ้าง การมองหาแง่ดีของคนจะเป็นประโยชน์แก่เรามากกว่า.

ภายหลังที่ได้ทำงานดังกล่าวข้างต้นนี้ ในกองการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ เป็นเวลา ๒ ปีกับ ๓ เดือน ข้าพเจ้าได้มีโอกาสออกไปยุโรป ในตำแหน่งผู้ช่วยเลขานุการสถานทูตไทย ประจำกรุงปารีส การไปของข้าพเจ้าไม่ได้รับการริษยาจากใคร เพราะมีการสอบความรู้ ไม่ใช่เลือกไปเฉย ๆ โดยเฉพาะเพื่อนข้าราชการในกองการกงสุล แม้ที่เป็นเสมียนมาก่อนข้าพเจ้าหลายปี ก็มีความปีติยินดี ข้าพเจ้าจากกองการกงสุล ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของข้าพเจ้าในราชการทางทูต กองการกงสุล ซึ่งได้ก่อร่างสร้างชีวิตการทูตให้แก่ข้าพเจ้า และในกองการกงสุลนี้เอง อีก ๙ ปีภายหลัง ข้าพเจ้าก็กลับมาเป็นหัวหน้ากอง..".

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ได้เขียนเล่าถึงการทำงานในฐานะอธิบดีกรมศิลปากรตอนหนึ่งว่า:—

"...ถ้าหากว่า ข้าพเจ้าได้สร้างความสำเร็จสิ่งหนึ่งสิ่งใดไว้ให้แก่กรมศิลปากร ก็เป็นเพราะเหตุอย่างเดียว คือ ข้าพเจ้าไม่ได้รื้อของเก่า ไม่ได้วางโครงการฟุ้งสร้าน สร้างสวรรค์วิมานอะไร แต่ได้ทำไปตามโครงการที่มีอยู่เดิมและตามแผนที่ได้วางไว้ก่อนข้าพเจ้าเข้าไป เป็นการปฏิบัติตามระเบียบและตัวบทกฎหมายที่มีอยู่เดิมเท่านั้น สิ่งไรที่อยู่ตามเดิมแล้ว เช่น การหอสมุด และพิพิธภัณฑ์ ข้าพเจ้าได้ทำต่อไปให้ได้ผลไพศาลยิ่งขึ้น เช่น การหอสมุดซึ่งเดิมมีอยู่ในกรุงเทพมหานคร ข้าพเจ้าได้จัดการเปิดสาขาหอสมุดในต่างจังหวัด และสำเร็จไปได้หลายสิบแห่ง งานพิพิธภัณฑ์และงานโบราณคดี ก็ได้ทำไปโดยอาศัยหลักเดิม แต่ได้ขยายให้มีผลไพศาลยิ่งขึ้น ส่วนงานเรื่องละครและดนตรีนั้น ก็เป็นดังที่กล่าวมาแล้ว คือ ข้าพเจ้าไม่ได้เป็นต้นคิด แต่งานอันนี้ได้มีบัญญัติอยู่แล้วในพระราชกฤษฎีกาแบ่งงานกรมศิลปากร หากแต่ยังไม่ได้ลงมือทำกัน ข้าพเจ้าก็มาทำขึ้น เท่านั้นเอง.

สมมติว่า ข้าพเจ้ามารับงานในกรมศิลปากร และเริ่มงานด้วยการอวดดีอวดวิเศษ แสดงความคิดอย่างโลดโผน แสดงว่าตัวฉลาดกว่าคนเก่า รื้อแบบแผนวิธีเก่าทิ้ง โดยคิดว่าตัวจะสร้างใหม่ให้ดีวิเศษ ข้าพเจ้าคงจะไม่

สามารถสร้างอะไรได้ ของเก่าที่มีแล้ว ก็จะถูกรื้อละลายไป ส่วนของใหม่ก็จะไม่มีอะไรขึ้นเป็นเนื้อเป็นตัวและความล้มเหลวก็จะมีมาด้วยประการฉะนี้.

โดยเหตุดังว่านี้ ข้าพเจ้าจึงใคร่เสนอข้อแนะนำแก่ผู้ที่ทำงาน โดยหวังจะขึ้นสู่ตำแหน่งหน้าที่เป็นผู้ใหญ่ว่า ความก้าวหน้าของกิจการทั้งหลายมีขึ้นได้ ก็โดยผู้รับหน้าที่ตำแหน่งต่อกันไปนั้น ได้ทำงานต่อไปจากที่คนเก่าเขาทำมาแล้ว และไม่ด่วนลงความเห็นว่า คนเก่าเขาทำไว้เหลวไหล ตัวจะต้องแก้ใหม่ทำใหม่ทั้งหมด ถ้าทุกคนที่เข้าไปรับตำแหน่งใหม่ เริ่มงานกันใหม่ทั้งหมดแล้ว ก็ไม่มีวันที่งานจะก้าวหน้าไปได้เลย.

ขอให้ท่านคอยเฝ้าสังเกต อย่างที่คอยเฝ้าสังเกตอยู่เสมอ บุคคลผู้ใดที่ได้รับแต่งตั้งในหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่พอได้รับแต่งตั้งก็ประกาศโผงผาง ว่าสภาพงานที่ตัวเข้าไปรับนั้น เลอะเทอะเต็มที จะต้องสะสาง จะต้องทำใหม่ทุกอย่าง บุคคลผู้นั้นหรือผู้ใหญ่ชนิดนั้น ท่านหมายหน้าไว้ได้ ว่าจะไม่สามารถสร้างความสำเร็จอะไรได้เลยและถ้าเขาเข้าไปรื้องานเก่าที่คนเก่าทำไว้ดีแล้วก็จะเป็นบาปกรรมติดตัวเขาไปตลอดกาล เพราะเมื่อเขารื้อทิ้งเสียแล้วเขาก็จะไม่มีปัญญาสร้างอะไรใหม่ขึ้นมาแทน

เพราะคนที่มีปัญญาในทางสร้าง เขาย่อม
สร้างหรือดัดแปลงจากของเก่าที่มีอยู่แล้วใ
ใหญ่โตไพศาล โดยไม่ต้องรื้อของเก่าทิ้ง ส่ว
ผู้ที่ต้องรื้อของเก่าทิ้งทั้งหมด แสดงว่าตัวเ
ก็ไม่มีความรู้อันแท้จริง ในสภาพงานของเ
รวมความว่าไม่รู้อะไร ทำจากของเก่าไม่ไ
ต้องไปคิดทำใหม่.

ข้าพเจ้าให้หลักในตอนนี้ว่า การที่
สร้างความเจริญก้าวหน้าในงานการนั้น เ
ต้องสร้างต่อจากงานที่เขาได้สร้างกันมาแล
ความเจริญของประเทศชาติหรือองค์การที่
ผิดชอบ จะมีขึ้นได้ ก็เมื่อผู้บังคับบัญชาก
ทำงานให้ติดต่อกันไป . . .”.

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้ที่
ชื่อว่าประสบความสำเร็จในการครองเรือ
เป็นสามีที่ดี และเป็นพ่อที่ดีเป็นพรหมข
บุตรอย่างแท้จริง ต่อไปนี้จะขอคัดลอกข
ความบางตอนมาเป็นข้อสนับสนุน.

“เสภาวันเกิด” เป็นบทเสภาที่พลต
หลวงวิจิตรวาทการ แต่งขึ้นและขับร้องเ
เพื่ออวยพรในวันเกิดของคุณหญิงประภ
พรรณ วิจิตรวาทการ เมื่อวันที่ ๑๙ มกราค
๒๕๐๒ ได้แสดงออกถึงความรักของท่านที่
ต่อภริยา ต่อไปนี้เป็นข้อความบางตอนใ
บทเสภาดังกล่าว.

"...อันของขวัญเพชรนิลจินดาแก้ว เจ้าก็มีอยู่แล้วมากนักหนา
จะหาของสิ่งดีมีราคา ก็ไม่รู้ที่จะหาให้แปลกไป
จึงได้แต่จัดการงานฉลอง เชิญพวกพ้องมาอำนวยอวยพรให้
จัดเป็นงานรื่นเริงบันเทิงใจ ในสมัยสี่รอบของนงคราญ.
ขออุทิศแขนพี่ทั้งซ้ายขวา เป็นมาลาสวมใส่สอดประสาน
ขออุทิศร่างกายใช้เป็นทาน รองมาลาสาธุการวันเกิดน้อง
ขออุทิศดวงเนตรทั้งซ้ายขวา เป็นดวงไฟชวาลาสว่างห้อง
ขออุทิศน้ำเสียงจำเรียงรอง เป็นฆ้องกลองขับกล่อมถนอมนวล
ขออุทิศเส้นประสาทพี่ทั้งสิ้น เป็นสายพิณดีดโปรยให้โหยหวล
ขออุทิศใจพี่ที่รัญจวน เป็นบายศรีชี้ชวนเชิญขวัญตา
ขออุทิศมือทั้งสองเป็นแว่นเทียน โบกเวียนจากซ้ายแล้วไปขวา
ทำขวัญมิ่งมิตรวนิดา ในสี่รอบชันษาของนวลน้อง.
ขวัญเอยขวัญตาประภาพี่ อย่าหน่ายหนีเชิญสู่อยู่ร่วมห้อง
ให้ลูกผัวเชิดชูคู่ประคอง ถนอมน้องรักยิ่งกว่าสิ่งใด
ขออัญเชิญทวยเทพทุกสถาน พร้อมกันมาประทานพระพรให้
ขออัญเชิญคุณพระรัตนตรัย ช่วยคุ้มภัยและประสิทธิประสาทพร
ให้เรื่องร้ายหายสูญเพิ่มพูนโชค สรรพโรคสรรพภัยจงไกลถอน
ประสบสิ่งมิ่งขวัญอันบวร เกียรติกำจรลาภเพิ่มเสริมบุญเอย..".

ในระหว่างที่พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ถูกฝากขังอยู่ในเรือนจำลหุโทษในฐานะถูกกล่าวหาว่าเป็นอาชญากรสงคราม หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสงบแล้ว พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ รำลึกได้ว่าอีกสองวันจะถึงวันเกิดของธิดาท่าน ท่านจึงได้บันทึกประจำวันไว้ดังนี้ :—

"...วันศุกร์ ที่ ๒๒ มีนาคม

นึกขึ้นได้ว่าอีก ๒ วันจะถึงวันเกิดลูกแต๋ว (ลูกหญิงวิจิตรา) ไม่รู้จะให้ของขวัญแก่ลูกได้อย่างไร จึงได้เขียนคำกลอนให้เป็นของขวัญแก่ลูก ส่งผ่านเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุม และได้คำรับรองว่าจะส่งไปให้ทันวันเกิดของลูก ซึ่งเป็นวันอาทิตย์ ที่ ๒๔ มีนาคม คำกลอนที่เขียนให้ลูก มีดังต่อไปนี้

วันเกิดลูกวิจิตรามาบรรจบ
เจ้างามพร้อมท่วงทีกิริยา
เจ้าเป็นเพื่อนของพ่อเมื่อทุกข์ยาก
พ่อไปไหนเจ้าไปด้วยทุกทาง
นึกถึงคราวเดินทางจากโกร่า
สองคนพ่อลูกพากันเดิน
จวนค่ำหิวข้าวจนหน้าเขียว
หิ้วของตามพ่อเดินต่อไป
เมื่อคราวถูกบอมบ์บาดขนาดใหญ่
กอดพ่อพูดจ้ออยู่ตามเคย
เลือดแม่ใจกล้าและมานะ
อยู่โตเกียวนั้นลำบากยากเหลือใจ
ก่อนนี้เคยเป็นนครที่รุ่งเรือง
คนบางพวกขุดรูอยู่ใต้ดิน
ได้ส่งลูกกลับมาค่อยผาสุก
เมื่อเห็นลูกสุขสบายไร้โรคา
วันเกิดของลูกครั้งก่อน ๆ
แต่คราวนี้ต้องพรากจากกันไป
พ่อส่งมาได้แต่คำกลอน
ให้ลูกพ่อเป็นสุขทุกคืนวัน
พ่อนี้สวดมนต์อยู่เป็นนิตย์
กรุณามาช่วยอภิบาล
ส่วนตัวพ่อขอสู้โชคชาตา
ถึงโชคร้ายแรงกล้ามาผจญ
ขออย่างเดียวแต่ให้ลูกเป็นสุขดี

หกขวบครบน่ารักเป็นนักหนา
เป็นขวัญตาขวัญใจไม่จืดจาง
ยากลำบากแล้วไม่มีที่จะห่าง
เคียงข้างพูดจ้อให้พ่อเพลิน
ต้องเปลี่ยนรถไปมาระหกระเหิน
ต้องเผชิญความหนาวเข้าหัวใจ
มีแอบเป็ลใบเดียวพ่อปอกให้
เหน็ดเหนื่อยสักเท่าไรไม่บ่นเลย
จนไฟไหม้รอบข้างเจ้ายังเฉย
ไม่มีเอ่ยบ่นกลัวหรือตกใจ
ไม่ลดละทนสู้ทุกสิ่งได้
อาหารก็ไม่ได้พอกันกิน
แต่บ้านเมืองก็ทำลายไปหมดสิ้น
ทุกแถวถิ่นน่าสมเพชเวทนา
ถึงตัวพ่อทนทุกข์ก็ไม่ว่า
ก็เป็นยาบำรุงกำลังใจ.
เคยกอดจูบอวยพรให้ลูกได้
ถึงทางใกล้ก็เหมือนไกลไม่พบกัน
เพื่ออำนวยอวยพรและรับขวัญ
โรคภัยสาระพันอย่าแผ้วพาน
ขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกสถาน
ให้ลูกลูกสุขสำราญกันทุกคน
อย่างที่เคยสู้มาทุกแห่งหน
ไม่มีท้อพ่อจะทนทุกอย่างไป
อย่าให้มีทุกข์ร้อนหรือเจ็บไข้

เมื่อลูกลูกสุขกายสบายใจ
พ่อก็ทนสู้ได้ทุกสิ่งอัน
วันเกิดของลูกในครั้งนี้
พ่อไม่มีสิ่งใดให้ของขวัญ
มีก็แต่หัวใจจะให้ปั่น
ไปแบ่งกันพี่น้องและมารดา
เอาดวงใจของพ่อเป็นกระเช้า
เอาความรักใส่เข้าเป็นบุปผา
ทำขวัญวันเกิดวิจิตรา
ตามประสายากไร้ในยามเคราะห์
อายุลูกก็ย่างเข้าเจ็ดปี
ต้องประพฤติตัวให้ดีทำให้เหมาะ
พูดจากับใครต้องไพเราะ
อย่าทะเลาะกับพี่หรือน้องชาย
จงขยันหมั่นเพียรเรียนหนังสือ
อย่าหัวดื้อวิจิตราต้องว่าง่าย
ไปโรงเรียนก็อย่ากลัวหรือมัวอาย
ต้องขวนขวายเรียนแข่งกับเพื่อนกัน
อันถ้อยคำแม่สอนหรือห้ามปราม
ลูกต้องจำทำตามทุกสิ่งสรรพ์
ก่อนนอนกราบแม่ทุกทุกวัน
จึงจะเป็นมิ่งขวัญแก่ลูกรัก.

จากดวงใจของพ่อ

หลวงวิจิตรวาทการ . . ".

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ มีบุตรธิดารวมเจ็ดคนด้วยกัน ท่านได้วางแผนการศึกษาของลูกให้แก่ลูกทุกคน และลูกทุกคนได้สำเร็จการศึกษาตาม "แผนการศึกษาของลูก" ต่อไปนี้เป็น "แผนการศึกษาของลูก" ที่ชื่อ "วิญญู วิจิตรวาทการ"

"...วิญญู วิจิตรวาทการ

พ.ศ.	ค.ศ.	อายุ	การศึกษา
๒๔๙๗	๑๙๕๔	๑๗	ชั้นปีที่ ๒ มหาวิทยาลัยฟรีบูร์ค.
๒๔๙๘	๑๙๕๕	๑๘	ชั้นปีที่ ๓ มหาวิทยาลัยฟรีบูร์ค.
๒๔๙๙	๑๙๕๖	๑๙	ทำดอกโตราต์ มหาวิทยาลัยฟรีบูร์ค.
๒๕๐๐	๑๙๕๗	๒๐	ดอกโตราต์มหาวิทยาลัยอ๊อกซฟอร์ด.
๒๕๐๑	๑๙๕๘	๒๑	ดอกโตราต์มหาวิทยาลัยอ๊อกซฟอร์ด.
๒๕๐๒	๑๙๕๙	๒๒	เรียนเพิ่มเติมในอเมริกาอีก ๑ ปี.
๒๕๐๓	๑๙๖๐	๒๓	กลับบ้าน.
๒๕๐๔	๑๙๖๑		ฯลฯ..."

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการทำอย่างไร ลูกทุกคน จึง สามารถ สำเร็จ การ ศึก ษา ตาม "แผนการศึกษาของลูก" ผู้เรียบเรียงเรื่อง "พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ" ได้เขียนไว้ว่า "...ผู้เขียนประวัติ เฝ้าถามคุณหญิงวิจิตร-วาทการดูว่า เหตุใดหลาน ๆ จึงเรียนสำเร็จได้ตามกำหนดทุกคน บางคนเรียนสำเร็จก่อนกำหนดก็มีดังนี้ คุณหญิง ยกหนังสือตัวพิมพ์ดีด และตัวเขียนด้วยลายมือของหลวง-วิจิตรฯ เองมาให้ดูบอกว่าเป็นตำราที่แต่งให้ลูกศึกษาเป็นการช่วยเหลือ เพิ่มเติมความรู้ให้ลูกอยู่ทุกเวลาเห็นตำราแล้ว ความจึงจับได้ว่า ที่ลูกศึกษาได้ตามกำหนดของพ่ออย่างนั้นก็ดี ก่อนกำหนดที่พ่อทำไว้ให้ก็ดี ครึ่งหนึ่งหรือค่อนหนึ่ง เพราะความดีหรือความสามารถของลูกเอง แต่อีกครึ่งหนึ่งลูกจะต้องยกความดีไว้ให้แก่พ่อ... "บทเรียนของลูก" เหล่านี้ พ่อเป็นผู้เขียนเอง พิมพ์ดีดเอง เที่ยวไปหาซื้อกระดาษสวย ๆ มาเย็บเล่มติดปกด้วยตนเอง เรียบร้อย สวยงามทุกเล่ม นอกจากบัญชีที่พอจำได้ยังมีอีกมากมายก่ายกอง สุดจะนับให้ทันเวลาในขณะทำประวัตินี้..".

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ นับเป็นผู้หนึ่งที่ได้ชื่อว่ามีความรักชาติอย่างรุนแรงอย่างที่เรียกว่า "ชาตินิยม" ท่านได้พยายามเขียนบทประพันธ์ บทความ นวนิยาย บทเพลงปลุกใจให้คนไทยรักชาติไทยอยู่ตลอ เวลาทั้งก่อนสงครามโลกครั้งที่สองและหล สงครามโลกครั้งที่สองจนถึงอนิจกรรม "บัน ทึกในที่คุมขัง พ.ศ. ๒๔๘๙" ของพลตรี หลว วิจิตรวาทการ เมื่อวันเสาร์ที่ ๙ มีนาคม เป็ เครื่องยืนยันได้ดี ข้อความมีดังนี้ :—

"... สามวันมาแล้ว ตื่นเช้าได้ยินเสีย ร้องเพลง เป็นเสียงผู้หญิงร้องหมู่อย่างพร้อ เพรียง เป็นระเบียบดี ถูกต้องทุกโน้ตและทุ ถ้อยคำ ร้องตั้งแต่ย่ำรุ่งครึ่งและเป็นเพลงปลุ ใจให้รักชาติ ซึ่งเราเองเป็นผู้แต่งทั้งนั้น เช่ แหลมทอง, รักเมืองไทย, ร้องดีด้วย ได้ถา เจ้าหน้าที่ที่เฝ้าอยู่ ได้ความว่าผู้ร้องนั้น คื นักโทษหญิงที่อยู่ในเรือนจำนี้เอง ซึ่งทางกา ของเรือนจำได้ให้ร้องเพลงเหล่านี้มาช้านา แล้ว เพื่ออบรมจิตใจให้รักชาติ.

ที่จริงก็เป็นเรื่องน่าขบขัน เพราะว่าท หนึ่งทางราชการได้ให้นักโทษร้องเพลงรักชา ที่เราแต่ง ส่วนอีกทางหนึ่ง ตัวผู้แต่งเพลงเห นั้นเอง ต้องมาอยู่ในห้องขัง และการที่ต้อง อยู่ในห้องขัง ก็เพราะเรื่องรักชาตินั้นเอง ใ คำฟ้องฐานอาชญากรสงครามข้อแรก ที่โจท ยื่นต่อศาลก็คือว่า "จำเลยเป็นผู้เลื่อมใส ลัทธิชาตินิยมอย่างรุนแรง" บางทีทางเรือน อาจจะไม่ทราบว่า เรื่องรักชาตินั้นเป็นขอ พ้นสมัยแล้ว ความรักชาติกลายเป็นอาชญ

กรรมไปแล้ว โดยกฎหมายอาชญากรรมที่ออกใหม่.

แต่อย่างไรก็ดี การที่ได้ฟังเสียงเพลงเหล่านี้ ก็ยังทำให้ชื่นใจ เพราะว่า "ต้นรักชาติ" ที่เราปลูกและบำรุงไว้ด้วยความเหน็ดเหนื่อยยาก ยังหยั่งรากมั่นคงอยู่ในหัวใจของคนอย่างน้อยก็ยังผลิตดอกออกผลอยู่ในเรือนจำนี้ "ต้นรักชาติ" นี้อาจจะต้องหงอยเหงาไปชั่วคราว แต่ก็คงจะไม่ตาย ลงท้ายก็คงจะฟื้นขึ้นอีก....."

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้หนึ่งที่ได้ชื่อว่านักประพันธ์ที่เขียนหนังสือได้ทุกแบบและเขียนหนังสือมากที่สุด ต่อไปนี้เป็นรายชื่อบทประพันธ์ที่รวบรวมอยู่ในหนังสือชื่อ "พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ฯ" คือ :—

ประเภทที่ ๑ วิชาการ

ก. หนังสือวิชาการที่เป็นชุด หลายเล่มจบ

๑. ประวัติศาสตร์สากล ๑๒ เล่มจบ ขนาดเล่มละ ๒๕ ยก

๒. ประชุมพงศาวดาร (ย่อความสำคัญ) ๘ เล่มจบ ขนาดเล่มละ ๔๐ ยก.

๓. ศาสนาสากล ๕ เล่มจบ ขนาดเล่มละ ๓๕ ยก.

ข. หนังสือวิชาการเล่มเดียวจบ (ส่วนมากที่สุดเป็นหนังสือขนาด ๒๐ ถึง ๓๖ ยก)

๑. วิชาแปดประการ (พิมพ์ ๔ ครั้ง)

๒. มหาบุรุษ (พิมพ์ ๓ ครั้ง)

๓. มันสมอง (พิมพ์ ๓ ครั้ง)

๔. ความฝัน (พิมพ์ ๓ ครั้ง)

๕. พุทธานุภาพ (พิมพ์ ๓ ครั้ง)

๖. จิตตานุภาพ (พิมพ์ ๓ ครั้ง)

๗. ลัทธิโยคี (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

๘. ชีวิตแห่งละคร

๙. คณะการเมือง

๑๐. การเมืองและการปกครองของกรุงสยาม

๑๑. สยามกับสุวรรณภูมิ

๑๒. กุศโลบาย

๑๓. จิตวิทยาการเมือง

๑๔. ไปพม่า

๑๕. กำลังใจ (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

๑๖. กำลังความคิด (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

๑๗. วิธีทำงานและสร้างอนาคต (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

๑๘. ทางสู้ในชีวิต

๑๙. วิชาการครองเรือนครองรัก

๒๐. กุศโลบายสร้างความยิ่งใหญ่

๒๑. มหัศจรรย์ทางจิต (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

๒๒. ของดีในอินเดีย

๒๓. งานค้นคว้าเรื่องเชื้อชาติไทย.

รวมประเภทวิชาการ (ในขณะเขียนประวัตินี้) ๔๘ เล่ม.

ประเภทที่ ๒ บทละคร

ก. บทละครเรื่องใหญ่ ขนาดใช้เวลาแสดง ๓ ชั่วโมง

๑. เลือดสุพรรณ

๒. ราชมนู

๓. ศึกถลาง.

๔. พระเจ้ากรุงธน ฯ.

๕. เจ้าหญิงแสนหวี.

๖. มหาเทวี.

๗. เบญจเพศ.

๘. พ่อขุนผาเมือง.

๙. ดาบแสนเมือง.

๑๐. ชนะมาร.

๑๑. กรรณิการ์.

๑๒. สีหราชเดโช.

๑๓. ตายดาบหน้า.

๑๔. ลานเลือด — ลานรัก.

๑๕. เพชรรัตน์ — พัชรา.

๑๖. ลูกพระคเณศวร์.

๑๗. ครุฑดำ.

๑๘. โชคชีวิต.

๑๙. อานุภาพพ่อขุนรามคำแหง.

๒๐. อานุภาพแห่งความเสียสละ.

๒๑. อานุภาพแห่งความรัก.

๒๒. อานุภาพแห่งศีลสัตย์.

ข. บทละครเรื่องเล็ก ใช้เวลาแสด ระหว่าง ๓๐ นาที ถึง ๑ ชั่วโมง.

๑. พระนเรศวรประกาศอิสระภาพ.

๒. ราชธิดาพระร่วง.

๓. บทละครหลังฉาก.

๔. สองคนพ่อลูก.

๕. ในน้ำมีปลา — ในนามีข้าว.

๖. หลานเขยของคุณป้า.

๗. ความรักของแม่.

๘. สละชีพเพื่องาน.

๙. น้ำใจแม่.

๑๐. ผึ้งโขง.

๑๑. ภริยาสมาชิกสภา.

๑๒. สายเสียแล้ว.

๑๓. ผีการพนัน.

๑๔. เหลือกลั้น.

๑๕. แม่สายบัว.

๑๖. ขายม้า—หาคู่.

๑๗. เทพธิดากาชาด.

๑๘. เสียท่า.

รวมประเภทบทละคร (ในขณะเขีย ประวัตินี้) ๔๐ เรื่อง.

ประเภทที่ ๓ นวนิยาย

ก. *นวนิยายเรื่องยาว*

๑. หัวงรัก–เหวลึก (๒๐๐ ยก พิมพ์รวมเป็นเล่มขนาดใหญ่ ๕ เล่มจบ)

๒. พานทองรองเลือด (๖๐ ยก).

ข. *นวนิยายขนาดใหญ่* (ระหว่าง ๒๕ ถึง ๓๖ ยก).

๑. สวรรค์ยังไม่ทอดทิ้งข้าพเจ้า.

๒. บัลลังก์เชียงรุ้ง (พิมพ์ ๔ ครั้ง).

๓. ดอกฟ้าจำปาศักดิ์.

๔. กุหลาบเมาะลำเลิง.

๕. สละชีพเพื่อชู้.

๖. ทุ่งร้าง–ทางรัก.

๗. อาทิตย์อัสดง.

๘. ยอดเศวตฉัตร.

๙. ฟากฟ้าสาละวิน.

๑๐. คืนสวรรค์—วันสวาท.

๑๑. เพ็ชร์พระนารายณ์.

๑๒. ผจญชีวิต.

๑๓. กรรณิการ์เทวี.

ค. *นวนิยายขนาดกลาง* (ระหว่าง ๕ ถึง ๑๗ ยก).

๑. มรสุมแห่งชีวิต.

๒. มนต์เรียกผัว.

๓. เหล็กล้างแค้น.

๔. เมื่อข้าพเจ้าหนีเมีย.

๕. ของรักตกตม.

๖. ใครฆ่าพระเจ้ากรุงธน ฯ.

๗. เลือดล้างเคราะห์.

๘. คลุมถุงชน.

๙. หลุมผังรัก.

๑๐. รักสวยรักศิลป.

๑๑. เสน่ห์นาง.

๑๒. ผัวหาย.

๑๓. กุญแจทอง.

๑๔. สมร.

๑๕. ความรักครั้งหลัง.

๑๖. เจ้าแม่จามรี.

๑๗. บุรุษอาธรรม์.

๑๘. บ่มรัก.

๑๙. ครุฑดำ.

๒๐. เจ้าแม่สาริกา.

ง. *นวนิยายเรื่องเล็กขนาด ๓ ยก*

๑. บทเรียนสร้างชีวิต.

๒. แปดปีภายหลัง.

๓. เมื่อไทยเป็นทาส.

๔. ความรักในกรงขัง.

๕. เพลงเก่า—เพลงกรรม.

๖. เลือดก้อนหนึ่ง.

๗. ชั่วดีพี่สะใภ้.

๘. หวานใจเจ้าอนุ.

๙. กลัวจนหายกลัว.
๑๐. ผู้ชนะเลิศ.
๑๑. สองชีวิต.
๑๒. น้ำตาของแม่.
๑๓. ขวัญตา—ขวัญใจ.
๑๔. นางเอกของข้าพเจ้า.
๑๕. เนื้อคู่สู่สม.
๑๖. ยอดมิ่ง—ยอดมิตร.
๑๗. กรุงแตก.
๑๘. ผัวแท้—ผัวเทียม.
๑๙. กลับบ้านดีกว่า.
๒๐. นักเขียนราคาแพง.
๒๑. ชีวิตคือการต่อสู้.
๒๒. เพื่อมาตุภูมิ.
๒๓. ตายสองครั้ง.
๒๔. ลูกชายของแม่.
๒๕. ศิลปะสมัยใหม่.
๒๖. หนามบ่งหนาม.
๒๗. โชคหลายชั้น.
๒๘. บูชารัก.
๒๙. รู้ตัวเมื่อจะตาย.
๓๐. เพลินพิศ.
๓๑. ลูกทาสในเรือนเบี้ย.
๓๒. เล่ห์ทำลายรัก.
๓๓. กองร้อยมรณะ.
๓๔. คืนร้าง—คืนรัก.
๓๕. แผลหัวใจ.
๓๖. เพื่อนเก่าเมียรัก.
๓๗. ง่ายนิดเดียว.
๓๘. หลังฉากมรณะ.
๓๙. ประทุมมาลย์.
๔๐. ไม่กลัวตาย.
๔๑. เข็มเล่มเดียว.
๔๒. ผิดสัญญา.
๔๓. อย่าเล่นกับคำสาบาน.
๔๔. ปีศาจการพนัน.
๔๕. เมื่อข้าพเจ้าฆ่าตัวตาย.
๔๖. สมรสที่ดีเลิศ.
๔๗. ชื่นเพราะชู้—สู้เพราะรัก.
๔๘. กรีเซลดา.
๔๙. ราตรีโชค.

รวมประเภทนวนิยาย (ในขณะเขีย ประวัตินี้) ๘๔ เรื่อง.

ประเภทที่ ๔ คำสอนและปาฐกถาเรื่อ ใหญ่

ก. คำสอน

๑. ประวัติศาสตร์การปกครอง สอน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๒. ประวัติเศรษฐกิจของไทย สอน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

๓. การเงินของเยอรมนีในสงครามโลก ๒ ครั้ง สอนที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

๔. การคลังในยามสงคราม สอนที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

๕. สภาความมั่นคงแห่งชาติ สอนที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

๖. ปัญหาตะวันออกกลาง สอนที่โรงเรียนเสนาธิการทัพบก.

ข. ปาฐกถาเรื่องใหญ่

๑. ความฝัน แสดงที่สามัคยาจารย์.

๒. การแต่งงาน ,,

๓. สุภาษิตต่าง ๆ ,,

๔. ความขบขัน ,,

๕. ตายแล้วไปไหน ,,

๖. เงิน แสดงที่จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

๗. ความยุ่งยากในปลายบุรพทิศ แสดงที่จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

๘. ไปนมัสการโพธิบัลลังก์ แสดงที่วัดมหาธาตุ.

๙. เปรียบเทียบลัทธิเศรษฐกิจกับทางธรรม แสดงที่วัดมหาธาตุ.

๑๐. สถาบัน แสดงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

๑๑. การปฏิวัติครั้งใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส แสดงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

๑๒. มนุสสปฏิวัติ แสดงที่กระทรวงกลาโหม.

๑๓. การรวมยุโรป แสดงที่กระทรวงกลาโหม.

๑๔. การเสียดินแดนไทย แสดงที่ที่ประชุมนักเรียนนายร้อย.

๑๕. วัฒนธรรมสุโขทัย แสดงที่กรมประชาสัมพันธ์.

๑๖. การประหยัด แสดงที่หอประชุมโรงพยาบาลสงฆ์.

๑๗. โลกปัจจุบันในแง่ประวัติศาสตร์ แสดงที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

รวมประเภทคำสอนและปาฐกถาเรื่องใหญ่ ๆ (ในขณะเขียนประวัตินี้) ๒๔ เรื่อง.

นอกจากนี้ ยังมีหนังสือเล่มเล็ก ๆ บทความต่าง ๆ ปาฐกถาเรื่องเล็ก ๆ อีกมากหลายซึ่งไม่สามารถจะรวบรวมรายการให้ครบถ้วนในครั้งนี้ได้.

อย่างไรก็ดี ถ้าอนุมานเวลาแห่งการประพันธ์ของหลวงวิจิตรวาทการอย่างคร่าว ๆ ตั้งแต่เริ่มแต่งและพิมพ์ "วิชาแปดประการ" มา เมื่ออายุ ๓๐ ปี ถึงเวลาสิ้นชีวิต เฉลี่ยโดยประมาณแล้ว เป็นเวลา ๓๐ ปี ได้

หนังสือวิชาการ ประวัติศาสตร์ บรรเทิงคดี และสารคดี เกือบทุกประเภท ตามรายชื่อ และบัญชีเท่าที่รวบรวมได้ในขณะเขียนประวัติ จึงควรกล่าวได้ว่า หลวงวิจิตรวาทการ เป็นนักประพันธ์ที่ทำงานมาก แต่งหนังสือไว้มาก ยิ่งกว่านักประพันธ์คนใดได้เคยทำ มา.."

บทความนี้ขอจบลงด้วยเพลง "รักชา และคำกลอนสอนใจของพลตรี หลวงวิจิต วาทการ ดังนี้ :—

เพลง "รักชาติ"

ความรักอันใด แม้รักเท่าไหน ยังไม่ยั่งยืน เช่นรักคู่รัก แม่รักดั่งก ยังอาจขมขื่น ขื่นได้ภายหลัง

แต่ความรักชาติ รักแสนพิศวาท รักสุดกำลัง ก่อเกิดมานะ ยอมสละชี รักจนกระทั่ง หมดเลือดเนื้อเรา

ชีวิตร่างกาย เราไม่เสียดาย ตายแล้วก็เผา ทุกสิ่งยอมคลาด เว้นแต่ชาติของเ ไม่ให้ใครเข้า เหยียบย่ำทำลาย.

(จากบทละครเรื่อง "เจ้าหญิงแสนหวี" พ.ศ. ๒๔๘๑)

คำกลอนสอนใจ

อันที่จริงคนเขาอยากให้เราดี แต่ถ้าเด่นขึ้นทุกทีเขาหมั่นไส้
จงทำดีแต่อย่าเด่นจะเป็นภัย ไม่มีใครเขาอยากเห็นเราเด่นเกิน.

แผนกข่าว

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๐

เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๑๙ เวลาประมาณ ๒๐.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และสถานีโทรทัศน์ทุกแห่งในประเทศไทย ได้พร้อมกันกระจายเสียงพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้า-อยู่หัว ที่พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยเนื่องในโอกาสขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช ๒๕๒๐ "แผนกข่าว" ขออัญเชิญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาลงพิมพ์ไว้เพื่อเป็นศิริมงคลและกำลังใจในอันที่จะปฏิบัติภารกิจต่อไปให้ตลอดปี ดังนี้ :—

"...ในโอกาสที่จะขึ้นปีพุทธศักราช ๒๕๒๐ นี้ ข้าพเจ้าขออวยพรปีใหม่ และขอส่งความปรารถนาดีมายังท่านทั้งหลายอีกวาระหนึ่ง.

ขอขอบใจท่าน ที่ได้แสดงน้ำใจไมตรีต่อข้าพเจ้าและพระราชินีกับลูก ๆ ทุกคน ทั้งได้ร่วมมือสนับสนุนในกิจทุกอย่าง ทำให้เกิดกำลังใจแก่เราอย่างมาก.

ในรอบปีที่แล้ว ประชาชนคนไทยมีการแสดงออกชัดเจนขึ้นว่าต้องการอะไร เมื่อแสดงออกมาเช่นนี้ ก็ทำให้รู้ใจกันและสามารถช่วยกันทำ ช่วยกันสร้างสิ่งที่ต้องการ แม้จะมีอุปสรรคหรือความยากลำบากขัดขวางอยู่ ก็ทำได้ ขอเพียงให้ร่วมมือร่วมใจกันจริง ๆ แต่ทั้งนี้ ควรจะต้องเข้าใจด้วยว่าสถานการณ์ของประเทศโดยส่วนรวมยังไม่แจ่มใสนัก.

ข้าพเจ้าปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้ทุกคนเข้าใจและเล็งเห็นสถานการณ์บ้านเมืองตามความเป็นจริง เวลานี้ บ้านเมืองของเรากำลังต้องการปรับปรุงและการพัฒนาที่มีประสิทธิ-ภาพเต็มเปี่ยมอย่างรีบด่วน เพื่อให้ได้รับประโยชน์จากทรัพยากรจากพื้นภูมิประเทศและจากกำลังงานกำลังปัญญาของคนไทยเราทุกคนให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ จักได้นำไปสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าทุก ๆ ด้านให้เพิ่มพูนมั่นคงยิ่งขึ้นโดยเร็ว เพื่อการนี้ เราจะต้องวางโครงการพัฒนาอีกหลายอย่างโดยรีบด่วนทั้งจะต้องดำเนินโครงการนั้น ๆ ให้สำเร็จผลโดยฉับพลัน จะลังเลหน่วงเหนี่ยว

ให้ชักช้าด้วยเหตุใด ๆ ไม่ได้ เพราะจะทำให้เสียประโยชน์ที่จะพึงได้เปล่า ๆ ซึ่งในยามนี้จะต้องถือเป็นความเสียหาย.

ทางที่เราจะช่วยกันได้ก็คือการทำความคิดให้ถูกและแน่วแน่ ในอันที่จะยึดถือชาติบ้านเมืองเป็นที่หมาย ต้องเพลาการคิดถึงประโยชน์เฉพาะตัวและความขัดแย้งกันในสิ่งที่มิใช่สาระลง ผู้ใดมีภาระหน้าที่อันใดอยู่ก็เร่งกระทำให้สำเร็จลุล่วงไปโดยเต็มกำลังความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ ด้วยความเมตตา ด้วยความปรองดองกัน และด้วยความปรารถนาดีต่อกัน ที่สุดผลงานของทุกคนนั้นจะประมวลกันเข้าเป็นความสำเร็จและวัฒนาถาวรของประเทศชาติได้ ไม่นานเกินคอย.

ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่เคารพเลื่อมใสของชาวไทย จงปกปักรักษาท่านทั้งหลายให้ปราศจากภัยอันตรายและเหตุชั่วร้ายทุกสิ่งบันดาลให้แต่ละคนมีกำลังกาย กำลังใจ กำลังปัญญา และกำลังสามัคคีอันแข็งแกร่งพร้อมเพรียงสามารถที่จะประกอบกรณียกิจนำพาประเทศชาติให้ดำเนินต่อไปโดยสวัสดี และสามารถที่จะธำรงอิสรภาพ อธิปไตย พร้อมทั้งความเจริญร่มเย็นเป็นผาสุกของบ้านเมืองให้สถาวรอยู่ตลอดไป.

ขอทุกท่านจงประสบแต่ความสุขสิริสวัสดิ์ พิพัฒนมงคลและสิ่งที่พึงปรารถนาตลอดปีใหม่นี้ทั่วหน้ากัน . . .".

สำนักข่าว เอ.พี. นิวยอร์ก

เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๒๐ หนังสือพิมพ์รายวัน "เดลินิวส์" ได้ลงพิมพ์บทความสารคดีเรื่อง "๘๐ วันกับหมื่นไมล์ในอเมริกา" โดย บุญสม รดาเจริญ มีความที่น่าสนใจอยู่ตอนหนึ่งเกี่ยวกับ "สำนักข่าว เอ.พี. นิวยอร์ก" ซึ่ง "แผนกข่าว" ขอนำมาลงพิมพ์ไว้ในที่นี้เพื่อเป็นความรู้ดังนี้

" . . . เอ.พี. มีชื่อเต็ม ๆ ว่า ดิ อะโซซิเอ็ทเท็ดเพรส ย้ายมาอยู่ในที่ตั้งปัจจุบันในฤดูหนาว พ.ศ. ๒๔๘๑ ก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๓๙๑ นับเป็นสำนักข่าวที่เก่าแก่และใหญ่ที่สุดในโลก วัน ๆ มีมนุษย์ราว ๆ ๑ พันล้านคนทั่วโลกเห็นภาพและข่าวของ เอ.พี. หนังสือพิมพ์ สถานีวิทยุ และ ที.วี. กว่า ๑ หมื่นแห่งในประเทศต่าง ๆ กว่า ๑๑๐ ประเทศรับภาพและข่าวของ เอ.พี. ทุกวัน เพื่อนส่งข่าวทั้ง ๒๔ ชั่วโมง อาทิตย์ละ ๗ วัน ไม่รู้จักคำว่า "หยุดงาน" แปลว่าอะไร เอ.พี. จ้างผู้สื่อข่าว บรรณาธิการ และช่างภาพกว่า ๒,๕๐๐ คนทำงานในสำนักงานต่างประเทศ ๖๐ แห่ง และ ๑๐๗ เมืองในอเมริกา

เอง นอกจากนี้ยังมีผู้ช่วยสมทบทำงานบางเวลาอีกหลายร้อยคน นักข่าวที่เจนจัดของ เอ.พี. ป้อนข่าววันละกว่า ๓ ล้านคำเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ กระจายข่าวไปทั่วโลก เอ.พี. เป็นสำนักข่าวของอเมริกาเพียงแห่งเดียวที่ดำเนินงานเยี่ยงสหกรณ์ที่ไม่ค้ากำไร เป็นอิสระ อยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งเงินช่วยเหลือและไม่อยู่ใต้อิทธิพลรัฐบาลชุดใด ๆ อันนี้เป็นความฝันของนักหนังสือพิมพ์ทุกแห่ง เอ.พี. มีค่าใช้จ่ายปีละกว่า ๑,๘๐๐ ล้านบาท นับว่าเป็นการใช้จ่ายสูงที่สุดในประดาสำนักข่าวทั้งหลาย รายได้ทั้งหมดก็ใช้กลับไปในการหาข่าวและแพร่ข่าว เฉพาะในอเมริกาอย่างเดียว เอ.พี. เช่าสายเคเบิลยาวว่า ๘ แสนไมล์ ตีข่าวให้หนังสือพิมพ์รายวัน ๑,๗๗๑ ฉบับ และสถานีวิทยุและ ที.วี. ประมาณ ๓,๖๐๐ สถานี สิ่งที่ทำให้ผมชอบและ เอ.พี. เองก็ภูมิใจนักหนา คือความเป็นสำนักข่าวอิสระ ไม่มีรัฐบาลใดในโลกบงการให้ เอ.พี.ออกข่าวอย่างนั้นอย่างนี้ได้ รัฐบาลอเมริกาเองถือเป็นกฎเคร่งครัด ไม่กล้าเข้าไปแหยมแม้แต่เฉียดฉิว มาร์คทะเวน ยอดนักเขียนอเมริกันเคยพูดถึง เอ.พี. เป็นคำอมตะมาทุกวันนี้ว่า "*มีพลังเพียง ๒ อย่างที่สามารถนำแสงสว่างสาดไปทุกมุมโลก ดวงอาทิตย์ในสรวงสวรรค์ และ ดิ อะโซขิเอ็ทเท็ดเพรส ข้างล่างนี้เท่านั้น* . ." .

การประชุมเกี่ยวกับการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ณ เมืองบังกะลอร์ ประเทศอินเดีย

เมื่อวันที่ ๕ มกราคม ๒๕๒๐ ได้มีโอกาสอ่านบันทึกของสำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ที่ สร. ทม. ๐๒๐๔/๑๔๒๔๘ ลงวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๑๙ เรื่อง รายงานการประชุมเกี่ยวกับการสอนและฝึกอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ความว่า เพื่อประโยชน์ในการติดต่อประสานงานเกี่ยวกับการสอนและฝึกอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐขอส่งรายงานการประชุมเกี่ยวกับการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ (Unesco Meeting of Supervisors of Library and Documentation Schools in Asian Region. Bangalore, India) ณ เมืองบังกะลอร์ ประเทศอินเดีย ตั้งแต่วันที่ ๙ — ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๙ ของนางแม้นมาส ชวลิต ตำแหน่งผู้อำนวยการกองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร โดยทุนขององค์การศึกษา ฯ สหประชาชาติ ให้

มหาวิทยาลัยในสังกัดทราบ ในรายงานการประชุม ฯ มีสาระสำคัญที่ควรทราบ คือ ก. วัตถุประสงค์ของการประชุม ที่ประชุมสามัญประจำปีครั้งที่ ๑๘ ขององค์การศึกษา ฯ สหประชาชาติ ได้อนุมัติงบประมาณขององค์การศึกษา ฯ จัดการประชุมเกี่ยวกับการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และวิชาเกี่ยวกับเทคนิคบริการข่าวสารในเอเชีย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาระบบบริการข่าวสารแห่งชาติในเอเชีย (National Information System — NATIS) โดยมีความมุ่งหมายจะพัฒนากำลังคน วัตถุประสงค์ของการประชุมมีดังนี้ (๑) เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ซึ่งมีร่วมกันในภาคพื้นเอเชีย, (๒) เพื่อหาทางปรับปรุงหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ในแต่ละประเทศให้มีมาตรฐานเดียวกัน และมีวัตถุประสงค์ร่วมกันให้สอดคล้องกัน, (๓) เพื่อหาทางช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยการแลกเปลี่ยนผู้สอนและวัสดุการสอน, ข. ผู้เข้าร่วมประชุม องค์การศึกษา ฯ ได้เชิญผู้เกี่ยวข้องกับการสอนและฝึกอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์และเกี่ยวข้องกับการศึกษาและคาดคะเนกำลังคนในด้านห้องสมุด และศูนย์บริการข่าวสารในประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย มีผู้แทนประเทศต่าง ๆ คือ บังคลาเทศ อินโดนีเซี มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ศรีลังกา ไทย และ อินเดีย รวม ๒๐ คน นอกจากนี้มีผู้แทนขอ สหพันธสมาคมห้องสมุดระหว่างชาติ (In ternational Federation of Library Asso ciation — IFLA), ค. เรื่องที่ประชุม (๑) ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องกา กำลังคนในด้านห้องสมุดและบริการข่าวสา กับการรับนักศึกษาเข้าเรียนวิชาบรรณารักษ ศาสตร์, (๒) ข้อกำหนดในการรับนักศึกษ เข้าเรียน เท่าที่ปฏิบัติอยู่ในขณะนี้ แน โน้มในอนาคตและข้อเสนอแนะเพื่อกา เปลี่ยนแปลง, (๓) การศึกษาวิชาบรรณา รักษศาสตร์ และการฝึกอบรมในระดับต่าง ระยะเวลากำหนดสำหรับการศึกษาในระดั ต่าง ๆ, (๔) สถานภาพของอาจารย์ผู้สอ วิชาบรรณารักษศาสตร์ (ในสถาบันกา ศึกษา) คุณวุฒิ และโอกาสในการศึกษาต่ และทำการวิจัย, (๕) กรรมวิธีในการสร้ หลักสูตร, (๖) วัตถุประสงค์และเป้าหมา ที่ร่วมกันของสถาบันการศึกษาวิชาบรรณ รักษศาสตร์, (๗) การสอนและฝึกอบร ผู้ใช้ห้องสมุด, (๘) การแลกเปลี่ยนผู้สอ ระหว่างสถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษ ศาสตร์ และแลกเปลี่ยนนักศึกษาในระดั สูงซึ่งศึกษาวิชาเฉพาะ, (๙) การจัดทำวัส

การสอนเพื่อให้สามารถใช้ร่วมกันได้ในภาคพื้นเอเชีย, (๑๐) โครงการส่งเสริมการศึกษาต่อของผู้ซึ่งได้ผ่านการศึกษาเบื้องต้นมาแล้วและได้ปฏิบัติงานมาเป็นเวลาพอควร, (๑๑) การส่งเสริมการวิจัยทางด้านบรรณารักษศาสตร์, (๑๒) การจัดตั้งสถาบันเพื่อฝึกอบรมผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในภาคพื้นเอเชีย, ง. เอกสารการประชุมและวิธีการพิจารณา ที่ประชุมพิจารณาหัวข้อต่าง ๆ ตามเอกสารการประชุมซึ่งองค์การศึกษา ฯ ได้จัดเตรียมไว้เพื่อการนี้ นอกจากนี้ยังมีรายงานเกี่ยวกับการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในแต่ละประเทศ ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมได้นำเสนอ ได้มีการแบ่งหัวข้อการประชุมออกเป็นสามกลุ่ม และแบ่งผู้เข้าประชุมเป็นสามกลุ่ม เพื่อพิจารณาหัวข้อต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย เมื่อที่ประชุมกลุ่มพิจารณาหัวข้อที่มอบหมาย พร้อมทั้งเสนอแนะวิธีแก้ไขปัญหา ตลอดจนแนวทางที่ควรดำเนินการแล้ว ก็มีการประชุมใหญ่เพื่อพิจารณาข้อเสนอของที่ประชุมกลุ่มเสร็จแล้วมอบให้อนุกรรมการร่างรายงานและข้อเสนอแนะนำไปสรุปและเรียบเรียงเป็นรายงานครั้งสุดท้าย เสนอให้ที่ประชุมใหญ่พิจารณารับรองอีกครั้งหนึ่ง, จ. ข้อเสนอแนะ (๑) ที่ประชุมพิจารณาเห็นว่าประเทศต่าง ๆ ในเอเชียมีความแตกต่างกันในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และระบบการปกครอง ฯลฯ ในด้านบริการห้องสมุดและสารนิเทศ ก็มีพัฒนาการในระดับที่แตกต่างกันอยู่บ้าง ดังนั้นการพัฒนาการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ตลอดจนวิธีการที่จะพัฒนาการศึกษาวิชานี้ในแต่ละประเทศ ควรจะสอดคล้องกับความต้องการกำลังคนทางด้านบริการห้องสมุดและสารนิเทศ โดยพิจารณาถึงทรัพยากรที่มีอยู่ ระบบการศึกษา และการบริการศึกษาในแต่ละประเทศ ทั้งนี้โดยยังคงยึดมั่นในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของวิชานี้, (๒) การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์นั้น เป็นวิชาการชั้นสูง เท่าที่ปฏิบัติกันมา เห็นว่าการสอนวิชานี้ได้ผลดีในระดับปริญญาตรีและในระดับปริญญาที่สูงกว่านั้น และเป็นวิชาหนึ่งที่มีสอนในมหาวิทยาลัย จึงขอเสนอแนะว่า การสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ควรจะจัดให้มีในมหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาที่เทียบเท่ามหาวิทยาลัยเท่านั้น, (๓) เนื่องจากปรากฏว่า ความต้องการกำลังคนในการดำเนินงานห้องสมุด บริการเอกสารและข่าวสารมีอยู่ทุกระดับ ทำให้จำเป็นที่จะต้องจัดสอนและฝึกอบรมวิชา

บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในระดับต่าง ๆ ในเอเชียจะเกิดผลดี ถ้าหากว่าได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์และจัดระดับการสอนในประเทศต่าง ๆ ให้ตรงกัน จึงขอเสนอแนะว่า ควรจะมีการสอนและการวิจัยในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ดังนี้ *ในระดับปริญญาตรี* ให้มีปริญญาตรีที่มีการเรียนวิชาบรรณารักษศาตร์อยู่ด้วย *ในระดับสูงกว่าปริญญาตรี* ปริญญาโททางบรรณารักษศาสตร์ ปริญญาโททางปรัชญาสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ปริญญาเอกทางปรัชญาสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระดับการสอนในประเทศต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามข้อแรกนั้น ควรอยู่ในระยะเวลา ๕ — ๘ ปี ทั้งนี้แล้วแต่ความสะดวกของแต่ละประเทศ การฝึกอบรมในระยะสั้นเพื่อเตรียมบุคคลเข้าทำงานบริการห้องสมุดและสารนิเทศ ในระดับที่ต่ำกว่าปริญญา ควรจะเป็นการดำเนินงานของสมาคมทางวิชาชีพ หน่วยงานของรัฐบาลและหอสมุด ไม่ควรเป็นความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัย, (๔) ในการวางโครงการการจัดและพัฒนาการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในเอเชีย เพื่อให้มีการสร้างหลักสูตรในระดับต่าง ๆ ให้ใกล้เคียงกันในระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่ประชุมเห็นว่า ควรจะใช้คู่มือซึ่งองค์การศึกษา ได้ริเริ่มจัดทำขึ้นสำหรับประเทศสมาชิ (๕) เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่ ประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย ในการศึกษาวิ บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสต เช่น ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแล ประสบการณ์ การใช้ประโยชน์จากควา เชี่ยวชาญซึ่งมีอยู่โดยจำกัด การแลกเปลี่ย ผู้สอนระหว่างโรงเรียน แผนก หรือสถาบั วิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสต ในเอเชีย จึงขอเสนอแนะว่า ขอให้องค์กา ศึกษา ฯ ปรับปรุงทำเนียบโรงเรียน (แผน คณะ) บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศ ศาสตร์ ให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ ให้มีกา รวบรวมรายชื่อวิชาต่าง ๆ ที่จัดสอนอยู่ใน โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ในเอเชีย ให้มี การจัดทำทำเนียบนามผู้สอนวิชาบรรณา- รักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในเอเชีย ขึ้น ทำเนียบนามนี้ต้องได้รับการปรับปรุงให้ เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ ให้มีการรับรองเครดิต ของวิชาบรรณารักษศาสตร์ โดยใช้มาตรฐาน อันเดียวกันเป็นแนวกำหนด, (๖) ขณะนี้ โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศ ศาสตร์ในประเทศต่าง ๆ ในเอเชียได้จัด พิมพ์ตำราและจัดทำอุปกรณ์การสอนอยู่บ้าง แล้ว ที่ประชุมมีความเห็นว่าถ้าจะมีการร่วม

มือกันเพื่อจัดทำอุปกรณ์และมีการใช้อุปกรณ์เหล่านี้โดยกว้างขวาง ก็จะเป็นการประหยัด เป็นการส่งเสริมความร่วมมือ และเป็นหนทางให้โรงเรียนต่าง ๆ ได้ทดสอบผลงานและหาทางปรับปรุงผลงานของโรงเรียนได้ด้วย จึงขอเสนอแนะว่าควรจัดให้มีโครงการดังต่อไปนี้ — ให้มีการสำรวจวัสดุการสอนและอุปกรณ์การสอน ซึ่งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในเอเชียได้จัดทำขึ้น เมื่อได้รับผลจากการสำรวจอย่างไรแล้ว ก็จะได้พิจารณาจัดทำคู่มือหรือหนังสือแนะนำการใช้และการจัดทำวัสดุการสอนตามระเบียบวิธีการที่รัดกุมเมื่อมีความจำเป็น ควรจัดทำวัสดุการสอนสำหรับวิชาซึ่งเปิดสอนใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศต่าง ๆ ทั้งในด้านภาษาและความจำเป็นอื่น ๆ — ให้มีความร่วมมือกันเพื่อดำเนินงานตามโครงการข้างต้น และควรขอความช่วยเหลือในการจัดทำจากองค์การระหว่างประเทศ เช่น องค์การศึกษา ฯ สหพันธ์สมาคมห้องสมุดระหว่างชาติ (IFLA) เป็นต้น, (๗) เนื่องจากในขณะนี้การสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในเอเชียได้พัฒนาไปมาก และเนื่องจากมีความจำเป็นที่จะต้องมีผู้สอนซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ กับทั้งจะต้องพิจารณาถึงการประหยัดในการสร้างผู้สอนขึ้นในภูมิภาคนี้ ที่ประชุมจึงขอเสนอให้มีโครงการฝึกอบรมผู้ที่จะเป็นผู้สอน รวมทั้งผู้ซึ่งทำการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์อยู่แล้ว โครงการนี้ควรได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย และจากองค์การระหว่างประเทศ เช่นองค์การศึกษา ฯ สหพันธ์สมาคมห้องสมุดระหว่างชาติ เป็นต้น, (๘) เนื่องจากการวิจัยของอาจารย์ และนักศึกษาตลอดจนการวิจัยในระดับดุษฎีบัณฑิตมีความสำคัญมากและโดยที่เข้าใจว่ามีทรัพยากร อุปกรณ์ และกำลังคนสำหรับการวิจัยอยู่แล้วในแต่ละประเทศ จึงขอเสนอว่าควรริเริ่มและส่งเสริมการวิจัยร่วมกัน ระหว่างประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย มีการแบ่งงานวิจัยเฉพาะอย่างในระหว่างโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในภูมิภาคนี้ เนื่องจากองค์การสหประชาชาติ กำลังจัดตั้งมหาวิทยาลัยสากลขึ้นในประเทศญี่ปุ่น เพื่อการวิจัยในประเทศต่าง ๆ ควรหาทางขอความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัยแห่งนี้, (๙) เนื่องจากมีความจำเป็นที่จะต้องให้บุคลากรที่มีคุณวุฒิและที่ทำงานในระยะเวลาหนึ่งแล้วได้รับการศึกษาและฝึกอบรมเพิ่มเติมให้มีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ จึงขอเสนอแนะให้

จัดโครงการเพื่อการศึกษาต่อเนื่องขึ้นในระดับภูมิภาค โดยความร่วมมือกันระหว่างประเทศต่าง ๆ, (๑๐) เพื่อการประสานงานและติดตามผลการดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ ในเอเชีย ควรมีคณะหรือกลุ่ม Task Force ขึ้นในภูมิภาค ให้มีหน้าที่และรับผิดชอบในการติดตามผลการปฏิบัติงานตามข้อเสนอแนะข้างต้น คณะกรรมการติดตามผลการประชุมคณะนี้ ควรจะได้คิดหาวิธีการในการประสานงานและเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการ แผนงาน การประชุมสัมมนา และกิจกรรมอื่น ๆ ในด้านการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์, (๑๑) เนื่องจากในขณะนี้ มีประเทศหลายประเทศได้ทำความตกลงระหว่างกันในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ การศึกษาและวัฒนธรรม ฯลฯ จึงขอเสนอแนะว่า ในข้อตกลงนั้น จะเป็นการตกลงระหว่างสองประเทศ หรือหลายประเทศก็ตาม ควรรวมข้อตกลงเกี่ยวกับการศึกษาและการวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์อยู่ด้วย, **ฉ. สรุปข้อคิดเห็นประโยชน์ที่ได้รับ และสิ่งที่ควรจะนำมาปรับปรุงให้เป็นประโยชน์** (๑) การสอนและฝึกอบรมบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทยขณะนี้ ก็ดำเนินการตามข้อเสนอแนะของที่ประชุมอยู่แล้วเป็นส่วนใหญ่ คือ (๑.๑) การฝึกอบรมผู้ซึ่งจะทำงานในหอสมุดและศูนย์บริการเอกสารและข่าวสารปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งบรรณารักษ์ ระดับ ๓ อาจารย์ทำหน้าที่บรรณารักษ์ในห้องสมุดโรงเรียนเทียบเท่ากับบรรณารักษ์ ระดับ ๓ นั้น เป็นการสอนในระดับปริญญาตรี หรือเทียบเท่า เช่น ป.กศ. สูง ทางบรรณารักษศาสตร์ สำหรับผู้ที่ปฏิบัติงานในระดับสูงกว่านั้น จะเรียนต่อในระดับปริญญาโททางบรรณารักษศาสตร์ หรือปริญญาโททางการศึกษาที่มีการเรียนบรรณารักษศาสตร์ ได้ที่จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร), (๑.๒) การฝึกอบรมสำหรับผู้ซึ่งจะปฏิบัติงานในหน้าที่เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ๑ ครูทำหน้าที่บรรณารักษ์ในห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งอาจจะเทียบได้กับเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ๑ เป็นการสอนในวิทยาลัยครูและวิทยาลัยอาชีวศึกษา ในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ, (๑.๓) การฝึกอบรมบรรณารักษ์ ครูบรรณารักษ์ หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ซึ่งปฏิบัติราชการอยู่แล้ว ฝึกอบรมในระยะสั้นเพื่อส่งเสริมความรู้ และให้ความรู้ความชำนาญในด้านเทคนิคใหม่ ๆ การฝึกอบรมในระยะสั้นนั้น หน่วยราชการต่าง ๆ ที่

มีห้องสมุด สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
และหอสมุดแห่งชาติ ก็ได้ดำเนินการอยู่แล้ว
ในด้านนี้ นับว่าประเทศไทยได้ดำเนิน
การมาได้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์สากลตลอด
มา และผู้แทนไทยก็ได้ชี้แจงต่อที่ประชุมว่า
ประสบการณ์ของประเทศไทยเป็นเครื่อง
พิสูจน์ได้ว่า การปฏิบัติเช่นนี้เป็นแนวทาง
เหมาะสมที่สุดสำหรับวิชาบรรณารักษศาสตร์,
(๒) การฝึกอบรมอาจารย์ผู้สอนวิชาบรรณา-
รักษศาสตร์ และคุณวุฒิของผู้ซึ่งทำหน้า
ที่อาจารย์ ที่ประชุมได้อภิปรายกันมากในเรื่อง
นี้ การฝึกอบรมอาจารย์ผู้สอนวิชาบรรณา-
รักษศาสตร์นั้น ยังไม่เคยมีมาก่อนแม้ใน
ประเทศที่มีการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์
พัฒนาไปมากแล้ว การฝึกอบรมอาจารย์ ซึ่ง
ได้มีขึ้นในประเทศเดนมาร์กเมื่อประมาณ ๑๒
ปีมาแล้ว โดยรัฐบาลเดนมาร์กร่วมกับองค์การ
ศึกษาฯ สหประชาชาติ จัดฝึกอบรมอาจารย์
ผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศที่
กำลังพัฒนาทุก ๆ ระยะ ๒ ปี มีเวลาอบรม
ระหว่าง ๓—๖ เดือน ในประเทศไทย แผนก
วิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ได้เปิดสอนวิชา
วิธีการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในปีการ
ศึกษา ๒๕๑๖ จึงนับได้ว่า ประเทศไทยได้
ก้าวไปไกลกว่าประเทศอื่น ๆ ในวิชานี้ ใน
ด้านคุณวุฒิของอาจารย์ผู้สอนวิชาบรรณา-
รักษศาสตร์นั้น ส่วนใหญ่ของที่ประชุม
เห็นว่า เนื่องจากวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็น
วิชาชีพด้วย ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน
จึงมีความสำคัญเท่า ๆ กับการวิจัย ผู้สอน
ควรจะมีประสบการณ์เพื่อจะเข้าใจลักษณะ
ปัญหา และวิธีแก้ปัญหาในการดำเนินงาน
ได้อย่างดี สามารถชี้แจงอธิบายแก่ผู้เรียนได้
ที่ประชุมจึงได้เน้นว่า (๒.๑) ให้อาจารย์ได้มี
โอกาสทำงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ถ้าจะ
หาทางลดชั่วโมงสอนเพื่อให้มีเวลาทำการวิจัย
ได้ ก็จะช่วยได้มาก, (๒.๒) ให้อาจารย์
ได้มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในห้อง
สมุด โดยเฉพาะผู้ซึ่งบรรจุใหม่ ที่ไม่เคยทำ
งานในห้องสมุดมาก่อน ควรให้มีแผนการให้
ทำงานในห้องสมุดเพื่อให้ได้ประสบการณ์
ทางด้านปฏิบัติงานเสียก่อน, (๒.๓) เพื่อ
สนับสนุนการวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์
และสารนิเทศศาสตร์ เห็นควรให้สภาวิจัย
แห่งชาติสนับสนุนและตั้งคณะกรรมการเพื่อ
ดำเนินการทางด้านนี้ ทั้งสามข้อนี้ เห็นว่ามี
ความจำเป็นมาก และไม่ค่อยมีการปฏิบัติกัน
ในประเทศไทย ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ
จึงน่าจะพิจารณาในเรื่องนี้เพื่อให้ได้มีอาจารย์
ที่มีคุณวุฒิสูง และมีการวิจัยเป็นการเพิ่มพูน
ความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสาร

นิเทศศาสตร์ให้มากขึ้น, (๓) การสำรวจความต้องการกำลังคนซึ่งปฏิบัติงานในห้องสมุดและศูนย์บริการเอกสาร ข่าวสาร เพื่อวางแผน กำหนดนโยบาย และปรับปรุงการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ให้สอดคล้องกับความต้องการ การสอนและฝึกอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์นั้นมีวัตถุประสงค์ที่จะสนองความต้องการกำลังคนในการให้บริการห้องสมุด เอกสาร และข่าวสาร การกำหนดวัตถุประสงค์ หลักสูตร ตลอดจนปริมาณการผลิตบรรณารักษ์ จะต้องให้สอดคล้องกับความต้องการอันจะก่อให้เกิดปัญหาในการว่างงานภายหลัง หรือมิฉะนั้นก็ผลิตน้อยเกินไป จนไม่อาจให้บริการได้เพียงพอหรือผลิตบุคคลซึ่งมีคุณวุฒิไม่ตรงกับความต้องการในการปฏิบัติงาน ทำให้ต้องการสำรวจความต้องการกำลังคนสำหรับปฏิบัติงานในห้องสมุด และศูนย์บริการข่าวสารและเอกสารนั้น ยังไม่ได้มีการดำเนินการอย่างจริงจังในประเทศไทย แม้ว่ากรมการฝึกหัดครูเคยสำรวจความต้องการของหน่วยราชการในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวแก่ความต้องการผู้มีวุฒิประกาศนียบัตรชั้นสูงทางบรรณารักษศาสตร์ แต่ก็เป็นเวลาหลายปีมาแล้ว จึงเห็นควรจะมีการสำรวจความต้องการทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพทุกระยะ ๓—๕ ปี เพื่อนำผลมาพิจารณ กำหนดนโยบายการผลิตกำลังคนทางด้าน บรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสต หน่วยราชการที่ดำเนินงานนี้ อาจจะเป็น กระทรวงศึกษาธิการซึ่งมีห้องสมุดหลาย ประเภทอยู่ในสังกัด หรือทบวงมหาวิทยาลั ของรัฐซึ่งรับผิดชอบในการสอนวิชาบรรณา- รักษศาสตร์ต่าง ๆ หรือสมาคมห้องสมุดแห่ง ประเทศไทย, (๔) การกำหนดวัตถุประสงค์ ของการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ให้เป็น ไปในแนวเดียวกันและมีมาตรฐานอย่างเดียว กัน ในประเทศไทยมีการสอนวิชาบรรณา- รักษศาสตร์ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อยู่หลาย แห่ง ที่มีสอนในระดับปริญญาโทสองแห่ง หลักสูตรคล้ายคลึงกัน แต่การกำหนดวัตถุ ประสงค์ของการสอนนั้น ยังไม่ปรากฏแน่ชัด ถ้าแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ในมหา- วิทยาลัยต่าง ๆ ได้มีการประชุมหารือและวาง แนววัตถุประสงค์ให้เป็นไปตามมาตรฐาน เดียวกัน โดยแต่ละมหาวิทยาลัยอาจเน้นวัตถุ ประสงค์โดยเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อ สร้างความชำนาญงานโดยเฉพาะด้านก็จะ เกิดมีเป้าหมายอันร่วมกันและมาตรฐานเดียว กัน โดยเหตุที่อาจารย์ผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญ ในวิชาเฉพาะมีจำกัด เมื่อมีวัตถุประสงค์และ มาตรฐานเดียวกันแล้วโอกาสที่จะแลกเปลี่ยน

อาจารย์ โดยเฉพาะผู้เชี่ยวชาญก็จะเป็นไปได้ ทำให้การผลิตกำลังคนในด้านนี้ ได้มีมาตรฐานทัดเทียมกัน นอกจากการแลกเปลี่ยนในประเทศแล้วอาจมีการแลกเปลี่ยนในระดับภูมิภาคได้ด้วย, (๕) วิธีสอนและอุปกรณ์การสอน วิธีสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ซึ่งใช้อยู่ในขณะนี้ เป็นวิธีบรรยาย อภิปราย สาธิต ให้ทำแบบฝึกหัด ทัศนศึกษา และฝึกงาน น่าจะได้พิจารณาหาวิธีอื่นซึ่งช่วยให้การเรียนวิชาบางวิชาง่ายขึ้น อุปกรณ์การสอน เช่น ตำราเรียน ส่วนมากเป็นภาษาต่างประเทศ ซึ่งนิสิตมักจะอ่านไม่ค่อยเข้าใจ และเนื้อเรื่องบางอย่างก็ไม่สอดคล้องกับสภาพของประเทศไทย บางมหาวิทยาลัย เช่น รามคำแหง ได้กำหนดให้อาจารย์ผู้สอนเขียนตำราด้วย แต่ถึงกระนั้นตำราเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์ก็ยังมีจำกัดอยู่มาก อุปกรณ์การสอนอื่น ๆ แทบจะไม่มีเลย หากจะมีบ้างอาจารย์ผู้สอนวิชานั้น ๆ จะเป็นผู้ผลิตเองและใช้เฉพาะตนเท่านั้น เพื่อให้มีตำราและอุปกรณ์การสอนอื่น ๆ เพียงพอ และให้ได้ใช้เป็นแบบเดียวทั่วทุกมหาวิทยาลัย ควรส่งเสริมการผลิตตำราและส่งเสริมการผลิตอุปกรณ์การสอน อาจมีการร่วมมือกันผลิตแจกจ่ายงานตามความชำนาญโดยเฉพาะในแต่ละมหาวิทยาลัย, (๖) การกำหนดมาตรฐานของแผนกหรือคณะวิชาบรรณารักษศาสตร์ เพื่อให้เป็นที่รับรองในประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียและในประเทศตะวันตก วิชาบรรณารักษศาสตร์นั้น เป็นวิชาสากลซึ่งมีสอนอยู่เกือบทุกประเทศในเอเชียและในทวีปอื่น ๆ เพื่อความสะดวกแก่ผู้ซึ่งประสงค์จะไปศึกษาต่อในต่างประเทศ และเพื่อให้ผู้ซึ่งเรียนจบแล้วได้มีโอกาสทำงานทั้งในประเทศและนอกประเทศ ควรมีการกำหนดมาตรฐานขึ้น ให้ทัดเทียมกับมาตรฐานที่กำหนดกันในระดับสากล และให้เป็นที่รับรองของสถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่จะรับบุคคลเข้าทำงานในห้องสมุด ศูนย์บริการข่าวสารและเอกสาร การรับรองหลักสูตรและกำหนดอัตราเงินเดือนของผู้ซึ่งเรียนจบวิชาบรรณารักษศาสตร์ ในประเทศไทยนั้น ก.พ. เป็นผู้กำหนดและพิจารณาอยู่แล้ว ซึ่งก็เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้มาตรฐานของแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นไปในระดับเดียวกัน อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่า ทั้งที่มีเวลาเรียนมากกว่าและเรียนวิชาอย่างเดียวกัน การกำหนดราคาของปริญญาในประเทศไทยนั้นต่ำกว่าปริญญาที่ได้รับจากต่างประเทศ จึงน่าจะมีการปรับปรุงมาตรฐานการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ให้สูงขึ้น ให้

ทัดเทียมกับต่างประเทศ, (๗) สถานภาพของอาจารย์ผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ประเทศต่าง ๆ ที่ไปประชุมได้รายงานว่า สถานภาพของอาจารย์ผู้สอนวิชาบรรณา-รักษศาสตร์ ไม่แตกต่างจากอาจารย์ผู้สอนวิชาอื่น ๆ ในมหาวิทยาลัย แม้ว่าสถานภาพของโรงเรียนจะแตกต่างกันอยู่บ้าง ในบางประเทศเป็นแผนกวิชาในคณะ บางประเทศเป็นคณะวิชา อย่างไรก็ดี หัวหน้าแผนกวิชาก็มีโอกาสเป็นคณบดีในคณะเจ้าสังกัดได้ อย่างเช่นในประเทศอินเดีย หัวหน้าแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ของคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเดลฮีก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นคณบดี คณะอักษรศาสตร์ในขณะนี้ สำหรับประเทศไทย สถานภาพของอาจารย์ผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ นับว่าทัดเทียมกับอาจารย์ผู้สอนวิชาอื่น ๆ แม้ว่าโรงเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์มีฐานะเป็นแผนกวิชาหรือภาควิชา สังกัดคณะวิชาอักษรศาสตร์ ศิลปศาสตร์ หรือมนุษยศาสตร์ทุกแห่ง อย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตว่ามีความแตกต่างระหว่างอาจารย์ผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และบรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานในห้องสมุด ซึ่งมีการกำหนดตำแหน่งให้ต่ำกว่า จึงเกิดมีปัญหาโดยเฉพาะในห้องสมุดมหาวิทยาลัย ทำให้หาบุคคลที่จะทำงานในห้องสมุดได้ยาก บางแห่งใช้วิธีบรรจุเป็นตำแหน่งอาจาร แล้วให้ทำงานในห้องสมุดด้วย ซึ่งเป็นเหตุใ ทำงานไม่ได้เต็มที่ทั้งสองหน้าที่ นอกจาก ความนิยมในการรับราชการในห้องสมุดแล ศูนย์บริการเอกสารและข่าวสารก็จะน้อยล อาจเป็นผลกระทบกระเทือนต่อบริกา ห้องสมุดและบริการเอกสารและข่าวสารข รัฐได้ ทั้งนี้ก็เพราะว่าบริการห้องสมุดนั้ เป็นหน่วยงานของรัฐบาลเช่นเดียวกับงา ด้านการศึกษาอื่น ๆ ผู้เรียนจบวิชานี้มีโอกา ประกอบอาชีพส่วนตัวโดยจำกัดไม่เหมือนกั วิชาแพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เทคโน โลยีต่าง ๆ หรือแม้วิชาการศึกษา ซึ่งผู้เรีย จบแล้วอาจไปสอนในโรงเรียนราษฎร์ได้ จึ น่าจะพิจารณาให้สถานภาพของอาจาร ผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ และบรรณา รักษ์ผู้ปฏิบัติงานในห้องสมุด โดยเฉพา ห้องสมุดขนาดใหญ่มีสถานภาพทัดเทียมกั เพราะบรรณารักษ์ในห้องสมุดขนาดใหญ่ก็ วุฒิเท่ากัน หรือบางทีก็สูงกว่าอาจารย์ผู้สอ และหลายคนได้เป็นอาจารย์พิเศษสอนวิ ต่าง ๆ อยู่ในแผนกวิชาบรรณารักษศาสต ด้วย.

งานฉลองครบร้อยปีวันประสูติ น.ม.ส

เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๒๐ ณ ห้ แสดงนิทรรศการ ชั้น ๒ หอสมุดแห่งชา

ท่าวาสุกรี กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการได้เปิดงานแสดงนิทรรศการผลงานและพระนิพนธ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ พระนามแฝงว่า "น.ม.ส." เนื่องในวันคล้ายวันประสูติของพระองค์ เพื่อเป็นการเทอดพระเกียรติคุณในฐานะที่เป็นหนึ่งในกวีเอกของกรุงรัตนโกสินทร์ "น.ม.ส." ได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งในกวีเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์เพราะทรงนิพนธ์วรรณกรรมต่าง ๆ ไว้มาก เช่น กนกนคร, พระนลคำฉันท์, สามกรุง, นิทานเวตาล เป็นต้น ทรงเป็นนักหนังสือพิมพ์โดยออกหนังสือพิมพ์ประมวลสาร ประมวญวัน และประมวลมารค ทรงเป็นนักสหกรณ์โดยทรงเป็นผู้ริเริ่มงานสหกรณ์ในประเทศไทยขึ้นเป็นพระองค์แรก ในงานฉลองครบร้อยปีวันประสูติ น.ม.ส. นี้ ในวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๒๐ เวลา ๑๖.๔๕ น. จะมีการอภิปรายเรื่อง "น.ม.ส. รัตนกวีเอกของไทย" โดยนายเปลื้อง ณ นคร, นายเสถียร พันธรังษี, นายนัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, นายประดิษฐ์ มัชฌิมา และดำเนินการอภิปรายโดย พ.ต. หญิงผะอบ โปษะกฤษณะ งานนิทรรศการจะมีแสดงทุกวันระหว่างเวลา ๙.๐๐ — ๑๖.๓๐ น. จนถึงวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๒๐ สุภาพชนเข้าชมได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมใด ๆ ทั้งสิ้น.

ข่าวจากห้องสมุดหนังสืออนุสรณ์งานศพวัดบวรนิเวศวิหาร

เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๒๐ หนังสือพิมพ์ "สยามรัฐ" ได้ลงข่าวในคอลัมน์ "ในสยามรัฐ" ข้อความตอนหนึ่งความว่า ห้องสมุดหนังสืออนุสรณ์งานศพวัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งตั้งอยู่ที่อาคาร ภ.ป.ร. และได้เปิดรับบริจาคหนังสืออนุสรณ์งานศพมาตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบันมีหนังสือประมาณ ๒๕,๐๐๐ เล่ม เจ้าหน้าที่ห้องสมุดได้จัดทำทะเบียนและจัดหนังสือใส่ตู้เสร็จเรียบร้อยแล้ว ๑๐,๐๐๐ เล่ม ได้เปิดบริการให้ประชาชนเข้าใช้ห้องสมุดได้สัปดาห์ละ ๒ วัน คือในวันอังคารและวันพฤหัสบดี ระหว่างเวลา ๑๐.๐๐—๑๕.๐๐ น. มาตั้งแต่วันที่ ๔ มกราคม ๒๕๒๐ แล้ว ขอให้ประชาชนที่ประสงค์จะใช้ห้องสมุดหรือจะบริจาคหนังสืออนุสรณ์งานศพติดต่อกับเจ้าหน้าที่ห้องสมุดได้ตามวันและเวลาดังกล่าวข้างต้น "แผนกข่าว" ทราบว่า เหตุที่ห้องสมุดหนังสืออนุสรณ์งานศพวัดบวรนิเวศสามารถเปิดบริการในวันธรรมดาได้นี้ เพราะได้มีสุภาพสตรีท่านหนึ่งได้อาสาสมัครทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่บริการในวันอังคารและ

วันพฤหัสบดี ส่วนในวันเสาร์และวันอาทิตย์ ยังคงเปิดบริการเหมือนเดิมโดยอาจารย์วิชาบรรณารักษศาสตร์จากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ "แผนกข่าว" จึงขอเผยแพร่ข่าวที่น่ายินดีนี้ให้ทราบโดยทั่วกัน.

สำนักสมุดไทยรับซื้อถ้อยคำสำนวนไทย

เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๒๐ ณ สำนักสมุดไทย นายสนธิกาญจน์ กาญจนาสน์ ผู้ประสานงานโครงการคลังภาษา สำนักสมุดไทย ได้เปิดเผยว่า สำนักสมุดไทยมีความประสงค์จะรวบรวมถ้อยคำสำนวนไทยที่เรียกว่า "สำบัดสำนวนไทย" ซึ่งกำลังจะสูญหายไปไว้เพื่อเป็นหลักฐานทางการศึกษาต่อไป จึงได้ก่อตั้งโครงการคลังภาษาขึ้น และประสงค์จะรับซื้อถ้อยคำสำนวนจากประชาชนทั่วประเทศ ผู้ใดมีภาษาไทยที่คิดว่าเป็นถ้อยคำสำนวนทำนองคำว่า "งอมพระราม", "ชักแม่น้ำทั้งห้า", "ตีปลาหน้าไซ" แล้วขอให้รวบรวมส่งที่นายสนธิกาญจน์ กาญจนาสน์ สำนักสมุดไทย เลขที่ ๙๗ — ๙๙ แพร่งสรรพศาสตร์ ถนนบ้านตะนาว กรุงเทพฯ ๒ จะได้รับค่าสมนาคุณตามสมควร "แผนกข่าว" ขอสนับสนุนโครงการคลังภาษานี้อย่างจริงใจ และขอถือโอกาสนี้เชิญชวนให้ท่านผู้อ่านที่คิดว่าตนมีถ้อยคำสำนวนไทยอยู่เขียนส่งไปยังนายสนธิกาญจน์ กาญจนาสน์ ก็จะได้ชื่อว่าได้ช่วยกันรักษาภาษาไทยไว้ไม่ให้สูญหาย และจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาภาษาไทยของอนุชนรุ่นหลัง ๆ ต่อไปอีก.

กำหนดปี ๒๕๒๒ เป็นปีเด็กสากล

เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๒๐ หนังสือพิมพ์รายวัน "ไทยรัฐ" ได้เสนอข่าวที่น่าสนใจเกี่ยวกับเด็กข่าวหนึ่ง ความว่า คุณหญิงสุภัทรา สิงหลกะ ประธานสภาสตรีแห่งประเทศไทย ซึ่งกลับจากการประชุมสัมมนาสตรีระหว่างประเทศ ที่ประเทศอินเดียเมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้เปิดเผยว่า เนื่องในปี ๒๕๒๒ เป็นปีเด็กสากล ที่ประชุมสัมมนาสตรีระหว่างประเทศได้ตกลงกันให้สภาสตรีแต่ละประเทศเสนอแนวความคิดในการจัดตั้งสถานเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนต่อรัฐบาลของตนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพราะนอกจากจะเป็นการให้การศึกษาและอบรมเด็กที่ถูกต้องตั้งแต่เล็กแล้ว ยังเป็นการลดภาระการเลี้ยงดูบุตรหลานของสตรีที่มีความจำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้านด้วย และยิ่งไปกว่านั้น ยังเป็นการส่งเสริมสุขภาพอนามัย ตลอดจนการพัฒนาทางสมองและ

ร่างกายของเด็กให้พัฒนาไปในทางที่ถูกที่ควรด้วย นอกจากนี้ที่ประชุมสัมมนายังได้พิจารณาถึงการส่งเสริมการให้การศึกษาแก่เด็กพิการทั้งทางร่างกายและทางสมอง ตลอดจนการคุ้มครองการใช้แรงงานเด็กด้วย "แผนกข่าว" มีความคิดอยู่ตลอดมาว่า "เด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ที่จะรับช่วงงานต่าง ๆ ของชาติในวันหน้าแทนผู้ใหญ่ในวันนี้ซึ่งจะหมดสมรรถภาพไปในวันหน้า เด็กในวันนี้คือมรดกที่มีค่าที่สุดของชาติเพราะจะเป็นผู้สืบชาติต่อไปไม่ให้สูญหายไปจากโลก เด็ก ๆ จึงเป็นทรัพยากรอันสำคัญสุดที่ผู้ใหญ่ในปัจจุบันจำเป็นต้องถนอมและปลูกฝังความคิดความเฉลียวฉลาดและความรู้ต่าง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้เพื่อให้เขาเหล่านั้นเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีประสิทธิภาพสูงและมีความรักชาติยิ่งชีวิต" จึงขอสนับสนุนความคิดของสภาสตรีแห่งประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง และใคร่เสนอให้สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยและสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ได้พร้อมใจกันจัดกิจกรรมเนื่องในโอกาสปีเด็กสากล พ.ศ. ๒๕๒๒ ด้วย.

ห้องสมุดประชาชนวัดคฤหบดี

เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐ หนังสือพิมพ์ "สยามรัฐ" ได้เสนอบทความเรื่อง "เรื่องของบุญกุศล" ในคอลัมน์ "ข้างวัด" ความว่า วัดคฤหบดี แขวงบางยี่ขัน เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร (ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามท่าเรือเทเวศร์) ได้จัดตั้งห้องสมุดประชาชนขึ้น โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๒๐ เป็นต้นมา เป็นที่สนใจของนักเรียน นิสิตนักศึกษา และประชาชน ตลอดจนพระภิกษุสามเณรเป็นอย่างดี มีผู้เข้าใช้ห้องสมุดเป็นจำนวนมากทุกวัน เพราะวัดนี้ตั้งอยู่ในที่ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนแถบนั้น และมีโรงเรียนซึ่งมีนักเรียนร่วมพันคนอยู่ในวัดด้วย แต่ในปัจจุบันห้องสมุดยังมีหนังสือน้อย ไม่เพียงพอกับความต้องการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ของผู้ใช้ห้องสมุด และทางวัดไม่มีงบประมาณมากพอที่จะแก้ไขปัญหานี้ได้ ทางวัดมีความประสงค์จะได้หนังสือทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นธรรมคดี บันเทิงคดี สารคดี ตลอดจนหนังสือการ์ตูน ที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ผู้อ่าน เพราะจุดมุ่งหมายของห้องสมุดนั้น นอกจากจะให้เป็นสถานที่ศึกษาค้นหาความรู้ต่าง ๆ แล้ว ยังต้องการให้เป็นสถานที่อบรมบ่มนิสัยของเยาวชนให้ละชั่วประพฤติดีอีกด้วย ดังนั้นในห้องสมุดของวัดจึงมีทั้งหนังสือ รูปภาพที่เป็นปริศนาธรรม คติธรรม คำกลอนสอนใจต่าง ๆ อยู่มาก ทางวัดจึงขอบอกบุญรับบริจาค

หนังสือต่าง ๆ จากประชาชน สาธุชนผู้สนใจจะบริจาคหนังสือให้ติดต่อหรือส่งไปยังพระญาณรังษี เจ้าอาวาสวัดคฤหบดี แขวงบางยี่ขัน เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับข่าวนี้ "ประสก" ได้เขียนเสริมไว้ว่า "...เรื่องที่กล่าวข้างต้นนี้ ผมชอบมาก ได้ทำมาหลายวัดในทุกภาคของเมืองไทยมาแล้ว สิ่งที่ทำคือ ยุให้พระเจ้าพระสงฆ์จัดบริการเพื่อยังประโยชน์ให้แก่ประชาชนโดยการจัดตั้งห้องสมุดขึ้นในวัด ยุเสร็จแล้วก็หาทางขนหนังสือไปให้ท่าน เพราะเห็นว่า วัดทำเรื่องนี้ได้ดีที่สุด และอำนวยประโยชน์แก่ประชาชนได้มากที่สุด ขอท่านสาธุชนที่มีหนังสือล้นเหลืออยากจะทำให้เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนและได้กุศลมหาศาลยิ่งกว่าทุ่มเงินสร้างมหาเจดีย์ใหญ่ยอดเสียดฟ้า โปรดนำหนังสือของท่านไปบริจาคได้ที่วัดคฤหบดี.." "แผนกข่าว" มีความเห็นตรงกับ "ประสก" ที่ว่าวัดสามารถทำประโยชน์เกี่ยวกับห้องสมุดประชาชนได้ดีและถ้ากรมการศาสนาให้ความสนับสนุนอย่างจริงจังแล้ว ห้องสมุดประชาชนวัดจะทำหน้าที่ได้ดีกว่าห้องสมุดประชาชนในสังกัดกองการศึกษาผู้ใหญ่และของเทศบาลมากทีเดียว เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ยังศรัทธาว่าวัดและพระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญและเป็นแหล่งแห่งการทั้งปวง "แผนกข่าว" จึงขอสนับสนุนให้มีห้องสมุดประชาชนวัดขึ้นให้ทั่วประเทศ ซึ่งถ้าทำได้จะทำให้ประเทศไทยมีห้องสมุดประชาชนวัดถึงสองหมื่นกว่าแห่ง.

พิพิธภัณฑ์และหอประวัติศาสตร์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ได้เปิดเผยต่อสื่อมวลชน ความว่า ในโอกาสที่จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยได้สถาปนามาครบ ๖๐ ปีในวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๒๐ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยจะจัดงานเฉลิมฉลองการครบรอบ ๖๐ ปีขึ้นระหว่างวันที่ ๒๕ — ๒๗ มีนาคม ๒๕๒๐ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษาและได้ทรงสถาปนาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยขึ้น, เพื่อแสดงผลงานและความก้าวหน้าทางวิชาการเพราะในระยะ ๖๐ ปีที่ผ่านมา จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยได้ผลิตบัณฑิตสาขาต่าง ๆ ไปแล้วกว่าห้าหมื่นคนและในปัจจุบันยังมีนิสิตที่ศึกษาอยู่อีกหนึ่งหมื่นหกพันคน, และเพื่อสร้าง

ความสัมพันธ์อันดีระหว่างนิสิตเก่ากับนิสิตปัจจุบัน กิจกรรมที่น่าสนใจได้แก่ นิทรรศการผลงานและความก้าวหน้าของจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, รายการเดินจุฬา, รายการคืนสู่เหย้าของนิสิตเก่า, รายการทางโทรทัศน์ และรายการจัดหาทุนเพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์และหอประวัติศาสตร์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยให้เป็นสถานที่ระลึกและรวบรวมประวัติความเป็นมาของจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยเพื่อประโยชน์ในการศึกษาประวัติของจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยด้วย สถานที่ที่จัดงาน คือ บริเวณข้างหอประชุมและที่คณะอักษรศาสตร์.

โทร. 277—0086

คู่มือบรรณารักษ์

๑. **การสอนให้นักเรียนรู้จักใช้ห้องสมุด,** โดย ลมุล รัตตากร และคนอื่น ๆ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นครหลวง ฯ, สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔. ๑๗๐ หน้า. ราคา ๑๕ บาท.

๒. **การใช้ห้องสมุด,** โดย ลมุล รัตตากร. พิมพ์ครั้งที่ ๔ แก้ไขและเพิ่มเติม. นครหลวง ฯ, สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔. ๑๕๖ หน้า. ราคา ๑๕ บาท.

๓. **การระวังรักษาและซ่อมหนังสือ,** โดย แม้นมาส ชวลิต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นครหลวง ฯ. สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๑. ๘๐ หน้า. ราคา ๕ บาท.

๔. **หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย,** รวบรวมโดย แม้นมาส ชวลิต และคนอื่น ๆ. พิมพ์แก้ไขและปรับปรุงใหม่. นครหลวง ฯ, สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๓. ๒๔๘ หน้า. ราคา ๔๐ บาท.

๕. **วิธีคิดเลขหมู่ที่อาจแบ่งได้ตามแบบเลขหมู่บางหมู่ในแผนการจัดหมู่แบบทศนิยม,** โดย ลมุล รัตตากร. นครหลวง ฯ, สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๓. ๕๓ หน้า. ราคา ๕ บาท.

๖. **Dewey Decimal Classification and Relative Index,** Divised by Melvil Dewey. 17th. ed. New York, Lake Placid Club Education Foundation, 1965. 2 vols. (2153 p.).

๗. **Sears List of Subject Headings,** de. by Babara Marietta West by. 9th. ed. New York, H.W. Wilson Company, 1965. 641 p.

บรรณารักษ์ และห้องสมุด สนใจในเรื่องคู่มือบรรณารักษ์ทั้ง ๗ เล่มนี้ หรือเรื่องอื่น ๆ หรือหนังสือสำหรับเด็ก ตลอดจนอุปกรณ์และครุภัณฑ์ห้องสมุด เชิญขอรายละเอียดได้ที่ **เลขานุการบริหาร สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย** ธนาณัติสั่งจ่าย ป.ณ. บางลำพู, กรุงเทพ ฯ ๒.

ศูนย์สื่อสัมพันธ์บรรณารักษ์

คอลัมน์นี้ จัดขึ้นเพื่อความมุ่งหมายเบื้องต้น ๔ ประการ คือ:–

๑. ให้เป็นศูนย์กลางกระชับความสัมพันธ์ระหว่าง "วารสารห้องสมุด" และสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย กับสมาชิก ผู้มีอุปการคุณ และผู้อ่านทุก ๆ ท่าน.

๒. ให้เป็นศูนย์กลางแห่งการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้ที่มีความคิดก้าวหน้า มีเหตุผลดี และประสงค์ที่จะให้มีการพัฒนากิจการห้องสมุดของไทย.

๓. ให้เป็นศูนย์กลางที่บรรณารักษ์, ผู้มีส่วนรับผิดชอบในการดำเนินงานห้องสมุด และผู้ใช้บริการห้องสมุด ใช้เป็นที่ระบายออกซึ่งสิ่งที่อัดอั้นตันใจ และเสนออุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงานห้องสมุดเพื่อขอความคิดเห็น การเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง แก้ไข เปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น.

๔. ให้เป็นศูนย์กลางรับฟังความคิดเห็น การติชม และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดทำ "วารสารห้องสมุด" จากบุคคลผู้หวังดี ซึ่งจะเป็นผู้ใดก็ได้ เพื่อการพัฒนาให้ดีขึ้น.

ชลัช ลียะวณิช, ผู้ควบคุม

รวมบทความจากวารสารห้องสมุด

ถาม

อ่านบทบรรณาธิการ เรื่อง "รวมบทความจากวารสารห้องสมุด" ใน "วารสารห้องสมุด" ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๕ (กันยายน – ตุลาคม ๒๕๑๙) แล้ว ชอบใจมากที่บรรณาธิการกรุณาทำการประชาสัมพันธ์เรื่องนี้ให้ทราบทั่วกัน เผื่อมีข้อเสนอแนะ และจะมีผลทางด้านการขายด้วย.

ถึงตอนนี้ รวบรวมได้บทความแล้ว จำนวน ๓๑ บทความที่เจ้าของบทความอนุญาต มีหลายคนดัดแปลงแก้ไข และหลายคนไม่ดัดแปลงแก้ไข ที่ยกร่างเขียนใหม่ได้แก่ ศาสตราจารย์ สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์ (บทความเรื่อง "ห้องสมุดนีลสัน เฮย์...") และของผมเอง (บางบทความ) ของอาจารย์เฉลียว พันธุ์สีดา ชื่อ "การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์..." ก็ปรับปรุงให้ทันสมัย อาจารย์กาญจนา โสภโณดร, อาจารย์รสา วงศ์ยังอยู่ ต่างแก้ไขทั้งสิ้น และผมกำลังคอยต้นฉบับอยู่ กะว่าจะเร่งตอนต้นเดือนตุลาคมนี้ให้เสร็จ ตอนนี้ก็ทำไปเรื่อย ๆ ไม่หยุด จำนวนหน้ารวมกันของบทความ ๓๑ ชิ้น ประมาณ ๗๐๐ หน้าครับ.

มีผู้เขียนถึง ๘ คน ไม่ส่งข่าวเลย คือ อาจารย์เสริมศรี เจริญผล (ไปนอกหรือเปล่าไม่ทราบ), อาจารย์ทวี มุขธระโกษา, อาจารย์สุข พงษ์สถิตย์, อาจารย์สุขุม เฉลยทรัพย์, อาจารย์นวลฉวี สุธรรมวงศ์, อาจารย์ ม.ล. จ้อย นันทิวัชรินทร์, อาจารย์เสาวณิต ลาภานันต์, และศาสตราจารย์คุณรัญจวน อินทรกำแหง ซึ่งจะตัดบทความของผู้เขียนเหล่านี้ออก เพราะเป็นการไม่ยุติธรรมที่จะนำบทความมาพิมพ์เมื่อเจ้าของบทความไม่สนใจที่จะให้ตีพิมพ์เผยแพร่ใหม่.

มีบทความของอาจารย์ถม ขรรค์เพ็ชร์ เรื่อง "ศิลปการจัดป้ายนิเทศ" เขียนได้ดีมาก ยังไม่เห็นใครเขียนได้ดีเท่าในภาษาไทย แต่บทความนี้ยาวมาก (๙๐ หน้า) ผมค้นหาสถานที่อยู่ของผู้เขียนจาก "สมุดรายนามผู้ใช้โทรศัพท์" ไม่เจอ อยากขออนุญาต (ยังไม่ได้ขออนุญาตเลยครับ) และขอตัดแปลง หรือขออนุญาตผมจะตัดทอนให้สั้นลงเอง แล้วส่งให้ท่านตรวจสอบอีกหน อาจารย์ทราบที่อยู่ของอาจารย์ถม ขรรค์เพ็ชร์หรือไม่ กรุณาบอกผมด้วยครับ.

อีกคำถามหนึ่ง คือ หนังสือหนาเช่นนี้โรงพิมพ์จะใช้เวลาประมาณกี่วันจึงทำเสร็จครับ จะได้กะการได้ถูก ต้องจองไว้ก่อนหรือไม่ครับ ถ้าส่งต้นฉบับปลายเดือนตุลาคม ๒๕๒๐ ได้ ผมจะได้มีเวลาลงมาช่วยตรวจ-ปรู๊ฟประมาณครึ่งเดือนครับ อาจช่วยให้พิมพ์เสร็จได้เร็วขึ้น.

ผมจะส่งข่าวมาเรื่อย ๆ ครับ.

วิสิทธิ์ จินตวงศ์
ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ตอบ

เพื่อความเข้าใจได้ง่ายขึ้น ผมขอตอบจดหมายของคุณวิสิทธิ์ เป็นข้อ ๆ ดังนี้:—

๑. เกี่ยวกับเรื่อง "การรวมบทความจากวารสารห้องสมุด" ที่คุณวิสิทธิ์กำลังดำเนินงานเป็นขั้นตอนอยู่อย่างเร่งรีบ และท่านบรรณาธิการได้กรุณาให้เกียรตินำไปเขียนเป็น "บทบรรณาธิการ" เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ออกไปแล้วนั้น จนถึงบัดนี้ผมยังไม่ได้รับการติดต่อสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม หรือการเสนอแนะความคิดเห็นว่าจะสนับสนุนหรือคัดค้าน หรือการบอกสั่งจองเพื่อเป็นการให้กำลังใจในการทำหนังสือดังกล่าวจากผู้อ่านคนใดเลย จึงทำให้เป็นที่เกรงกลัวอยู่ว่า การทำงานครั้งนี้ มีหวังจะประสบความล้มเหลวผิดหวังเสียมากกว่าจะได้ผลดีดังที่ได้เล็งผล.ลิศเสียแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม ขอคุณวิสิทธิ์อย่าเพิ่ง

เสียกำลังใจที่จะทำงาน ที่ผมเขียนมานี้เป็นเพียงการบ่นพร่ำเพ้อรำพรรณของผมเพียงผู้เดียว เพราะในวงการบรรณารักษ์ไทยจะเอาอะไรเป็นมาตรฐานวัดไม่ได้เลยสักอย่างเดียว ดังตัวอย่าง คอลัมน์ "ศูนย์สื่อสัมพันธ์บรรณารักษ์" นี้ก็เหมือนกัน ผมขออนุญาตท่านบรรณาธิการเปิดขึ้นก็เพราะเคยได้ยินได้ฟังบรรณารักษ์ปรับทุกข์เกี่ยวกับการทำงาน การอัดอั้นตันใจในด้านต่าง ๆ ซึ่งผมเองก็จนปัญญาและความสามารถที่จะให้ความเห็น ความช่วยเหลือใด ๆ ได้ หวังจะใช้เผยแพร่ความคับแค้นใจเพื่อจะให้ผู้ที่เขาสามารถแก้ไขขจัดปัญหาความคับแค้นใจนั้นได้ทราบ หรือขอคำแนะนำจากผู้รู้ทั้งหลาย ผมจึงประสงค์จะให้บรรณารักษ์ผู้บริหารงานห้องสมุดและผู้ใช้บริการห้องสมุดใช้เป็นที่ระบายออกซึ่งความอัดอั้นตันใจ ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นของเขาเกี่ยวกับการบริหารและการบริการห้องสมุดด้านต่าง ๆ แต่ผลที่ได้รับเป็นอย่างไรบ้าง ก็เป็นที่เห็นเด่นชัดกันอยู่ คือกลายเป็นที่ที่ผมใช้ตอบจดหมายของคุณวิสิทธิ์ไปเสียแล้ว "การรวมบทความจากวารสารห้องสมุด" เมื่อพิมพ์เป็นเล่มแล้ว จำนวนเพียง ๑,๐๐๐ เล่มอาจจะไม่พอขายก็ได้ เป็นเรื่องที่คาดการณ์ล่วงหน้าไม่ได้จริง ๆ.

๒. อาจารย์ ๘ ท่านที่คุณวิสิทธิ์บอกว่ายังไม่ได้ตอบอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้พิมพ์บทความให้คุณวิสิทธิ์ทราบนั้น สำหรับอาจารย์ทวี มุขธระโกษา, อาจารย์สุขพงษ์สถิตย์ และอาจารย์ ม.ล. จ้อย นันทิวัชรินทร์ รวม ๓ ท่านได้ตอบอนุญาตให้พิมพ์ได้โดยไม่ต้องแก้ไขเพิ่มเติมไปยังผมแล้ว ผมจึงเรียนให้คุณวิสิทธิ์ทราบ ส่วนอาจารย์เสริมศรี เจริญผล เคยทราบว่าทำงานอยู่ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง หัวหมาก อาจารย์สุขุม เฉลยทรัพย์ ไม่ทราบที่อยู่ที่แน่นอน จดหมายถึงอาจารย์สุขุม เฉลยทรัพย์ ที่คุณวิสิทธิ์ ฝากให้ผมส่งให้นั้นผมได้ส่งไปที่ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร เพราะไม่ทราบที่อยู่ที่แน่นอน และคิดว่าอาจารย์ที่นั่นคงจะส่งต่อไปให้แล้ว อาจารย์นวลฉวี สุธรรมวงศ์ ทำงานอยู่ที่ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรม-ศาสตร์ วันหลังถ้าเจอตัวผมจะเรียนขออนุญาตบทความให้ อาจารย์เสาวณิต ลาภานันต์ นั้นทราบว่าในปัจจุบันได้ย้ายเข้าประจำหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ในกระทรวงศึกษาธิการ แล้ว ศาสตราจารย์คุณรัญจวน อินทรกำแหง ในปี ๒๕๒๐ นี้ได้เป็นกรรมการบริหารของสมาคมห้องสมุด

แห่งประเทศไทยด้วยผู้หนึ่ง และเป็นอาจารย์อยู่ที่ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง หัวหมาก แต่อย่างไรก็ตามจนถึงวันตอบจดหมายนี้ ผมคาดว่าคุณวิสิทธิ์คงจะได้รับคำตอบจากบรรดาอาจารย์ที่ได้ออกนามมาแล้วทุกคน แต่ถ้ายังไม่ได้รับคำตอบ ผมเห็นด้วยกับคุณวิสิทธิ์ในข้อที่ว่า ควรงดพิมพ์บทความของอาจารย์ดังกล่าว เพราะเจ้าของบทความยังไม่อนุญาตประการหนึ่ง และควรถือเป็นมารยาทของผู้จัดทำด้วย.

๓. อาจารย์ถม ขรรค์เพ็ชร์ ไม่มีใครทราบว่า ปัจจุบันอยู่ที่ไหน ครั้งหนึ่งเคยทราบว่าทำงานอยู่ที่เวียงจันทน์ ประเทศลาว แต่หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศลาวแล้วก็ไม่มีใครได้ทราบข่าวคราวอีกเลยว่าอาจารย์ถม ขรรค์เพ็ชร์ อยู่ที่ไหน ผมจึงขอเสนอแนะว่า ควรพักบทความของอาจารย์ถม ขรรค์เพ็ชร์ ไว้ก่อน เพราะถึงแม้ว่าจะรวมพิมพ์เป็นเล่มเป็นเรื่องหนึ่งเล่มเดียวก็คงจะได้ ในโอกาสนี้ จึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านผู้อ่านโดยทั่วไปว่า ถ้าท่านผู้ใดทราบที่อยู่ที่แน่นอนของอาจารย์ถม ขรรค์เพ็ชร์ ขอได้โปรดแจ้งให้ผมทราบด้วยจะขอบคุณอย่างยิ่ง.

๔. หนังสือหนาประมาณ ๗๐๐ หน้า คาดว่าจะต้องใช้เวลาพิมพ์ประมาณ ๔๕ วัน ถึง ๖๐ วันเป็นอย่างน้อย ในการพิมพ์เป็นเล่มนี้ ผมใคร่เสนอความคิดเห็นว่าควรแบ่งออกพิมพ์เป็น ๒ เล่ม เพราะหนังสือหนา ๗๐๐ หน้าทำให้หนังสือหนาเกินไป ไม่สะดวกในการใช้ และราคาขายจะสูงซึ่งตามทางจิตวิทยาทำให้ผู้ซื้อคิดลังเล ดีไม่ดีบางคนเลยไม่ซื้อเสียเลย แต่ถ้าแบ่งออกพิมพ์เป็น ๒ เล่มโดยพิมพ์ดรรชนีรวมไว้ในตอนท้ายของทั้งสองเล่ม เล่มแรกหนา ๔๐๐ หน้า การพิมพ์เป็นเล่มก็จะใช้เวลาน้อยลง การพิมพ์เสร็จได้เร็วขึ้น หนังสือไม่หนาจนเกินไป และราคาก็จะน้อยลงชวนให้ซื้อ นอกจากนี้ ยังช่วยให้ผู้อ่านแทนที่จะอ่านได้เพียงคนเดียว ยังสามารถแบ่งให้อีกคนหนึ่งอ่านอีกเล่มหนึ่งได้อีกในเวลาเดียวกัน ไม่ต้องเสียเวลารอ.

๕. การประชุมใหญ่สามัญประจำปี ๒๕๒๐ ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย กำหนดว่าจะมีขึ้นระหว่างวันที่ ๑๒ — ๑๖ ธันวาคม ๒๕๒๐ โดยมีหัวข้อการประชุมว่า "ระบบสารนิเทศแห่งชาติจะช่วยพัฒนาศูนย์สารนิเทศ หอจดหมายเหตุ และห้องสมุดทุกประเภทได้อย่างไร" ผมจึงกะไว้ว่า ควรจะส่งต้นฉบับ "รวมเรื่องบทความจาก

วารสารห้องสมุด" ให้โรงพิมพ์ได้ในราวต้นเดือนตุลาคม ๒๕๒๐ เพราะก่อนหน้านั้นผมจะต้องส่งต้นฉบับหนังสือที่ระลึก "งานสัปดาห์ห้องสมุด ๒๕๒๐" ให้โรงพิมพ์ในวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๒๐ เพื่อจะให้เสร็จทันงานสัปดาห์ห้องสมุด ๒๕๒๐ ซึ่งจะมีขึ้นระหว่างวันที่ ๕ – ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๐ ที่หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี "รวมบทความจากวารสารห้องสมุด" เมื่อโรงพิมพ์เรียงพิมพ์เสร็จก็คงพอดีกับเวลาที่คุณวิสิทธิ์ลงไปกรุงเทพ ฯ เพื่อจะได้ช่วยกันตรวจปรู๊ฟพอดี.

๖. ข่าวจากคุณวิสิทธิ์ส่งไปได้เรื่อย ๆ ไม่ต้องกลัวว่าผมจะขี้เกียจอ่าน เพราะอย่างน้อย ผมก็จะได้มีวัตถุดิบนำมาลงพิมพ์ในคอลัมน์นี้ต่อไปอีก.

๗. ไหน ๆ ผมก็ได้พูดถึงหนังสือที่ระลึก "งานสัปดาห์ห้องสมุด ๒๕๒๐" แล้ว ผมจึงขอถือโอกาสนี้ ขอบทความเพื่อนำลงในหนังสือที่ระลึกดังกล่าวจากคุณวิสิทธิ์สักเรื่องหนึ่งเสียเลย หรือจะกรุณาขอจากพรรคพวกให้หลาย ๆ เรื่องก็ไม่รังเกียจ ขอให้รีบส่งบทความไปได้ตั้งแต่บัดนี้ ขอขอบคุณล่วงหน้า.

ชลัช ลิ่ยะวณิช.

ประกาศ
ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า-สิรินธรเทพรัตนสุดา ตั้งอยู่เลขที่ ๒๗๓, ๒๗๕ เชิงสะพานลอยสุทธิสาร ถนนกรุงเทพ–สระบุรี (ซูเปอร์ไฮเวย์) ต. สามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพ ฯ ๔ ได้เปลี่ยนหมายเลขโทรศัพท์แล้ว คือ หมายเลข โทร. ๒๗๘๓๔๓๙ โปรดติดต่อกับสมาคมได้ตามหมายเลขดังกล่าวตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป.

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

ห้องภาพนิพนธ์ศิลป์

๑๓๓ ข้างปั๊มน้ำมันเอสโซ่ สี่แยกอุรุพงษ์ ถนนพระรามที่ ๖ กรุงเทพมหานคร

โทร. ๒๘๒ — ๑๗๙๗

— ช่างภาพที่สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย บรรณารักษ์ เรียกใช้เป็นประจำทุกงาน

— บริการถ่ายภาพทั้งในและนอกสถานที่ มีครุยปริญญาและเครื่องแบบข้าราชการ

— บริการถ่ายภาพหมู่คณะด้วยกล้องหมุนโดยช่างผู้ชำนาญ

— บริการล้างฟิล์ม อัดและขยายภาพสี และภาพขาวดำทุกชนิด

— บริการถ่ายเอกสารด้วยเครื่องอีเล็คโทรนิค

— รวดเร็ว ถูกใจ ราคาเยา สนใจเรียกใช้ นายนิพนธ์ สุขศิริสันต์ โทร. ๒๘๒ — ๑๗๙๗

ร้านเซ่งฮง

๑๖๗ ถนนเจริญกรุง สะพานเหล็กบน กรุงเทพมหานคร

๑. รับทำปกหนังสือ เย็บเล่มวารสาร, จุลสาร และหนังสือพิมพ์.

๒. จำหน่ายวัสดุอุปกรณ์, ครุภัณฑ์, และเครื่องประดับเฟอร์นิเจอร์ห้องสมุดทุกชนิด ทั้งของที่ทำในประเทศ และ จากต่างประเทศ.

๓. รับซื้อขาย และ แลกเปลี่ยนหนังสือเก่าและหายากทุกชนิด.

โดยราคาย่อมเยา เป็นกันเอง ฝีมือประณีต บริการรวดเร็วเสมอ

สนใจ โปรดติดต่อ ผู้จัดการ **ร้านเซ่งฮง** โทร. ๒๒๒๕๗๗๓

เมื่อฝนโปรยมา ท่านผู้อ่านคงไม่อยากจะออกจากบ้านไปไหน ๆ ให้เปียกปอน สำนักพิมพ์บรรณกิจ กำลังลดราคาหนังสือ ๕๐% ทุกเล่ม เชิญขอรายการหนังสือจากเราได้ฟรี แล้วเลือกหาเล่มที่เหมาะใจ สั่งซื้อได้ทางไปรษณีย์ สะดวกรวดเร็ว ซื่อสัตย์ในการบริการ

และในวาระเดียวกันนี้ สำนักพิมพ์ของเราได้ลดราคา ๕๐% เรื่องจีนกำลังภายในฉบับรวมเล่มปกแข็ง ๕ เรื่องด้วยกัน ทุกเรื่องเป็นผลงานของ **น. นพรัตน์**

ดาบอสูร

ปกแข็งเดินทอง ๔ เล่มจบ ชุดละ ๑๖๐ บาท ลดเหลือ ๘๐ บาท

บัณฑิตทมิฬ

ปกแข็งเดินทอง ๔ เล่มจบ ชุดละ ๑๗๐ บาท ลดเหลือ ๘๕ บาท

นักสู้สะท้านภพ

ปกแข็งเดินทอง ๖ เล่มจบ ชุดละ ๒๔๐ บาท ลดเหลือ ๑๒๐ บาท

มือมีดพระกาฬ

ปกแข็งเดินทอง ๔ เล่มจบ ชุดละ ๑๗๐ บาท ลดเหลือ ๘๕ บาท

ล่าสุดขีด

ปกแข็งเดินทอง ๒ เล่มจบ ชุดละ ๘๐ บาท ลดเหลือ ๔๐ บาท

ทุกเรื่องสั่งซื้อได้ทางธนาณัติหรือเช็คไปรษณีย์ ถึงผู้จัดการ สั่งจ่าย ปณ. ราชดำเนิน (เพิ่มค่าส่งเล่มละ ๓ บาท)

สำนักพิมพ์บรรณกิจ

๓๔ – ๓๖ ถนนนครสวรรค์ ผ่านฟ้า กรุงเทพฯ

โทร. ๒๘๑๔๒๑๓, ๒๘๒๕๕๒๐ และ ๒๘๒๗๕๓๗

หนังลือทุกเล่มสั่งซื้อได้ที่สำนักพิมพ์ของเรา โดยส่งธนาณัติหรือเช็คไปรษณีย์ ถึงผู้จัดการสำนักพิมพ์บรรณกิจ เพิ่มค่าส่งเล่มละ ๓ บาท ซื้อเกิน ๑๐ เล่มค่าส่งฟรี

จิตวิทยาฝ่ายภาษา
(PSYCHOLOGY OF LANGUAGE)

โดย ศรีเรือน แก้วกังวาล

กระดาษปอนด์ ขนาด ๘ หน้ายก ๒๘๔ หน้า ราคา ๓๙ บาท

วงการศึกษาในมหาวิทยาลัยมีกระบวนวิชาหนึ่ง คือจิตวิทยาฝ่ายภาษา (Psychology of Language หรือ Language Behavior) อาจารย์ศรีเรือน แก้วกังวาล ได้มีโอกาสสอนวิชานี้เป็นเวลาหลายปี ศาสตร์นี้มีประโยชน์มิใช่แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่มีได้แก่ประชาชนทั่วไปไม่จำกัดระดับการศึกษา, อาชีวะ, หรือประสบการณ์ของชีวิต เพราะว่าทุกคนต้องใช้ภาษา

ในคำนำของท่านศาสตราจารย์ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ซึ่งเขียนไว้ในตำราเล่มนี้ ตอนหนึ่งมีความสำคัญว่า:—

> *"........อาจารย์ศรีเรือน แก้วกังวาล ก็ได้บากบั่นเขียนหนังสือนี้ได้จนสำเร็จเป็นรูปเล่ม ประกอบด้วยเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ และด้วยกลวิธีที่น่าสนใจ ข้าพเจ้าขอสนับสนุนให้ครูอาจารย์ และนักศึกษาที่ใฝ่ในการสอนภาษาได้อ่านหนังสือนี้ เพราะผู้เรียบเรียงได้เพ้นหาสาระที่สำคัญบางประการมาชี้แจงไว้ และได้เขียนขึ้นเพื่อให้เหมาะแก่นักศึกษาที่เริ่มเรียนวิชาจิตวิทยาฝ่ายภาษา ซึ่งควรจะได้รับประโยชน์จากการอ่านหนังสือนี้อย่างมาก นอกจากนั้น ถึงหากจะไม่อ่านในฐานะเป็นนักศึกษาหรือครูอาจารย์ แต่จะอ่านอย่างผู้สนใจกับความรู้ต่างๆ ผู้หนึ่ง ก็จะพบว่าหนังสือนี้มีคุณค่าเป็นอันมาก"*

แพร่พิทยา

๗๑๖—๗๑๘ วังบูรพา กรุงเทพฯ ๒ โทร. ๒๒๑๔๒๘๓

(ขณะนี้ "แพร่พิทยา" กำลังลดราคาหนังสือต่างๆ ๕๐%)

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทยเขษม ถนนเฟื่องนคร กรุงเทพมหานคร นายอำพัน ฉายางกูร ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๒๐